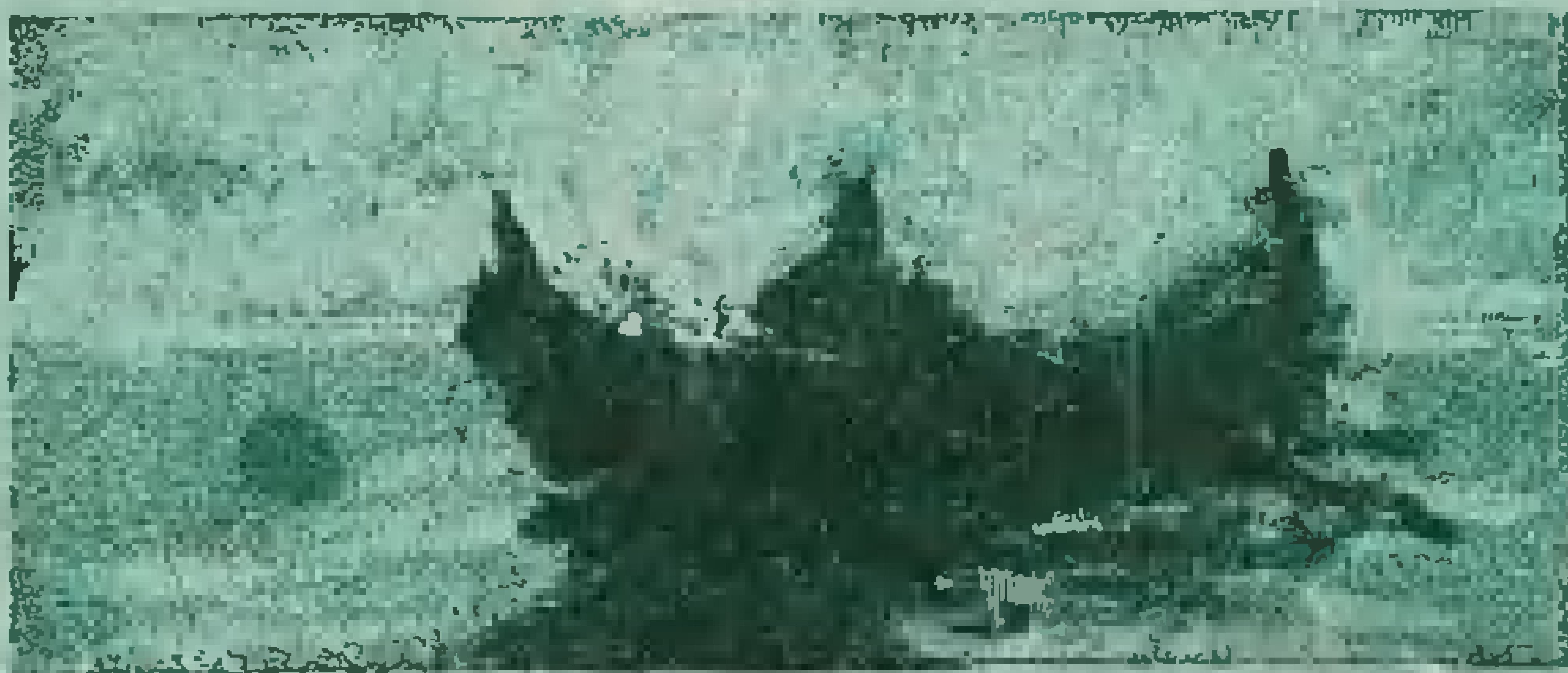
JEAN BART (EUGENIU P. BOTEZ)

DATORII UITATE

Documente omenești

— NUVELE —

BUCUREȘTI

Editura librăriei şi tipografiei H. STEINBERG, Lipscani 94.

1916

JEAN BART (EUGENIU P. BOTEZ)

DATORII UITATE

BUCUREŞTI

EDITURA LIBRĂRIEI H. STEINBERG

1916

DATORII UITATE

Datorii Uitate

Cu trenul de dimineaţă D-na Corbu plecase, chemată printr'o telegramă de tatăl ei, care se află bolnav la Iaşi.

Petre Corbu, care-şi petrecuse soţia până la gară, se întorceà pe jos în oraş singur, necăjit. La capătul şoselei se oprì o clipă, parcă-i era urât să se întoarcă acasă. Cum n'avea oră de curs la liceu în dimineaţa aceia, se îndreptă agale spre port; voia să mai scape de grija care-l stăpâneà.

Din capătul şoselei apăreà întreaga panoramă a portului, cu viaţa, mişcarea şi culorile văzute în zarea albăstrie a luciului

apei. Câtevà bărci pe Dunăre, departe, cu pânzele în vânt, păreau nişte fluturi albi în zbor, jucându-se deasupra apei. Un remorcher mic, ca un gândac, sfârâind răguşit, târà în urma lui un şlep de patru ori mai mare, greoiu, cu burta plină de grâul pe care-l înghiţise.

O pornise desigur spre Brăila.

In port se 'ncărcau la cheu vre-o opt vase cu rapiţă şi grâu.

Şi Petre Corbu nu se mai sătura privind toată mişcarea aceia, alergătura, lucrul grăbit şi fuga hamalilor desculţi pe schelele de lemn cu sacul în spinare.

Cum sta privind la grâul auriu ce se scurgea în valuri, ca apa, într'una, el se gândeà la bogăţia ţării aceştia:

— Cât aur n'a plutit pe Dunăre şi mare, spre ţări îndepărtate, hrănind o lume întreagă în scursul atâtor vremuri.

*
* *

Petre Corbu era de curând numit profesor definitiv de istorie la liceul acestui oraş de pe malul Dunării.

Ridicat de jos de o mână bine-voitoare,

muncise ani de zile, chinuit prin şcolile statului, până izbutise a-şi face un loc sigur şi tihnit în lume.

Singurul băiat al lui Arghir Corbu, dascălul bisericii din Cuzăni, Petrică crescuse mai mult prin curtea bisericii, ca un copil fără mamă. Coana Profiriţa, preuteasa, o femee miloasă şi bună, se îngrijise de copilul acesta din ziua în care închisese ochii dăscăliţa. Dascălul Arghir, om sărac şi cuminte, nu hrănea năzuinţi deşarte şi nu visa pentru fiul său o soartă mai mare de cât credeà că i se cuveneà. Ca să ajungă băiatul mai sus decât dânsul, era bine, dar din cele câteva prăjini de pământ nu-l ajutau puterile să scoată atâta cât i-ar fi trebuit băiatului să înveţe carte mai departe, la oraş.

Era mulţumit că sfârşise cu bine şcoala din sat şi se fălea chiar cu băiatul care-i ţinea isonul în strana din dreapta.

Dar cine poate cunoaşte drumul ursitei fiecărui om?

Deşi chemarea firească a lui Petre Corbu păreà a fi aceia de a urma viaţa tatălui său la lucrul câmpului şi în slujba bisericească,

o întâmplare neaşteptată îi schimbă *macazul* vieţii, cum spunea chiar el râzând, de câte ori povestea plecarea lui la oraş.

Era în adevăr o întâmplare căzută parcă din cer.

Ce frământare a fost atunci în tot satul, mă rog şi până în ziua de azi povestesc bătrânii cùm s'a întâmplat o asemenea minune, care nu s'a mai pomenit decât doară în evanghelie.

Era tocmai în ziua de Sântă-Mărie, şi lumea forfotea pe uliţa satului şi în bătătura cârciumii, ca în zi de sărbătoare, când aşa pe la o toacă se auzirà clopote şi zurgalăi dinspre podul Trotuşului. Şi o trăsură de târg, trasă de patru cai negri înhămaţi buziş, se vedea venind în goană, într'un nor de praf, pe şoseaua Bacăului.

In trăsură era un militar cu chipiul roş şi o cucoană cu umbrela albă. Nimeni n'a putut bănuì ce anume caută boerii aceştia în Cuzăni şi de ce se oprise tocmai în poarta bisericii.

Părintele Ilie, pe care povara celor optzeci şi opt de ani îl îndoise de mijloc, dar nu-i îmbătrânise inima, se'nvârtea printre

căpiţele de fân proaspăt cosit din livada bisericii. Căuta loc potrivit pentru clăditul stogurilor care trebuia să înceapă a doua zi.

— D'apoi bine părinte, nu laşi lucrul nici în zi de sărbătoare? Erai mai fercheş când slujeai la Sfinţii Apostoli la Bacău, — zise râzând militarul, care privea pe deasupra zaplazului în livadă.

Părintele, pe care-l prinsese vremea numai în cămaşă, surprins şi ruşinat oarecum, nu ştia ce să răspundă, dar striga mereu la un băetan să deschidă portiţa şi să-i aducă antereul din tindă.

De cum a intrat în curtea bisericii, militarul a început a căta cercetător împrejur, parcă ar fi vrut să vadă dacă sunt toate rânduite la locurile lor.

— Da' ici, lângă biserică, era un măr domnesc, părinte?

— He! de câţi ani s'o uscat săracu.... L-am tăeat şi l-am pus pe foc.

— Da dincoace, în spatele bisericii, era casa dascălului Chitic, cela scurt şi şchiop?

— D'apoi de câţi ani l-o iertat D-zău pe Chitic... şi casa i s'o dărâmat că era o cocioabă. Pesemne c'ai mai fost matale

pe la noi prin sat, că tot lucruri vechi de atâţia amar de ani mă întrebi.

Şi părintele, ridicându-şi sprincenele albe şi stufoase, căta mirat şi în zadar îşi chinuia fruntea încreţită să poată regăsi în minte înfăţişarea acestui om chipos şi mândru, cu barbişonul tăiat după ciocul lui Cuza.

— Profiriţo! Profiriţo! ia găteşte de dulceţi pentru boeri — strigă părintele, pe când întrau cu toţii în casa răcoroasă în care plutea mirosul de gutui.

— D-zău să mă erte şi să mă iertaţi şi d-voastră, d-le căpitan, tot stăruia părintele, de, bătrâneţele pesemne, că nu mă mai ajută capu ista al meu. Nu-mi aduc aminte de fel să vă fi cunoscut cândva... Da' oricum, să nu vă fie cu bănuială, da' cu ce daraveli v'aţi abătut şi pe la noi prin partea locului?

Militarul se feria să răspundă limpede, tot schimba vorba şi întreba pe rând despre toţi oamenii din sat, pe când faţa i se lumina de-un zâmbet voios, prietenesc.

— Părinte, da era şi-un băiet: Panaite, mititel şi nespălat, ia aşa de pripas prin

curtea bisericii, îţi mai aduci aminte de el sfinţia-ta? Unde mai e băetul cela, părinte?

—He!... Pitache... băetu Siritencii. Maică-sa, vădană, l-o lăsat pe drumuri. Cine ştie pe unde o mai fi... ia s'o ales un soiu rău, c'o fugit la târg cu nişte cărăuşi şi nici până în ziua de azi nu s'o mai întors. Aminteri s'arăta isteţ şi cu tragere de inimă la carte, dar uşărnic... soiu rău şi pace.

— L-ai mai cunoaşte, dacă l-ai vedea, părinte?

— D'apoi de unde, când de atâţia ani i s'o perdut şi urma? Gândesc c'o fi murit pe undeva.

Cucoana, care urmărea cu ochii în lacrimi toate vorbele care se schimbau, nu mai putu să se stăpânească.

— N'a murit, părinte, ăsta-i Pitache, părinte...

Şi bătrânul stătu o clipă nedumerit cătând ţintă înainte, apoi se repezi la icoane, luând în braţe pe Maica Domnului.

— Doamne preacurată, făcătoare de minuni, mort ai fost şi-ai înviat, pierdut ai fost şi te-am aflat...

Şi, printr'o perdea de lacrimi calde, pă-

rintele se uita şi-l măsura din cap până'n picioare şi nu-i venea să creadă că cel ce se afla înainte-i în haine boereşti cu galoane de aur şi copilul cela sprinţar şi de pripas de altă dată erau unul şi acelaş om.

Cinci zile cât a stat colonelul în Cuzăni, la casa părintelui Ilie, lumea nu mai contenea venind care dincotro să vadă cu ochii minunea care se povestea.

Dintre dânşii, din satul lor, dintr'un copil de pripas să se ridice un om care să ajungă până la aşa mărire şi slavă — cine ar fi crezut vreodată?...

— Cine poate şti, din toată mulţimea chemată, care va fi cel ce este alesul Domnului, — zicea părintele la toţi cei care-l cercetau să afle cum s'a întâmplat minunea.

Şi părintele, de câteori vorbea de întâmplarea asta, îşi arunca ochii la icoane şi se apleca de şale cu mâinile încovoiate în chip de metănii. Că-şi aducea aminte Sfinţia-sa de unele fapte pentru care se mustra oarecum.

— De... D-zău să mă erte, spunea în taină la câte unul, iaca l-am şi bătut uneori, zău aşa, mă rog, ca pe un copil... ca acuma

îmi aduc aminte, când l-am prins cu mâna în căldăruşă la o zi întâi. Dă, de unde puteam eu să gândesc ce are să ajungă el odată... cum e scris omului, care trebue să ajungă boer, ajunge; care nu, rămâne ţăran pământean.

...Şi colonelul a răscolit tot satul şi s'a sărutat cu toţi tovarăşii din vremea copilăriei, depe când umbla desculţ şi cu capul gol, prăjindu-se pe nisipişul cald, la malul Trotuşului.

Şi toţi erau acum încărunţiţi de vârstă şi nevoi, c'o droae de copii pe urmă, cu toţii gospodari, care mai cuprinşi, care mai săraci, după cum le fusese partea fiecăruia pe lume.

Cel dintăi pe care a dorit să-l vadă colonelul, era Arghir Corbu, dascălul bisericii satului; de dânsul îi era mai tare dor, că îi fusese aşa de bun prieten, căci se aveau ca fraţi de cruce amândoi. Cu el fugise din Cuzăni acum vreo treizeci de ani în urmă, într'o noapte, c'o tabără de cărăuşi, care mergeau cu sare la Bacău.

Când a fost să plece colonelul din Cu-

zăni, s'a ţinut mult de Arghir ca să-i dea băiatul să-l ducă la oraş.

— Am să ţi-l fac om, zicea el încrezător şi sigur... Dacă eu din nimic am ajuns unde sânt, d'apoi băiatul ăsta, pe care eu am să-l ajut şi să-l călăuzesc în viaţă.

Şi Petrică, mititel că abia îi ajungea capul, tuns chilug, până la clanţa uşii, cu obrajii umflaţi şi rumeni de arşiţa verii, cătând cu ochii în jos la picioarele goale şi înţepate de mărăcini, ascultà cu spaimă cum i se croia soarta vieţii lui.

Ce n'ar fi dat să scape mai curând de acolo din faţa boerilor şi să alerge afară, unde-l aştepta Mitriţă, băiatul morarului, cu prinzătoarea de vrăbii cea nouă la care lucrau de-o săptămână. Şi când l-a întrebat colonelul de vrea să meargă cu dânsul la oraş, nici n'a fost chip să-i descleşte gura; — lui Petrică îi dase ochii în lacrimi, şi abia de mai zărea strălucind galoanele la mâna care-l mângâia, ţinându-l de bărbie.

— Aşa-i el ruşinos cu lumea străină... da' are să se înveţe el, căuta să-l apere tătucă-său... să te faci a-l vedea pe afară, că numai gura lui s'aude.

Părintele Ilie s'amestecă în vorbă:

— D'apoi bine, măi Petrică, tu nu vrai să te faci boer?... Măcar s'ajungi când îi fi mare tot aşa de mândru... că să fi avut şi tată-tău minte la vreme, nu se mai canonea acuma.

— He... pesemne aşa mi-o fost scris... că dacă ar şti omul dinnainte — şi dascălul oftă din greu, apăsându-şi cu pumnul furca pieptului — amu... ce să mai zic... dacă aşa mi-o fost partea — sfârşì clătinând încetişor din cap.

...Si într'o dimineaţă răcoroasă de August, a plecat trăsura colonelului în sunetul clopotelor, prin mijlocul satului.

Pe capră sta Petrică, premenit curat, ţinându-şi o legătură cu schimburi în braţe şi urmărind cu ochii cum s'alungau în goană copitele cailor îndemnaţi de biciu.

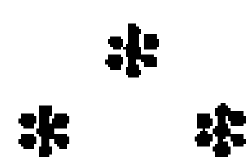
Când s'a perdut din ochi trăsura spre podul Trotuşului, departe, atuncia au intrat tăcuţi, pe poarta bisericii, părintele Ilie, dascălul şi coana preuteasa, care n'a mai putut răbda:

— Nu de alta, zicea ştergându-şi ochii,

dar îi prea mititel... unde s'o mai pomenit să-l dai aşa de fraged printre străini...

— Las, că are să fie bine, grăi părintele către Arghir, care mergea tăcut cu ochii în pământ.

Şi până acuma încă mai povestesc sătenii din Cuzăni de întâmplarea asta. Duminica şi în sărbători cu toţii privesc portretul pe care părintele Ilie l-a pus chiar în pridvorul bisericii din sat, — precum ca să se ştie de către tot norodul, că omul care s'a ridicat de acolo, dintre ai lor, nu i-a uitat, că el a zugrăvit biserica din nou, a refăcut şcoala şi a îngrădit frumos mormântul părintelui Andrei, care-i pusese bucoavna pentru întâiaşidată în mână.

Cu ştiinţa lui şi cu stăruinţa colonelului, Petrică izbuti să intre ca bursier în internatul liceului din Iaşi.

Speriat şi zăpăcit de sgomotul şi învălmăşala lumii, cu greu s'a *fasonat* şi el în chipul şcolarilor din internat.

Mai toţi erau băeţi săraci, veniţi de pe la ţară ca să-şi deschidă drumuri, să poată

să răzbească în viaţa de vârtejuri a lumii de oraş.

Ce luptă cu programul şi orele de clasă, care treceau în chinuri până suna afară glasul cel răguşit al clopotului şcolii...

De câte ori nu-l apucase plânsul şi dorul de acasă, când rămânea cu ochii pierduţi, cătând pe geam în zarea fumurie spre culmile Galatei acoperite de vii şi de livezi. Şi câte umilinţi nu trebuià să îndure, — de câteori nu-şi simţise obrajii îmbujoraţi de sânge. In certuri copilăreştì pentru un creion sau pentru o calamară, i s'aruncau din partea *externilor* vorbe răutăcioase: „că-i venit dela oi, că-i tot ţăran, deşì stă tot la un loc cu băeţii de familie bună“.

Şi uneori plângeà de ciudă sara în dormitor cu pătura pe cap, ca să nu-l vadă nimeni. Târziu, când somnul îl biruià la urmă, visa visuri frumoase văzându-se departe pe malul Trotuşului, în satul lui la munte.

In toate duminicile aveà eşire în oraş. Cu ce grijă îşi curăţà hainele albastre şi nasturii cei auriţi... Mândru în uniforma

şcolii, plecà întins acasă la colonelul, privindu-se în geamuri la prăvălii pe stradă.

Cât de tare îi bătea inima decum intrà pe uşă,—îl înfiorà tăcerea aceea rece din sala de intrare. Şi ce încordare în vorbă şi mişcări; veşnic cu frica să nu facă vreo stângăcie, la masă mai cu seamă. Duduia Maricel, fetiţa colonelului, un drăcuşor brunet cu părul creţ şi prins în panglici roşii, aveà nişte ochi aşà de negri şi pătrunzători, că bietul Petrică, simţându-se privit, trebuià să steà smirna cu ochii în farfurie.

Examenele îl răzbunau de suferinţa de peste an. Ţăranii bursieri ieşise premianţi mai în toate clasele liceului din Iaşi. Şi umilinţa, ce la început le aplecase capul, cu încetul se prefăceà în mândrie trufaşă sau ascunsă. Patimile se răscoleau de ambiţie în cei tari cari aduceau în luptă putere de muncă şi voinţă.

Cu cât vremea treceà şi Petre se deprindeà cu viaţa şi cu lumea în care se îndrumase, cu atâta slăbeau legăturile de locul din care se desrădăcinase.

In cei dintâi ani îşi petrecuse vacanţele la ţară. Tot satul se minunà de dânsul, cât

de cuminte şi învăţat erà. „Domnul Petrică" îl numeau băeţii cu respect.

Iar dascălul Arghir s'a închinat când l-a văzut întâiu; mai nu-i veneà să creadă că e Petrică al lui, aşà erà de mândru în haina lui albastră, cu şapca aplecată pe o parte, tăcut şi măsurat în toate.

Când s'a făcut mai mare, vreo câţiva ani dearândul, nici n'a mai dat prin sat; găsise *o preparaţie* de unde puteà să câştige şi în timpul vacanţei de vară.

In cursul superior îl părăsi ambiţia cea şcolărească, cititul îi deschisese orizonturi noi şi largi. El, care ani de zile nu avusese alta ţintă decât să ajungă întâiul, acuma răsfoia cu sila caetele de şcoală, în timp ce sorbia cu lăcomie cărţile oprite, aduse pe ascuns şi ţinute pe sub saltele în dormitorul şcolii.

In scurt timp, erà deochiat deabinelea, direcţia îl trecuse de mult pe lista neagră, —decând într'o oră de latină fusese prins citind pe ascuns o revistă urgisită.

Cu-n fel de mândrie şi înălţare de sine, Petre Corbu işi primì pedeapsa care-i atrăgea pierderea bursei.

Trebuia să se hrănească singur.

Dar cât de tare şi hotărât erà! Un vis măreţ îi îmbătà simţirea în dorul lui de luptă în focul tinereţii. Si în viaţa-i de student sărac, în vălmăşala crâncenă a luptei pentru trai, cunoscù mizeria, umilinţa, revolta şi descurajarea...

De câteori nu a simţit că şovăeşte şi-i gata să cadă îngenunchiat, şi iarăşi s'a ridicat încordându-şi puterile din nou.

Târziu a răzbătut. Ajunsese la ţintă. Erà asigurat, dar nu mai erà acelaş.

. . . .

Incepuse a se îngrăşà, de când se însurase. Mustăţile negre, care-i cădeau în jos, le întindea mereu pe obrajii rumeni şi înăspriţi de briciu.

Greoi, cu pălăria moale trasă pe ochii din care se pierduse strălucirea cea vie de altădată, puţin plecat, păşeà rar şi potolit, făcând acelaş drum în fiecare zi, deacasă până la şcoală. Judecà sănătos, dar prea vorbeà puţin şi nu puteà să lege prietenii mai strânse.

Dupăce s'a stins şi dascălul Arghir, el n'a mai dat pe acolò. De satul lui s'a în-

străinat cu totul. Dece, nici el n'ar fi putut să spue. Şi nici n'a căutat vreodată să-şi lămurească viaţa, legând-o cu trecutul de unde a fost plecat.

Neaşteptând nimic în viaţa-i tihnită, monotonă, se mulţumea să-şi păstreze locul pe care-l prinsese în trudă şi necazuri.

Corect şi cumpătat, nu încercà a se înălţà mai sus, de teamă să nu cadă. De aceea se ferea să intre în angrenajul roţilor politice, care l-ar fi putut ridicà deodată sau strivi în învârtitura lor nebună.

Din focul ce pâlpiise odată în vremea tinereţii, nu mai ştià nici el de-a mai rămas cevà sub stratul de cenuşă pe care-l aşternuse nevoile şi vremea.

Resortul sufletesc părea de mult tocit.

Nu se târà, dar nici nu se încercà să sboare.

* * *

In dimineaţa acelei zile răcoroase de primăvară, Petre Corbu cutrierase de vre-o două ori portul, oprindu-se la fiecare pas, ca un om fără treabă. — Erà tocmai să se îndrepte spre oraş, când se opri iarăşi în loc ca să privească pe luciul apei în sus.

Un caic turcesc aluneca la vale, încet şi lin, numai c'o pânză prinsă la unul din catarge.

De departe se zăreà o grămădire de oameni, vite şi căruţe, toate clae peste grămadă. Oameni nevoiaşi care se mutau cu tot sărăcăciosul lor avut.

Caicul se apropià uşor de mal, ajutat de cele două lopeţi lungi, care se ridicau încet din apă şi se lăsau să cadă obosite, într'o mişcare greoae, cadenţată. Abià se lipì vasul de cheiul înnalt de piatră, şi începù să se audă dintr'acolo zgomot de strigăte şi ceartă.

Petre Corbu se îndreptă într'acolo. Un gardist din port îi lămurì că sunt nişte veterani, cari vin de dincolo, că e ordin să nu-i lase să debarce şi că ei „se pun contra", ci-că nu vor să se întoarcă în Dobrogea.

— Dar de unde sânt? Unde vor să meargă?

— Cică sunt de prin ţinutul Bacăului, dela Cuzăni, trebue să le dea pământ, şi ei acu.....

Dar Petre Corbu n'a mai ascultat sfârşitul, — plecase în grabă spre caic, stăpânindu-şi bătăile grăbite ale inimii.

...Din Cuzăni!.... şi un fior cald îi străbătea prin tot trupul... e satul lui... sunt

oameni din satul lui, din Cuzăni... nu se poate să nu-i cunoască dacă sânt din Cuzăni.

Dinspre caic, pe margineȧ cheiului, veneȧ şchiopătând un ţăran bătrân, şi în urma lui un soldat de grăniceri.

De departe, dintr'o aruncătură de ochi l-a recunoscut: „e bădiţă Sandu... de sigur că-i bădiţa Sandu"... şi în minte îi năvăli cu o repegiune uimitoare, în clipe luminoase, o lume de imagini rămase de multă vreme în umbră.

...In trăsături din ce în ce mai clare îşi amintea de chipul unui român voinic şi mândru, cu ochii negri, mari, sub sprincenele stufoase îmbinate... mustaţa căruntă şi răsucită în sus... purta căciulă brumăric dată înapoi pe ceafă... şi ȧvea un piept lat de-i plesneȧ pieptarul cel de piele înflorit în cusuturi de arniciu roşu... cu trei decoraţii prinse în şir în partea stângă... Copii se îndesau s'asculte cu gura căscată, când se porneȧ a povesti minunile cu Turcii... Valea cea largă a Trotuşului, deschisă dintre munţii albăstrii din zare, îi apăreȧ ca printr'o pânză de fum auriu jucând deasupra apei în razele de soare. Pe coasta înclinată până în

prundiş şi în lung până la pod, se întindeà tot satul răspândit... şi prin verdeaţa livezilor de pruni, casele mici şi albe par nişte pietre căzute din cer la întâmplare. ...De cealaltă parte se ridicau fâneţele pe culme până sus. ...In fund pe deal sunt târlele de vite... se văd în zarea ştearsă bordeele din Coman ca nişte paseri negre lăsate din zbor să se odihnească... în vale biserica şi cei doi plopi tremurători la poartă... alături casa lor cu streşina până în pământ de joasă, pe care se ridicà la fugă cele două capre negre ale coanei preutesei... moara forfătind pe ascuns, băgată în sălciile gârlei... şi în dosul morii căsuţa lui bădiţa Sandu în capătul iezăturii....

. . . .

Dar cum a îmbătrânit săracul !... Drept în faţa lui se oprì, ţinându-şi răsuflarea:

— Buna ziua, bădiţă Sandu. Nu mă mai cunoşti ?

Ţăranul se oprì şi scoţându-şi căciula din cap, căta cu mirare.

— Poi... de unde să vă cunoaştem, boerule, că noi nu suntem de pe aici, venim de departe.

— Nu eşti dumneata Sandu Clipea din Cuzăni ?

— Ba aşà îmi zice. D'apoi matale de unde ştii ?

— Nu-ţi mai aduci aminte de băetul lui Arghir Dascalu.

— Ira !... nu-i fi Petruţă al lui Arghir, nepotul părintelui Ilie ?.... Poi de unde, Doamne iartă-mă, să te mai cunosc, că erai numai atâtica de-o şchiopă, când te-o luat colonelu să te dea la şcoală la oraş. — Aşa-i... iote taman obrazul lui Arghir, îi sameni — da' ceva mai smolit şi mai plin la obraz. — Curat vorba ceia, că munte cu munte se întâlneşte d'apoi om cu om.

— Ei, dar unde vă duceţi ? Ce căutaţi tocmai pe aici ?

— Ia am dat de-o poznă mare, nu vrea să ne dea voe să ne coborâm aici în România, ci-că să ne înturnăm înapoi în Dobrogea. O zis că ni dă pământ, şi nu ni-o dat, acum nici înapoi nu ne lasă... da' noi nu mai vrem pământ, că ne-am hrănit noi de pământu de-acolo, vrem să ne întoarcem înapoi în satul nostru.

— Iaca vine şi domnul sub-comisar, zise

soldatul de grăniceri care se oprise mai deoparte; dă, eu *izicut* ordinu, ci-că nici un veteran n'are voe să debarce. Dacă el a zice să-i las, îi las.

Sub-comisarul din port, un om înalt şi chipeş, cu o ţigară specială aşezată după ureche, venea agale citind o hârtie desfăcută.

— Bine, mă creştine, da' tu nu ştii româneşte? Când îţi spun că aşa-i ordinul să vă trimitem înapoi?

— Apoi de două săptămâni umblăm aşà pe drumuri...... de când ne chinuim aşà, ni-o murit şi vitele de foame, nu mai avem nici un leu de parale, ce-o să facem noi acolo, vremea de arătură o trecut, nu mai e chip de făcut cevà, vrem să ne întoarcem înapoi în satul nostru.

Pe când bătrânul vorbeà ţinându-şi căciula într'o mână şi cătând rugător în ochii sub-comisarului, Petre Corbu simţeà cum sângele înfierbântat îi năvălea în obraz; nu se mai putu stăpâni.

— Da bine, domnule, oamenii ăştia sunt urmăriţi? Au furat ceva? Nu sânt liberi? Cum puteţi să-i opriţi aşà?

Domnul sub-comisar, cu toate că fruntea

i se încreţise de o undă de mânie, răspunse neted, păstrând un surâs rece:

— Cu toate că n'am onoare să cunosc cu cine am de aface, dar, ca om cult, d-ta trebue să înţelegi mai uşor de cât un ţăran cum stă chestia. Mă rog, citiţi telegrama primăriei din Cuinsu. Iacă ce zice în original:

„Inapoiaţi cele trei familii de veterani pentru darea pământ în cătunul nou Prinţul Nicolai.

Iscălit primarul comunei Cuinsu".

— Mă rog, pot face altfel decât ordinul? adăugă omul legii, dând din umeri şi băgând tacticos hârtia în buzunar.

— Dar bine, domnule, telegrama asta e un ordin de urmărire? Dacă oamenii nu vor să ia pământ, o să le dea cu deasila? Ei vor să se întoarcă înnapoi în satul lor. Mă rog, unde-i d. comisar al portului, să vedem ce zice Dumnealui?

— Nu poate să zică decât ce-am zis şi eu; dar n'aveţi decât să-l aşteptaţi pe dumnealui.

— Mare nacaz, măi frate, în ce poznă am întrat.... unde s'o mai pomenit una ca

asta, să nu te lese nici la casa ta, parcă am făcut moarte de om.

Şi moşneagul, blajin şi umilit, care se jăluià cu atâta desnădejde, izbucnì deodată în furie aprinsă, zmuncindu-şì căciula din cap şi bufnind-o de pământ: Dar nu mă las nìci mort!... că numai sufletul meu ştie cât am pătimit, de când umblăm ca şi cânii hoinari pe drumuri,— şi în ochii bătrânului scăpărau scântei de încruntare. Işi clătină capul pletos, trecându-şi cu ciudă degetele noduroase prin niţele părului încâlcit.

— Dar linişteşte-te, bre omule, nu înţelegi că nu poate să vă oprească? încercă să-l potolească Petre Corbu.

— O să-i vorbesc comisarului, şi dacă n'o vrea, mergem la prefectură, nu se poate să nu vă dea drumul.

Bădiţa Sandu, tăcut, îşi râdică de jos căciula înnălbită de praful de pe drum şi, potolit ştergând'o cu mâneca sumanului, oftă adânc şi zise într'un târziu:

— Amu, toată nădejdea la dumnetale ni-o mai rămas.... zău, ţ-ăi face o pomană mare cu noi.

— Ia să mai stăm jos pe sacii iştia, până

o venì comisarul, să nu-l scăpăm — nu faci o ţigară, bădiţă? Şi Petre îi întinse tabacherea. Moşul o luă cu grijă, şi aşezând-o pe genunchi îşi răsuci o ţigară groasă.

— De când s'o scumpit hârtia, fumăm şi noi cu cea de gazetă ori cu pănuşi de popuşoiu uscat.

Apoi tăcură amândoi.

Bădiţa Sandu, care-şi lăsase căciula în jos pe ochi, cătà ţintă în pământ şi trăgeà câte un fum de ţigară, rar, adânc, până în fundul pieptului.

Petre Corbu, privind cu coada ochiului la sumanul rupt şi plin de noroiu uscat, nu ştia cum să înceapă vorba, — o sfială copilărească îl amuţise; — şi cum ar fi voit să ştie totul.... să afle toate câte s'au întâmplat peacolo deatâta vreme în urmă.

O clipă îi fulgeră prin minte un gând chinuitor de frică şi mustrare. Se ridică în picioare şi asvârlind ţigara pe sfârşite, îşi aprinse alta, trăgând fumul răpede, nervos.

— Bădiţă, începu el încet, da' pentruce aţi plecat din sat, cum v'aţi hotărât să părăsiţi casele, s'o luaţi aşa în lume?

— He!.. poi ziceam noi că tot de-o

moarte erà să murim.... ori în satul nostru ori aiurea,—răspunse moşul silit, cătând tot în pământ.

Şi iar tăcù.

Cum sta în picioare, în faţa lui, aşteptând neliniştit, Petre Corbu simţì că i se tae genunchii, şi, biruit, se lăsă jos, moale, şovăitor, un dor neînţeles îi apăsa inima. Şi ca să scape de nodul care-l înneca în gât, cu ochii oproape în lacrimi, el începù oftând.

— Tare mi-i dor şi mie de Cuzăni... da' n'am putut scăpa cu slujba asta a şcolii...

— Apoi tot n'ai gătit cartea?

— Ba da, acuma învăţ pe alţii.

— A, se chiamă adicălea că eşti de iştia, profesor, cum îi la oraş. Da, nu pot zice alta, dar îi bună şi cartea. Dacă apuci s'o prinzi, scăpi de nacazuri şi de muncă. Iaca n'a fost tot aşa cu băetul Tuduroaii şi cu cel a lui Măgură, că nu i-am mai văzut de când o plecat la târg.

Intr'un târziu, dupăce şi-a răsucit încă o ţigară, s'a hotărât Bădiţa Sandu să-şi descarce focul care-l ardea la inimă.

— Nu mai este chip de traiu; s'o în-

mulţit lumea, domnule, n'ajunge pământu şi pace. Poi dacă numai eu se chiamă că am avut şepte copii, patru fete şi trei băeţi. S'o îmbucătăţit pământu, toţi se vaită de pământ, nu-i şi nu-i, ce să-i faci!... Mă rog sânt cincisprezece ani de când ne judecăm obştea satului cu boeru aista nou, care a venit după Muruzeşti. Ştii cum îi chestia?

— Da... îmi aduc aminte ceva... de un proces lung care ţine de mult, îngână Petre cam ruşinat, cu jumătate de glas.

— Aşa-i, că bine zici, poi de unde să-ţi aduci aminte, c'ai plecat de mititel la oraş... Mă rog, din bătrâni ci-că Muruzi, când o întemeiat satul, o adus oameni, c'avea nevoe să-i lucreze moşia, şi li-o dat loc de casă şi pământ de lucru, — mă rog cum li-o fost şi tocmala, că sânt şi hrisoave bune la avucaţi... Dacă o murit Moruzi şi-o venit ista nou, el n'o vrut nici în ruptu capului să se înţeleagă cu oamenii, ci-că el nu le ie de bune toate cum au fost în vechime... Ci, am cumpărat moşia cu totul, n'aveţi drept la loc de casă, şi pământul trebuie plătit, că şi vatra satului e făcută tot

pe moşia boerească... Şi iaca aşa s'o deschis procesul, care ne poartă pe drumuri de-atâţia ani. O cumparat pe primarele şi pe notar, care acuma sânt de-ai lor, şi ţine-te la amânări şi avucaţi, mă rog cum i treaba judecăţilor. Copii noştri ori nepoţii dacă or trăi să vadă sfârşitul. Dacă am văzut că nu mai este chip de trai, că nu mai poţi să ţii nici un cap de vită în imaş, că ne lua din an în an mai mult, zic hai să mă înscriu şi eu, că se zvonise prin sat de darea pământului la veterani în Dobrogea. M'am înţăles cu alde Miron Costea, Florea şi Păun, că unde ni-a da, acolo ni-om duce. Astă iarnă facem chip de vre-o câteva parale şi mergem la Constanţa la ziua hotărâtă. Lume peste lume, din toate colţurile ţării venise veteranii ca să se înscrie acolo. Cascam şi noi ochii la mare, că n'o mai văzusem. Ba unii cârteau, că iaca unde ne dă statul locuri, la marginea pământului, că de în colo începe apa. La canţeleria domeniilor statului ni-o dat peticu ista de hârtie cu pecetea şi cu număru: — La primăvară, moşule, să vii să-ţi iei pământul în primărie la Cuinsu. M'am întors frumuşel acasă

şi-am început a mă pregăti de strămutare. Am vândut ce-am putut, să-mi închipuesc ceva parale, ca pentru o treabă ca asta. Cum s'o desprimăvărat, ne-am şi încărcat cu toţii, eram trei case din Cuzăni cari am plecat odată cu toţi, copchil, căţăl şi purcel, mă rog ca pe vremea bejăniei. Femeile, cum li-i naravu, să boceau de parcă mergeam la groapă. Dela suprefectură ni-o venit bilet de drum, şi-o săptămână ne-am hodorogit cu capu de pereţii vagonului, că erau de istea de marfă. După ce-am trecut Dunărea, am luat-o pe jos cu carele din sat în sat ca şatrele de ţigani. După patru zile am ajuns la Cuiusu. Catam noi în drum la pământuri: ori pre uscate ori smârcuri şi bălţi, ne gândeam cu jând la mândreţa care o lasasem noi în urmă la Cuzănii noştri. Primaru din Cuiusu, după ce ni caută în condică după bilet, ci-că nu sânteţi înscrişi aici, îţi fi la altă comună, poate la Udeni. N'am mai văzut bine înnaintea ochilor, când am auzit o vorbă ca asta. Apoi amu, zic, ce-i de făcut. C'o fi, c'o drege... hai cu toţii la Udeni. Când colo nici habar n'avea de noi. La cine

să cei, la cine să te plângi, cine să te asculte? Acolo în comună găsim aşezaţi alţi veterani, tot de prin ţinutu Bacăului. Venise mai dinnainte şi sfârşise arătura. Ne tocmim cu ei, să le muncim până s'o hotărî şi cu noi într'un chip. Da, primarele, când aude asta, nu şi nu, că lui nu-i trebue oameni străini în comună, şi ne scoate cu jandarmii din sat. Dacă am văzut ş'am văzut, zic hai acasă înnapoi. Da' pe unde şi cum? Mă rog, ce să-ţi mai spun câte-am pătimit? Şepte zile pe drumuri desfundate, de intra roata până în butuc; vitele moarte de foame, de-ţi erà mai mare jelea. Doi căişori i-am vândut să mai închipuim ceva parale. Un juncan mi-o perit, ba într'un loc nişte pădurari ni-o închis şi vitele pentru amendă, ci-că de ce le-am dat să pască în pădurea statului? Când am văzut şi asta, cumătru Florea unde-o pus mâna pe-o furcă, şi cât pe ce să facă moarte de om. Dela Ostrov am luat caicu ista, i-am dat şese lei de parale Turcului, şi ni-o trecut Dunărea de partea asta.

Gardistul din port venì să spue că a sosit domnul comisar.

Victor Iliaş, un tânăr zvelt cu înfăţişare blândă, — era licenţiat în drept şi intrat în poliţie după legea nouă. Îl cunoştea din vedere pe Corbu, îi zâmbì radios, fericit că puteà servì pe unul din *intelectualii* oraşului, printre care şi el se număra.

— Cu ce vă putem servi, d-le Corbu ?

— Sânt nişte veterani, care vor să se întoarcă în satul lor, şi nu-i lasă să debarce.—Şi în câteva cuvinte Petre îi lămurì lucrul.

Comisarul părea foarte încurcat, deşi asculta cu multă bunăvoinţă şi nedumerire.

— După cum vedeţi, oamenii nu sânt urmăriţi, nu-i motiv să nu-i lăsaţi liberi, cred că primarul din Cuiusu o fi făcut vre-o greşală ; în urmă venind vre-un inspector, s'a lămurit lucrul şi a dat telegrama asta,—termină Petre Corbu, înferbântat şi convingător.

— E foarte probabil : serviciul domeniilor din Dobrogea e de curând înfiinţat şi numai boclucuri ne face... Bine, să-i lăsăm, dar cum se întorc oamenii ăştia în satul lor ? — Moşule, aveţi parale de drum ?

— Poi de unde, că ce bruma de parale

am avut, le-am cheltuit pe drum, să tot avem vre-o opt lei de parale cu toţii.

— Ei poftim, zise enervat d. comisar, ca în faţa unei noi piedici.

— Şi câţi sânteţi?

— Poi om fi toţi vre-o optsprezece şi mai avem şi trei minori.

— Cum, ce fel de minori?

— Adecăle să chiamă, să ertaţi, că sug încă la ţâţă.

D. comisar începù să râdă.

—Vra să zică douăzeci şi unu de suflete? E vorba ce-i de făcut cu ăştia? E o chestie dificilă.

— Dacă îţi binevoi dumneavoastră, să trăiţi d-le comisar, să vă faceţi o pomană să ne scriţi un bilet de drum cu trenu, — şi moşul căta cu ochii întrebători să vadă efectul vorbelor sale.

— De unde să am eu bilete de tren? Are să fie imposibil de căpătat, nu cred nici prefectura să aibă. Dar încercaţi d-voastră, d-le Corbu. Domnul prefect e un om modern, democrat şi e foarte gentil, termină d. comisar, ridicându-se de la birou pentru

a da ordin să se permită debarcarea veteranilor din caic.

— Dar unde dorm? Ce mănâncă oamenii ăştia?—se întreabă încurcat, neştiind ce să facă mai întăiu.

— Domnule Ionescu, se adresă el către magazionerul staţiei din port, care răsfoia un registru, nu s'ar puteà să-i lăsaţi în magazia cea mare de cereale?

— Aş, unde se pomeneşte... atâta golănime... se face foc domnul şef când o vedea una ca asta.

— Dar în vagoanele astea de marfă, numai până s'o hotărî cu dânşii?

— Poi vagoanele fac manevră în staţie toată ziulica. Zău nu-i chip.

— Atunci hai la prefectură.

Departe, tocmai lângă debarcader, rezemată de fundul magaziilor de cereale, se afla cafeneaua lui Osman. O lădiţă de lemn văpsită în roşiu, cu o semilună albă pe capac, câtevà scăunele şchioape, înalte numai de patru degete dela pământ, şi, afară, sub cerul liber, un samovar de tinichea în care clocoteà toată ziua apă limpede de

Dunăre, pentru fiertul cafelelor — asta erà toată zestrea cafenelei din port. Osman, un turc bătrân, cu barba deasă şi albă ca fuiorul de lână, veşnic în genunchi în faţa samovarului, tăcut şi grav, îşi făceà serviciul cu sfinţenia unui patriarh în faţa altarului.

Aci aşteptau călătorii sosirea şi plecarea vaporaşului local, şi tot aci erà locul de întâlnire al funcţionarilor din port. Cafeaua erà eftină: cinci bani ceaşca şi zece filigeanul; serviciul foarte cinstit, dar cam agale; cât despre curăţenie, Osman reuşise a face pe toţi muşterii să creadă că iese cafeaua tare şi gustoasă dacă nu spală ibricele. Ca şi la cafenelele din Stambul, ibricele lui Osman aveau prinsă un fel de coajă groasă de cafea împetrită.

Colţul acesta din port era minunat: anume parcă ales ca loc de adunare pentru autorităţile portului, mai cu seamă în toiul verii, când arşiţa soarelui dogorea birourile aşa de tare că bieţii funcţionari se întindeau a lene, moleşiţi, pe scaunele care-i frigeau. Atuncia când simţeau că nu mai pot lupta în faţa condicilor prăfuite şi's

gata să cadă biruiţi de somn şi de căldură, căci braţele moi ca ciara nu mai puteau purta condeele grele ca plumbul, atunci ieşea unul câte unul să mai răsufle aer curat, pe malul apei. Şi aci se întâlneau cu toţii la umbră, cu batistele înfăşurate în locul gulerelor scrobite, bucurându-se de adăpostul acesta bine-cuvântat. Din sus depe Dunăre, mai în totdeauna bătea un vânt uşor în adieri dulci şi răcoroase, mângâind frunţile asudate ale celor veniţi acolo ca să-şi uite amarul muncii în câteva momente de linişte şi de odihnă.

E foarte drept că în fiecare zi momentele acestea se prelungeau cam mult, dar vremea se scurgea uşor, pe nesimţite, în palavre, discuţii şi *taifas*, pe când se *tratau reciproc* cu gingirlii dulci sau cu limonade gazoase ţinute de Osman la ghiaţă. Din colţul acesta se desfăşură întreaga viaţă şi mişcare a portului. Erà totul supt ochii lor: sosirea vaporului, inspecţia şefilor. Orice întâmplare neprevăzută îi găsea în picioare la posturi, gata întotdeauna. Şi pentru ca nu cumva serviciul să sufere prin asta, mulţi îşi aduceau registrele acolo, aşa

că toţi erau cu ochii şi cu gândul mereu la datoria serviciului lor.

Aci, în fiecare dimineaţă, în jurul samovarului lui Osman, se puneà la cale soarta întregii stări politice şi economice a oraşului, a porturilor, a ţării, şi, am puteà zice, chiar a mai multor ţări din Europa, căci Trandafir Iònescu, agentul vamal, în fiecare zi citeà *Universul* cu glas tare: şi ceasuri întregi se comentau de către toţi cei adunaţi fiece informaţie şi telegramă din ţară şi din străinătate. Iar cel puţin odată pe săptămână, se discuta chiar şi asupra celorlalte continente vechi şi nouă, căci d. Cristea, secretarul căpităniei portului, erà un vechiu şi pasionat cititor al *Ziarului Călătoriilor*. Din descripţia Tibetului sau povestirea strangulatorilor din Bengal, el potrivea totdeauna câte ceva pentru a-şi îmbogăţì istorisirea *voiajurilor* sale în Orient, întreprinse pe când erà sergent major în marina militară.

Dar tot aci în faţa lui Osman, care păreà mut şi surd la tot ce se întâmpla în jurul samovarului său, se fierbeau patimi omeneşti, ambiţie, invidie, ură şi interese; aci

se urzeau intrigile şi răsbunările partidelor care se formau în port, — păcatele omenirii pururea vor încolţi în orice petic de pământ, pe care se va hrăni o populaţie mai mare decât doi oameni.

Cea din urmă şi cea mai puternică *cualiţie* erà alcătuită din toate autorităţile portului. Ura şi vechile lupte dintre partide se uitaseră şi toţi îşi daseră mâna pentru a luptà cu puteri unite împotriva duşmanului comun, care nu erà altul decât noul comisar din port, *„acel înfumurat care făceà pe grozavul, mergând cu nasul pe sus, ca un ministru.*

Petru Corbu înainte de a se hotărî să plece la prefectură, ca să ceară biletele de drum pentru veterani, se îndreptă spre cafeneaua lui Osman. De mai multe ori văzuse adunaţi acolo funcţionarii din port.

De departe se zăreà un grup strâns în jurul samovarului; ca de obiceiu, se ceteau jurnalele de dimineaţă.

După formele şi culorile şepcilor, Corbu căutà să-şi dea samă de autorităţile care se găseau strânse împreună.

Cel dintăiu pe care l-a cunoscut, după şapca lui roşie, a fost şeful haltei din port; unul cu o şapcă neagră de marină, cu şnur auriu, erà secretarul căpităniei portului; altul, cu o şapcă mai înaltă cu şnur de argint, erà agentul Navigaţiei fluviale Române (N. F. R.); agentul vamal aveà o şapcă mică lustruită şi cu o bandă verde; pe alţi doi cu bande albăstrii la şepci nu i-a putut cunoaşte decât de aproape, când a văzut la unul *S. H.*—picherul serviciului hidraulic— şi la cellalt, doi peşti brodaţi cu fir de aur — erà revizorul dela pescărie.

— Buna ziua, domnilor!—şi Corbu se îndreptă către funcţionarul căilor ferate.

— Mă rog, ce doreşte domnul?

Dupăce îi lămuri împrejurarea cu veteranii, Corbu termină întrebând dacă nu s'ar puteà ca nenorociţii aceştia să fie transportaţi cu trenul fără plată, căci, după cât se ştie, sânt chiar ordine la calea ferată pentru a înlesni transportul veteranilor.

— A!... vă înşelaţi, domnule. Direcţia a dat bilete de favoare numai din ţară în Dobrogea, iar nicidecum vice-versa — şi

un zâmbet de uşoară ironie alunecă pe buzele amploiatului cheferist.

— Ei bine, dar în cazul ăsta ce-i de făcut?

— Treaba Direcţiei; dacă o vrea să le dea bilete, n'are decât să le dea; ştiu că n'o să le dau eu din punga mea. Dar vă pot asigura că nici Direcţia n'o să le dea, căci e sătulă până în gât de buclucurile şi încurcătura ce s'a făcut pe linie cu vagoanele de marfă, tocmai acum când ţipă gazetele că-i lipsă de vagoane.

— Până s'o lămuri lucrurile, nu se poate să-i lăsaţi să doarmă aci în magazie?

— Apoi asta nu-i magazia noastră, e a Serviciului Hidraulic — şi arătă cu mâna către picherul din port.

Dela locurile lor, de pe scăunaşele joase aşezate în cerc, funcţionarii portului cătau pe furiş spre Corbu, măsurându-l pentru a vedeà *cu cine au de-a face.*

— Magazia e construită de noi, dar am dat-o în *isploatare* la Navigaţia Fluvială, zise picherul, arătând către agentul Navigaţiei.

— Cum vă închipuiţi una ca asta, să băgăm atâţia oameni străini în magazie?

Avem *colete*, marfă de mii de lei, răspundere mare, domnule. Nu vedeţi că nu putem lipsi nici un minut dela birou? termină agentul, care se şi sculă gata să plece.

— Ei bine, dar puteţi lăsa oamenii ăştia sub cerul liber? Au copii mici, şi noaptea e rece, timpul mereu ploios. Cum o să stea afară pe cheu?

— Apoi noi, căpitănia portului, nu le permitem staţionarea nici pe cheu. Nu admit să-mi încurce mie operaţiile din port,—zise liniştit dar hotărât, secretarul căpităniei.

— Bine, dar le-a permis debarcarea domnul comisar al portului.

Secretarul se schimbă deodată la faţă; furios se sculă în picioare depe scăunaşul lui din colţ. Toţi ceilalţi funcţionari îl imitară. — Corbul, fără să ştie, pusese degetul pe rană.

— Nu are drept d. comisar ca să dea permisii de astea. He!... ce crede dumnealui că e suveran în port? Dacă-i pe asta, apoi noi facem poliţia aci în raza portului, dumnealui are numai controlul pasagerilor şi nimic mai mult. Articolul 103 din Legea Portului nu permite depunerea pe

cheu a mărfurilor de orice natură mai mult de 24 de ore. Dacă merge treaba pe ambiţie, să vedem care-i mai tare, — şi d. secretar, roş de mânie, îşi azvârli cât colo ţigara stânsă şi începu a se plimba tulburat. Pe când îşi îndesa pumnii în fundul buzunarelor, fruntea i se încreţea în căutarea mijloacelor tactice pentru un nou plan de luptă.

Agentul navigaţiei se amestecă din nou în vorbă.

— Legea nu-i dă drept comisarului decât să pue viza paşapoartelor; atâta are el în port, alta nu. Credeţi că poate el să facă aşà favoruri după chef, mai cu samă că ţăranii ăştia sunt foarte îndărătnici... Mă rog de ce au venit pe Dunăre în caicul turcului şi n'au luat vaporaşul statului?

Corbu începuse a se nelinişti.

— Dar bine, domnule, nu-i vezi în ce hal sânt săracii, că n'au nici cu ce să-şi cumpere pâine.

— He!... dumneata parcă îi cunoşti? Aşà se milogesc ei. Da turcului n'a trebuit să i plătească? Aşà sânt nărăviţi; ori merg pe gratis, ori plătesc la barcagii greci şi turci.

Dai un ban, doi mai mult, dar ştii că mergi încaltea cu vapor românesc... adică de ce să nu câştige statul?... Degiaba a făcut statul vapoare? Dar zi mai bine că aşà e Românul al dracului, domnule, că banul lui, mult-puţin cât are, îl dă tot străinului, care se îmbogăţeşte în ţara românească. Şi statul, săracul, se înglodează în datorii în străinătate.

Agentul vamal, care stase mai deoparte bându-şi cafeaua în linişte, se apropie vorbind politicos dar rece :

— Pardon, domnule. Scuzaţi, dar aceşti oameni, la care d. comisar, cu dela sine putere, le-a permis să debarce, nu şi-au făcut nici formalităţile vamale.

— Cum, ce fel de formalităţi, când vin din Dobrogea? Acolo nu-i tot ţara românească ?

— A!.. scuzaţi, vă rog, domnule, dar avem legea înainte de toate. Aşà cere datoria, că dacă vine pe Dunăre, ori cu ce ar fi, marfă sau bagaje, din Dobrogea, trebue să-şi facă *permisul* de debarcare şi să plătească taxa ; mă rog, toate formalităţile, după cum zice legea. Care va să zică, eu vama, cum vrei

d-ta să ştiu, cum şi ce fel vin oamenii ăştia şi ce aduc cu ei? Şi statul pentru asta se chiamă că ne plăteşte, ca să facem un control cât se poate de sever.

Corbu, care simţeà că nu se mai poate stăpâni, îi răspunse răstit:

— Mă rog, cât trebue să plătească? D-ta n'ai decât să-ţi faci formalităţile, taxe, amende.... ce vrei, şi spune cât face peste tot; plătesc eu, acuma chiar, numai să lăsaţi oamenii în pace.

Agentul vamal, supărat, dar încă stăpân pe sine, zmunci creionul albastru de după ureche şi un registru din lădiţa-cafenea a lui Osman. Mândru şi sigur, cu sprincenile puţin încruntate, îl privì drept în faţă şi îi puse întrebarea într'un chip poruncitor:

— Cum vă numiţi, şi ce profesiune aveţi D-voastră?

— Petre Corbu, profesor.

— A!... sunteţi dela Liceu? — şi într'o clipă sprincenele agentului vamal se descreţiră, iar faţa i se lumină de un zâmbet binevoitor.

Uşor, aşeză iar creionul la locul său după ureche, şi pe când întorceà registrul pe-o

parte şi pe alta fără a-i găsì loc, se încercă într'un chìp dulce să lege iarăşi vorba.

— Vrea să zică d-voastră sânteţi d. Corbu dela liceu.... îmi pare bine, iacă n'am avut onoare până acuma.... am şi eu un băiat acolo, pe Tică, îi într'a doua gimnazială.... Tică Ionescu, unul scurticel, aşa negricios... ci-că la franţuzeşte merge mai greu, dar e tare silitor altfel.... dă, ce să zic?... mă-sa ţineà să-l deà la meserii, dar eu zic, oi face ce-oi face, să ştiu că rup din bucăţica dela gură, dar tot îl dau la liceu, că dacă are băiatul talent la carte, de ce să-l las?—Şi d. Trandafir Ionescu, surâzător, se aplecă aşezând două scăunaşe mai deoparte — Scuzaţi, vă rog, îmi faceţi onoarea să gustaţi o cafeà neagră; e mare meşter turcul ăsta. Efendi, două filigiane cu caimac.... n'aveţi idee ce tare e ăsta în cafele turceşti.

Corbul, neştiind cum să scape mai curând, băgă mâna în buzunar şi zise scurt:

— Cât spuneaţi că trebue să plătesc pentru formalităţi?

— A!... nu-i nevoe, ca ce să mai plătiţi dumneavoastră?... Unde se poate, facem şi noi câte un bine personal...

— Mă rog, eu n'am nevoe ca să-mi faceţi nici un bine.

— Scuzaţi, vă rog, nu este nevoe să plătiţi.... ce-are de-a face?... Dacă dv. veniţi şi ne declaraţi în persoană că-i cunoaşteţi pe oamenii ăştia, cum şi de unde vin, asta ne este prea de ajuns.

Şi după plecarea lui Petru Corbu la prefectură, încă vre-o două ore, autorităţile din port au mai rămas acolo ca să discute *cazul* şi să ia măsurile cuvenite faţă de noua *mişelie* făcută de comisarul portului.

Abià ajunse Corbu în dreptul vămii, când îi sosì din urmă Bădiţa Sandu, care venise fugând într'un suflet.

— Amu, de alt bucluc am dat.... ci-că să nu ne urnim de acolo până ce n'a venì la inspecţie.... ista.... doftorul de vaci.

— Cum? de ce? nu v'a spus?

— Poi de unde să spue, dar îmi dau şi eu cu ideia că poate a fi boală în Dobrogea, şi de aceia nu lasă să treacă dincoace nici o vită neinspectată.

Şi Corbu, care se oprise în loc, dupăce se uită la ceas, îi zise hotărât:

— Lasă-i aşà, cu ăştia nu mai sfârşim. Hai bădiţă şi d-ta la prefectură.

Pe drum, tăcut, cu ochii în jos, mergeà din ce în ce mai iute, parcă anume să nu deà pas minţii nimic să mai gândească. Aveà un fel de teamă de o judecată chinuitoare, căci o simţeà cum se închiagă din zbuciumul de gânduri ce i se încrucişau prin minte.

Fără a-şi da seamă, mărea paşii din ce în ce mai mult, şi uneori se întorceà către bătrânul ce nu mergeà alături de el şi se ţineà tot la un pas în urmă.

— Hai mai iute, bădiţă, că-i târziu.

— Haide, hai, că doar merg eu într'o nădejde.

Când au ajuns în poarta prefecturii, bădiţa Sandu întrebă îngrijat:

— Oare ne-a da? Ha... ce zici?

— Sigur că trebuie să vă dea.

— Da oare dece n'o vrut ceia din port să ne dee. Nădejdea deamù îi la prefectu, că să chiamă că tot el îi mai mare. Iştia din poliţie sunt mai cânoşi, că cel care-i boer adevărat, îi mai bun la inimă.

Pe sala întunecoasă şi goală, un uşier îi ajunse din urmă.

— He!... încotro ai luat-o aşà repede, moşule?

— E cu mine, căutăm pe d. prefect, îi răspunse Corbu, oprindu-se în dreptul unei uşi.

— D. prefect nu-i aici, dar puteţi vorbi cu d. director al prefecturii. Daţi-mi cartea d-voastră, că aşa-i ordinul... altfel vine şi prostime multă.

Pe când Corbul îşi căutà prin buzunar o carte de vizită, bădiţa Sandu, care-şi pusese căciula jos lângă uşă, scotocind prin sân, îşi scoase o legăturică în care aveà învelite în cârpe cele trei decoraţii şi un vrav de petece de hârtie îngălbenite.

— Iaca, poate să facă trebuinţă şi aestea.

— Nu-i nevoie; aşteaptă-mă aici;—şi Petre Corbul intră în biroul directorului.

— A!... Salutare onorabile, cu ce ocazie pe la noi? îi strigă Stelică Hâncu de după o movilă de dosare. In redingota lui ce străluceà de lustruită, omul acesta uscăţiv aveà o figură ciudată cu ochii mici şi verzi, care-i jucau în cap prin sticlele ochelarilor, cu

nişte fire de mustăţi roşii, ţăpoase şi rare, par'că mâncate de molii — erà una din acele fiinţi a căror vârstă nu poţi s'o ghiceşti.

— Il căutam pe d. prefect, am să-i fac o rugăminte.

— E dus la Bucureşti, dar vine cu trenul de amiază, că avem desearǎ balul funcţionarilor. Apropo, bine că te-am prins. Ne faci onoarea? — şi directorul îi întinse un bilet de bal.

Corbu voi să se opuie murmurând ceva nelegat şi fără hotărâre.

— Nu... nu cred, n'o să pot veni...

— Ei, ce-i cu aia, cine te obligă să vii, n'are a face... ştii, e chestia de o faptă caritabilă, e pentru mărirea fondului filantropic al societăţii. Dar nu mi-ai spus afacerea cu rugămintea. Ce dracu, doar putem şi noi cevà în prefectura asta, — şi directorul iar începù numărătoarea teancului de bilete roşii.

— Au venit în port nişte veterani din Dobrogea şi vor să se întoarcă înapoi la locul lor în Bacău.

Sânt prăpădiţi de tot, nu mai au nici

bani de drum, nici de hrană. Nu s'ar puteà ca prefectura să le dea nişte bilete pentru tren?

— A!... Imposibil drăguţă, că noi n'avem bilete. Dispoziţia ministerului e ca să libereze bilete din ţară în Dobrogea, iar contrar nu, imposibil.

— Ei bine, dar ce să facă oamenii ăştia?

— Asta-mi place! Să facă ce-au făcut şi până acum. De asta te îngrijeşti dumneata? Ei nu; că-i nostim, pe onoarea mea!.... Aşà sânt cărturarii ăştia!—şi directorul, râzând sgomotos, îi mai întinse încă cinci bilete.

— Comptez încă pe cinci, le desfaci pe la dascălii ceilalţi. Nu, zău, că are să fie frumos desară, sântem siguri de reuşită. Numai niţică răbdare, ascultă ici afişul.

Rar, cu glas tare şi c'o intonaţie de discurs oficial, directorul începù a citi:

SOCIETATEA FUNCŢIONARILOR PUBLICI

Cu ocazia împlinirii unui an dela fondare şi pentru mărirea fondului ei filantropic, va da un

SPLENDID BAL

Cu muzica regimentului de infanterie

Salonul va fi fermecător decorat în stil Veneţian şi luminat a giorno, rezervându-se astfel publicului cele mai frumoase şi amuzante surprize.

Comitetul de organizare făcând numeroase sacrificii pentru ca să rămâie un suvenir neşters pentru toţi care vor luà parte, pe lângă celelalte surprize va aranja în seara balului o „Luptă Amuzantă" cu confette şi serpentine între Cavaleri şi Domnişoare.

Pentruca modul de petrecere să întreacă toate aşteptările, şi distracţiile să nu mai contenească, la ora 12 fix din noapte, se va proclamà prin vot secret „Regina Balului", căreia i se va decerne de către societate un frumos coşuleţ cu flori ca cadou.

Un cavaler 2 lei, o damă 3 lei.

Familie compusă din un cavaler şi două dame, 5 lei.

Ţinuta cuviincioasă e de dorit.

Pentru cavaleri va fi cea de bal (retingot), iar pentru domnişoare mai cu seamă e de dorit Costumul Naţional.

— Eu am ţinut să punem costumul naţional. Ştii, e mai frumos decât cu falbaralele cele franţuzeşti. Nu trebue să ne fie ruşine de portul nostru ţărănesc. La orice ocazie trebue să fim mai patrioţi. Nu-i aşa, spune sincer dacă n'am dreptate?

Petre Corbu, în starea de spirit în care se găsea, nu putu să răspundă la întrebarea care îl strâmtora, decât prin câteva cuvinte fără şir:

— Da.... sigur... natural... — şi deodată îşi reveni în fire.

— Domnule director, dar ce-i de făcut cu nenorociţii ceia? Cred că n'o să-i lăsaţi aşa. N'au nici unde să se adăpostească,

nici mâncare. Ceva, însfârşit, trebue să faceţi; dece nu daţi o telegramă la Ministerul de Interne să vă trimeată nişte bilete de drum de fer?

— Ha!.... Ha!.... ce copil eşti! Poi ne vine peste trei săptămâni. Se cunoaşte că eşti om de carte, filozof de cabinet; n'ai fost în administraţie, nu eşti hârşit pe aci, ca să ştii tot mecanismul. Imi pare rău că te bagi în lucrurile astea, zău, îmi pare rău. De asta porţi grija d-ta, că ce-or să facă ăia; când ai şti ce necaz tragem noi cu dânşii! Ascultă-mă pe mine... lasă-i în pace... ce-ţi pasă dumitale? ăsta-i cel mai bun lucru. Niciodată nu trebue să-ţi bagi singur capul sănătos sub evanghelie, crede-mă pe mine că am îmbătrânit în administraţie, în d'al de astea. Dacă ţii numaidecât, vorbeşte-i prefectului sau primarului. Dar nu face pentru d-ta ca să te bagi în lucruri de astea, zău nu face... ascultă-mă pe mine.

Tocmai în capătul scării bădiţa Sandu încercă să întrebe:

— Oare ne dă, ha!... ce zici?

— Da sigur că trebue să vă dea; nu-i

prefectul aici şi directorul n'are bilete la el; mergem acum la primărie, îi răspunse Petre Corbu, cătând preocupat în jos.

— Stăi, nu mai suì scările degiaba, au şters-o toţi dela birouri înainte de 12, zise Iuliu Dudescu, un advocat tânăr, care se întâlnise cu Petre Corbu în uşa primăriei.

— Ai vreo treabă cu unchiul?—şi observând că Petre nu înţelege întrebarea, Dudescu îi explică.

— Aşa-i spunem noi primarului: „unchiul Nae“, şi, de când cu furnitura pentru pavarea oraşului, i s'a mai adăugat şi numele de *Bazalt*.

— Aş vrea să-i vorbesc într'o afacere, nu ştiu unde l-aş găsì, îi spuse Corbu îngrijat.

— A!... dacă ai cevà urgent, trebuie să-l prinzi acum, că dacă o apuca să intre în *conclav*, cum e obiceiul, nu mai apare de cât după patruzeci şi opt de ore. Hai cu mine, e ora aperitivelor; îl găsim la băcănia din colţ, la Tase, sau, cum îi zice el, la *biblioteca* din centru.

Şì plecară amândoi alături pe strada mare.

In urma lor, mai departe, venià şi bădiţa Sandu încet şchiopătând. Corbu mergeà tăcut şi chinuit de gânduri, Dudescu erà vesel şi radios, repurtase o victorie strălucită la judecătorie împotriva unui adversar politic, şi nu puteà să-şi mai potolească pofta de vorbă.

— Vrasăzică nu-l cunoşti pe unchiul?

— Ba da, îl cunosc, dar puţin.

— Ah!.... n'ai idee ce tip nostim şi original. Când îl vezi aşà scurt şi gras, cu burta lui de arhimandrit, ai zice că-i tipul burghezului respectabil, părintele comunei. Când colo el e cel mai rafinat boem, mă rog artist în viaţă, ce mai vrei! chefurile şi le face cu tabiet şi în papuci acasă, patruzeci şi opt de ore stă în conclav şi vardistul la poartă ca să nu-l supere nimeni.

Altfel e un om admirabil şi de spirit. Are o bibliotecă plină de sticle în loc de cărţi, şi pe etichete scrie numele autorilor de drept: Mourlon, Demangeat... A!... e nostim să-l vezi la el acasă.

Când intrau pe uşa băcăniei, se auzì un glas puternic din fundul sălii:

— Iaca şi pisălogul de Dudescu.

In fund, în jurul mesei încărcate cu gustări, se aflau la ţuică primarul, inginerul comunii şi căpitanul de jandarmi rurali.

— E!... crai nou,—începù vesel şi zgomotos primarul la vederea lui Corbu—au început şi dascălii dela liceu să mai consulte biblioteca noastră; era de dorit, domnilor! Se poate tocmai intelectualii să trăiască într'o ignoranţă completă? Ionică, adă cinci volume din autorii cei mai vechi. Domnul Corbu, ca profesor de istorie, trebue să-şi dea părerea asupra autorilor din anticitate; eu vă declar dela început, că am o pasiune pentru clasici, îi sorb, nu-i gust.

— Nu, eu nu beau... nu pot... zău, nici nu am vreme, venisem numai să vă fac o rugăminte,—încercă să spue Petre Corbu, îngrozit parcă de încurcătura în care intrase.

— Nu ascult nici o rugăminte înnainte de a-ţi da părerea asupra acestui autor,—şi primarul făceà un haz nespus, râzând aşa de tare că-i tremura pântecele iar ochii lui mici abia se mai vedeau licărind, îngropaţi cu totul în grăsimea obrajilor.

Până să aducă Ionică paharele, inginerul se apucă iar să-şi explice planul, schiţând

cu creionul pe masa de marmură albă. Era vorba de parada de 10 Maiu, pentru care se luau măsuri din vreme, căci avea să se facă cevà deosebit anul acesta în ciuda opoziţiei locale. Anul trecut la 10 Maiu, sub fostul regim, se întâmplase în oraş un scandal unic în felul său. Fostul prefect se certase cu generalul comandant al garnizoanei, şi acesta, după Te-Deum, în ultimul moment, a schimbat locul defilării: pe când prefectul, autorităţile, damele şi tot poporul aşteptau pe bulevard unde se construiseră tribunele, generalul, numai cu statul său major, a primit defilarea în celălalt capăt al oraşului, spre gară.

S'a vorbit mult asupra acestei nenorocite afaceri, care a învrăjbit lumea civilă şi militară. Până în ziua de azi, deşì pacea s'a încheiat cu mutarea generalului şi schimbarea prefectului, totuşi părerile sânt deosebite, şi oraşul se găseşte împărţit în două tabere: unii cari susţin că prefectul e maì mare, şi alţii că mai mare e generalul, comandantul garnizoanei.

— Bravo, inginerule! nu degiaba umbli

cu figuri în text, zise primarul privind cu admiraţie la schiţa tribunelor.

— Ei nu!... când vă spui că anul acesta o facem lată, ca să plesnească amicul ispravnic de anul trecut, care mi-o făcură fiartă. Aşà!... la mijloc e estrada autorităţilor, un spaţiu gol pentru general şi statul major — sigur că o să fie toţi călări — în faţă muzica, la dreapta tribuna damelor. In stânga, tribuna militară. Mă rog, când vă spun că o facem ca la Bucureşti! O să vorbim cu revizorul pentru micii dorobanţi.

— Splendid ar fi să aduceţi şi pe veteranii din judeţ, adică de ce să nu defileze şi ei, dacă e aşa? — zise căpitanul de jandarmi, trântind cu pumnul în mânerul sabiei aşa de tare, încât teaca se izbi cu zgomot de un butoiu cu măsline.

— O idee genială, pentru care ţi se va aduce mulţumiri în public — adăogă primarul râzând cu hohot — mă rog, tot complect ca la Bucureşti... ca ce provincia să rămâe mai pe jos decât capitala?

Petre Corbu, care ascultase tăcut, măsurându-i pe fiecare în parte, crezù momentul potrivit:

— Tocmai aveam să vă rog pentru nişte veterani cari au sosit azi în port. Vor să se întoarcă din Dobrogea la locul lor în Bacău. Au isprăvit banii de drum, n'au nici de mâncare... nu s'ar putea face ceva? Mi se pare că primăria are şi un fond de ajutor pentru cazuri de felul acesta.

— Poi bine, onorabile, dar ştii că eşti slab în materie de fonduri—începù primarul grav şi glumeţ totdeodată—eu, părintele acestei comuni, abia pot îndestula pe copii legitimi, dar să mai mă îngrijesc şi de soarta celor orfani sau abandonaţi!.... ba nu, zău, judecă drept!... Ionică, bibliotecarule, mai dă-ne încă cinci volume tot de acelaş autor.

— Eu trebue să plec, — şi Corbu puse mâna pe pălărie, dar primarul îl şi cuprinse de mijloc.

— Nu te las fără să bem încă un rând. Asta înseamnă că te-ai supărat pe mine; eu sunt un om care n'am duşmani. Nu, zău, te rog chiar să mergi la prefect, ştii, el e cu daraveri deastea. Ia de ici o bucăţică de lacherdă, dacă nu iai, înseamnă că te-ai supărat pe mine, îmi pare rău, pe

onoarea mea. E teribil, domnule, cu umanitarismul ăsta al dascălilor idealişti!... Ionică băete, ce idee ai tu despre umanitate?...

— Nu are în băcănie marfă de asta, — se grăbì căpitanul să răspundă în locul lui Ionică băiatul, care aştepta cu tava în mână, neştiind ce răspuns să dea.

Şi Petre Corbu, aruncându-şi ochii din întâmplare spre uşă, tresărì deodată: bădiţa Sandu, care aşteptase smerit afară în stradă, neîndrăznind să între în prăvălia plină de boeri, se încerca aplecându-se cu sfială, îndoit dela mijloc, să privească înăuntru. Intr'o mână ţinea căciula, ìar în cealaltă îşi strângea legătura de cârpe, căci se gândeà şi el că poate să facă trebuinţă decoraţiile şi hârtiile lui îngălbenite, acolo unde era sigur că se vorbea şi despre dânsul.

— Trebue... mă aşteaptă, îngână Petre Corbu, repezindu-se spre uşă, pe când toţi ceilalţi, cu paharele în mână, cătau nedumeriţi pe urma lui. In stradă, ţinând încă pălăria făcută ghem în mâna stângă, se oprì, cu capul gol, în faţa bătrânului care aşteptà să-i vorbească. Dupăce-şi trecù

mâna dreaptă într'o încleştare dureroasă pe frunte şi pe ochi, îi zise încet, stăpânindu-se:

— Bădiţă, întoarce-te şi d-ta în port, aşteaptă-mă acolo, că o să vin eu să vă aduc răspunsul... las că fac eu tot ce trebue.

— Apoi aşa! aşa om face!... om aştepta... dă... nu ni-i lăsà... că-i greu tare de străbătut pe-aici fără nimeni, între străini... şi dac'a fi... te-om pomenì şi noi şi copiii... că dacă trăia şi dascălul, D-zeu să-l ierte, se chiamă că se bucurà şi el... da vezi, pe semne aşa-i... de, ce să zic şi eu...—şi bădiţa Sandu îşi înnecă vorba într'un oftat adânc, în loc de a-şi limpezì gândul pe care-l avea în minte.

Clătinând din cap, îşi grămădì cu degetele lui noduroase legătura de cârpe, hârtii şi decoraţii, iarăşi în sân, la locul lor. Şi dupăce îşi îndreptă la gât cămaşa şi sumanul, o pornì la vale spre port, trăgând încet, cu greutate, piciorul stâng, rămas beteag din timpul războiului.

Iar Petre Corbu o luă şi el la deal spre casă. Călcând şovăitor, cu genunchii îndoiţi, cu braţele moi, căzute 'n lungul tru-

pului curbat, părea că urcă supt povara unei greutăţi cu mult mai mare decât îl ajutau puterile să ducă.

Un grup de băeţi zgomotoşi veneau dinspre liceu. Sigur că are să-l salute... şi ca să nu răspundă, se abătù din drum cotind pe altă stradă. Un fel de teamă fără de înţeles îl chinuia amar, pe când mergeà abătut cu ochii în pământ, singur, să nu vadă pe nimeni şi nimeni să nu-l vadă, nimeni să nu-l simtă... ar fi voit să treacă aşa cum se strecoară o umbră.

Din câte socoteli şi planuri îşi făcuse în minte Petre Corbu, nu izbutì ca să îndeplinească nimic până la amiază. Dar era hotărât s'o ducă până la capăt. Aveà să meargă la prefect, la poliţai, să facă o listă de subscripţie, şi, dacă n'o puteà să-şi ia leafa dela şcoală, are să se împrumute... însfârşit trebue să găsească un mijloc de ajutor, şi cât se poate de repede, pentru nenorociţii care-l aşteptau în port, căci numai într'ânsul îşi puseseră ei toată nădejdea.

Era ora trei când Corbu suia scările prefecturii. Incepuse a se plictisì măsurând

sala de aşteptare, şi totuş ce politeţă şi bunăvoinţă din partea prefectului, când l-a primit.

— A!.... ce surpriză.... poftim *colega*. Trebue să ştii că nu-mi uit niciodată breasla din care am ieşit, în totdeauna îmi face deosebită plăcere... Ia loc, te rog... ai să mă scuzi; numai câteva minute să termin afacerea asta, şi sunt cu totul al d-tale.

Prefectul se aşeză la birou. In picioare, în faţa lui, aştepta un inspector comunal cu teancul de hârtii la supţioară.

Petre Corbu căută a se îndepărtà cât mai mult de birou, căci se temea să nu-i stingherească dela lucru.

Din fund, de pe scaunul lui, cerceta tot cuprinsul acestei săli reci şi impunătoare. O mobilă de birou greoae, masivă; jilţurile, îmbrăcate în marochin roşu, erau aşa de mari că te afundai cu totul în ele; în rame late aurite, portretele suveranilor şi două tablouri mari: copii după Grigorescu. Jumătate din păretele din faţă era acoperit de o bibliotecă mare cu o înfăţişare de catedrală, lucrare de artă—stejar sculptat—imitând un fel de stil românesc. Sub sti-

clele uşilor erau întinse nişte pânze verzi, aşa că nu se puteau vedea cărţile din rafturi. La un colţ pânza era desprinsă şi se puteà zări un teanc de „Monitoare oficiale".

Privirea i se oprì la biroul unde lucra prefectul. Ingropat în jilţul lui monumental, mândru şi grav, prefectul impunea oarecum prin felul de a se prezinta. O figură mare pătrată, un păr aspru roşietic, tăiat scurt ca peria, mustăţile scurte şi răsucite, scoase de curând din bandaj, ciocul ascuţit îi acoperea bărbia rotundă; în ochii lui albaştri se cetea tărie, voinţă, încăpăţânare. Un trup bine legat, chinuit parcă în redingota-ì strâmtă, colţurile gulerului alb, prea înalt, se îngropau în guşa care începuse a se formà.

Petre Corbu neavând ce face, căuta să-şi dea samă de sfiala fără de rost pe care o simţeà aşteptând în biroul acesta, în faţa unui om care nu-i erà străin.

Pe Jean Stroescu îl cunoştea foarte de multă vreme, din Universitate, pe când toţi îl cunoşteau sub numele de Ioan al Stroii, de loc din comuna Netoţii de Jos din judeţul Teleorman. Făcuse seminarul

şi, în loc să-şi urmeze meseria începută, se înscrisese la litere. Dar pentrucă i se păruse şi aci un câmp prea mic de acţiune, făcuse şi dreptul. Sănătos, muncitor şi calculat, izbutise a băgà în buzunar deodată două diplome de licenţă. In totdeauna trecuse victorios prin toate cotiturile şi piedicile puse în calea vieţii studenţeşti.

Puţini erau acei care-l cunoşteau bine; tot se găseau unii care, pe şoptite, îi ziceau: *Echilibristul.*

Ca profesor în provincie, n'a stat decât trei ani, dupăce trecuse cu nerăbdare prin toate culorile, îşi găsise în urmă o aripă protectoare.

In schimbul serviciilor aduse partidului, îl băgase şi pe el în cameră, odată cu o întreagă *pleiadă* de talente tinere, ridicate din popor.

După doi ani, nu se ştie prin ce împrejurări, făcuse o partidă strălucită — o văduvă bogată a unui senator mort de apoplexie. Să lăsase de dăscălie şi făcea numai advocatură şi politică. La venirea partidului său din nou la putere, i-se dase pe mână întreaga situaţie a judeţului.

Şi Petre Corbu, cum sta deoparte, urmărind din colţul lui mişcările prefectului, se încercă să surprindă în trăsăturile feţei urmele vechi, regăsind în nuanţe chipul acela aşa cum îl văzuse pentru întâia dată. Işi amintea bine de el: era cu vre-o doi ani mai vechi în facultate... parcă îl vedea: deşirat, cam îndoit, cu părul dat în sus, cu figura mare şi numai câteva fire de mustăţi, iar un puf neras îi umbrea fălcile late.

L-a întâlnit întâia dată într'o căsuţă tupilată... din înfundătura noroioasă în dosul halei Traian, venise la un prieten să ceară un caet de note... acolo într'o singură cameră cu treizeci de lei pe lună şedeau trei studenţi la un loc... câtva timp mâncase la acelaş birt -La Pârjoala ideală—în Şelari... era un grup mare de studenţi săraci care mâncau acolo... D. Nae Capama, patronul, scurt şi gras, cu favoriţi albi ca Franţ Iosef... Ce tip original èra acest birtaş-bucătar!...

Şi Corbu, c'un fel de mulţumire îşi opri gândurile asupra lui. Nu-l văzuse de multă vreme, până anul trecut, când l-a întâlnit în tren mergând la Ploeşti să mai facă ceva încasări, după cum spunea el. Se lăsase de

birt şi, cu multă răbdare, urmărea datoriile vechi ale foştilor studenţi.

Avea un carnet gros—*catalogul universităţii*, cum îi zicea el — ţinut la curent după Monitorul Oficial.

Acolo erau trecuţi datornicii cu numărul meselor, anul, luna şi ziua de când şi până când aveau de plătit, şi, în dreptul fiecăruia, d. Nae scria pe rând numirile care se făceau cu data, funcţia şi locul unde se află fiecare. Erau acolo înscrise câtevà generaţii de profesori, magistraţi, avocaţi, doctori, funcţionari mici şi mari — toată scara ierarhiei sociale într'o statistică desăvârşită.

Carnetul lui domnu Nae Capama ar fi, desigur, un preţios document de cercetare pentru istoricii care ar căuta să pătrundă spiritul şi prefacerea societăţii româneşti din a doua jumătate a secolului al XIX-lea....

Şi Petre Corbu începu să zâmbească la ideia ciudată care-i venì în minte: „Ce mutră ar face prefectul, dacă i-ar aminti că i-a văzut trecut, în carnetul nenorocit, numele şi suma ce avea de achitat pentru mesele de la *Pârjoala Ideală* de pe vremea când erà student.

Zbârnâitul tremurat al unei sonerii îl făcu să tresară. D. prefect, supărat, chemase pe registrator....

După o bătae sfioasă în uşă, registratorul intră îndoindu-se de şale. — O figură veştedă, îmbătrânită înainte de vreme; un surâs acru îi încreţia buzele supţiri, pe când îşi încheia nasturii jachetei.

Făcuse de sigur vre-o greşală, ceva, la înregistrare, căci prefectul se încruntase privind hârtia ce o ţineà în mână.

— Ţi-am spus domnule, să-ţi bagi minţile în cap... uită-te la număr... asta e pentru a treizecia oară....

— Nu sânt eu vinovat, am spus lui d-nu şef ca...— dar prefectul îi tae scurt vorba:

— Am terminat! — şi dupăce îi aruncă hârtia jos, făcu spre uşă cu mâna un semn hotărâtor şi stăpânit.

— Ştiam că-i o secătură, nu-i spuneam eu lui Vasilescu, când mă plictisea la alegeri cu protejaţii lui?— şi prefectul parcă simţind nevoia de a se explica, se întoarse cătră Corbu:

— E groaznic, monşer!.... sânt sătul până în gât de politică.... De când crezi că lupt

să scot politica din administraţie în judeţul meu.... uite, citeşte ici : — şi el arătă mândru spre uşă.

Numai atunci Corbu văzu, lipit pe sticlă, un avis pe care nu-l observase la intrare. Prefectul cetì rar şi apăsat:

AVIS

Funcţionarilor din acest serviciu le este absolut interzis de a recurge la intervenţii exterioare, meritele lor proprii şi interesele serviciului fiind, singure, bazele aprecierii şefilor lor. Orice fel de intervenţii in acest fel constituesc o notă rea pentru funcţionarul respectiv.

— E! Nu-i clar?... spune?... ei bine, te despereazǎ uneori, pe onoarea mea! — şi prefectul se ridică din fotoliul în care şezuse înfundat. Dupăce-şi agăţă degetele în răscroiala jiletcei, subţioară, scoţând pieptul înainte, bombat, făcu vre-o câţiva paşi largi în lungul camerei. Lângă fereastră, în dreptul lui Corbu, se opri:

— He!... nu-ţi închipui, monşer — începù prefectul dându-şi capul pe spate şi privind pe geam afară — nu ştii cât am avut de luptat aci! Aveam adversari tari, politiciani vechi... acum pot zice că sunt a-

proape stăpân pe situaţie...Dar nu ai spus încă afacerea pentru care ai venit?

— Sunt nişte veterani cari vin din Dobrogea... — şi Corbu îi lămurì cazul, înşirând toată istoria pe care o mai repetase încă de câteva ori în ziua aceea.

— Chestiunea e mult mai dificilă decât ţi-ai închipuì: Nu pricep de ce nu rămân oamenii ăştia în Dobrogea. Guvernul face sacrificii colosale pentru dânşii, şi ei nu vor să stea acolo. E de speriat, frate, cât e de ignorant şi de îndărătnic ţăranul nostru; nu, nu trebue să ascundem defectele.

— Bine, dar nenorociţii ăştia nu vezi că sunt victimele administraţiei? se încercă să spue Petre Corbu. Prefectul însă îi tae vorba.

— Exageraţii, monşer, dacă te-ai potrivì la toate pretenţiile, apoi nu ştiu, zău, unde am ajunge. Nu, nu, cu sentimentalism nu se poate face administraţie. Voi, care nu faceţi politică, aveţi o mentalitate curioasă. Ministerul dă ordine severe pentru a înlesni mutarea şi stabilirea veteranilor în Dobrogea, şi eu să fac contrariul, să mă apuc să-i

transport din Dobrogea înnapoi, la locul lor!... Nu vezi că-i absolut imposibil? E absurd, monşer!... Ce-ar zice prefectul de Constanţa, care îmi dă telegramă să-i trimet înapoi?... şi n'ai idee ce tip susceptibil... şi-i foarte tare la centru.

— Ei bine, dar ce-i de făcut? O să-i lăsaţi aşa să moară de foame? — şi Petre Corbu se sculă enervat de pe scaun.

— Dar până acum de ce n'au murit? Lasă-i, cum au mers până aici, merg şi de acum încolo. Nu le purta grija. Mai întâiu că nici nu sunt oameni din judeţul meu, ce o să mă amestec eu în atribuţiile altora? Mă rog, dacă ţii numai decât, o să dau ordin poliţaiului ca să-ţi dea concurs pentru o listă de subscripţie. Dar cred că cel mai bun lucru ar fi să-i îndemni să se întoarcă înapoi. Dacă nu vor, atâta pagubă. Las'că nici nu avem bilete de drum, dar şi dacă aşi avea, îţi spun sincer că nu le-aşi da, pentrucă a-şi lucra contra convingerilor mele.

Şi prefectul începù a-şi desfăşura o întreagă teorie asupra colonizării Dobrogei

după sistemul din antichitate al Romanilor; asupra drepturilor şi naţionalităţilor din această provincie, adevărat mozaic de rase; trecând apoi la mica şi la marea proprietate, cultura intensivă şi extensivă, pentru a sfârşi tot cu chestia raselor — partea sa favorită, ca fost profesor de geografie, pe care o predase după noile metode.

Inspectorul comunal, care regula dosarele la biurou, îşi ridicase capul, privindu-şi cu admiraţie şeful. Iar Corbu, care la început ascultase şi el, la urmă îşi pierdu răbdarea; sta privind nedumerit la bustul lui Costache Rosetti, care părea că şi-a întors capul ca să vadă mai bine şi el pe prefect.

Statuia aceasta de teracotă îţi făcea, la prima vedere, o impresie stranie; cercetată mai de aproape, găseai pricina: fusese stricată şi i se lipise gâtul strâmb.

Dupăce se lămurì şi asupra privirii lui Costache Rosetti, Corbu se gătì să plece, iar prefectul înfierbântat izbì cu pumnul în soneria depe birou:

— Alecule, dă-mi pardesiul!

Când a ajuns Corbu la liceu, nu mai erà decât directorul şi încă doi profesori.

— Salutare, Corbule, da par'că n'ai curs azi, ce cauţi pe aici?

— Venisem pentru leafă. Am mare nevoe de parale.

— He!... tocmai peste şase zile încasez mandatul.

Şi după câteva momente de şovăire, Corbu se hotărî să încerce:

— Mi-ai face un mare serviciu, dacă ai voi să-mi girezi o poliţă.

— A! îmi pare rău, dragă, că nu mă cunoşti; apoi nu ştii că eu din principiu nu dau giruri? In viaţa mea n'am iscălit o poliţă. Imi pare rău, dar mi-i imposibil, nici lui frate-meu nu-i girez, pe onoarea mea. Dar uite Tuduriu se ocupă cu daraveri de astea.

Sache Tuduriu, profesorul de matematici, era un om scurt, gras şi roşu, care gâfâia într'una de osteneală, căci era în adevăr foarte activ. Avea atâtea ocupaţii, încât umbla toată ziua cu una din trăsurile primăriei, care-l aştepta la poartă până îşi făcea ora de clasă. Pe lângă slujba şcoalei,

mai erà şi consilier comunal, director la o casă de economie şi ajutor, membru în consiliul de administraţie a băcăniei cooperative, şi cultiva sistematic o vie din apropiere, pentru care primise medalia de aur la expoziţia jubiliară, căci prezintase cea mai frumoasă varietate de struguri din judeţ.

Tuduriu îl trase pe Corbu deoparte lângă fereastră. Şi pe când îi vorbia încet, asigurându-l că va cerceta el... să-i facă un bine... ştie el undeva într'un loc sigur... se pipăia prin buzunare necăjit că nu găseşte ceeace caută. — De obicei avea asupra lui câte o poliţă în alb pentru orice întâmplare. Numai funcţionarilor şi ofiţerilor le găsea el bani, pentru alţii străini nici odată nu putuse să facă rost de împrumuturi.

— Uite!... trece şi d. prefect *Arivescu*— zise răzând Aurel Stamatin, profesorul de franceză, care se oglindeà în geamul celeilalte ferestre, răsucindu-şi firele unei bărbuţe blonde frizate.

— Păcat că nu l-aţi văzut ce poză avea

în trăsură, e tipul clasic de arivist, parole d'honneur.

Stamatin, care aveà conducerea ziarului opoziţiei din localitate, îşi făceà o plăcere necăjind pe director pe tema aceasta.

— Stroescu!, izbucni directorul, Stroescu! orice mi-aţi spune d-voastră, e un om de resort; şi-a pus în joc toate mijloacele ca să ajungă acolo unde râvneşte oricare. El a triumfat în viaţă, a învins, a dovedit că e mai tare decât noi toţi în lupta pentru traiu... Ce-mi vorbiţi mie de scrupule, cinste, morală... mofturi de idealişti impotenţi!.... Până când, mă rog, cutare loc în conducerea statului să-l ocupe vre-un ciocoiu bogat sau un imbecil cu pretenţii, şi nu un om de valoare, cu talent şi calităţi reale. Tocmai pentrucă Stroescu s'a ridicat de jos, cu drept cuvânt i se poate spune că e fiul meritelor sale. Ce!... ţara n'are nevoe de talente tinere şi viguroase? De unde vrei să le ia, dacă nu de jos din popor?...

Şi pe tema aceasta urmau discuţii înfierbântate, nesfârşite, în cancelaria liceului, între profesori, care de multe ori aduceau

ca martori umbrele lui Darwin, Nietzsche şi ale altor răposaţi cugetători, pentru a sprijini, cu teoriile lor, unele păreri care se desfăşurau ceasuri întregi, chiar după sunarea clopotului de intrare în clasă.

De două ceasuri Petre Corbu se frământă pe scaun fără a puteà prinde un moment de hotărâre. A băut două cafele şi a fumat vre-o şase ţigări. Venise la cafeneaua din centru — la clubul lui Sărdică, cum îi spuneà orăşenii — pentru a vorbì poliţaiului. El ar puteà găsì vre-un adăpost şi hrană veteranilor din port; sau, în tot cazul, ar adunà câţiva lei printr'o listă de subscripţie.

Sala geme de lume, de fum şi de zgomot. Strigăte în gura mare, ciocnituri de bile şi tacuri de bilearde, izbìreà pietrelor de domino pe marmora meselor, rostogolirea zarurilor la jocul de table — un amestec de atâtea zgomote deosebite, înnecate în forfotul nesfârşit şi monoton al celor două lămpi mari — *sistem modern* — care sfârie întocmai ca două oale de fasole grasă puse la fiert.

Singur, dela masa lui din colţ, Petre Corbu

urmăreşte toate mişcările poliţaiului, care joacă pocher cu doi necunoscuţi la masa din faţă.

Din când în când capul acela chel, rotund şi lustruit, dispare învăluit în norii de fum de tutun. Şi când fumul subţiat se risipeşte, îi apare iarăş desluşit figura şefului poliţiei locale: obrajii plini şi fălcile mari, ochii mici şireţi, şi sub nasul scurt cu nările lărgite o păreche straşnică de musteţi sure şi afumate. Şeful pare a fi un jucător foarte calculat; cugetă adânc în faţa problemelor jocului, strânge crunt din sprincene la fiece carte aruncată pe masă. Pentru a recăpăta puteri nouă, soarbe setos dintr'o veche ţigaretă cu un capăt de chihlibar cât nuca de mare — „o giuvaeră foarte antică, suvenir de când cu anchetarea crimei grecilor din port", le spuneà el celor care-i admirau această piesă vrednică de muzeul de antichităţi.

Petre Corbu nu îndrăzneşte să întrerupă jocul, — are să aştepte, îşi ziceà el în gând, momentul potrivit, când s'o terminà partida şi s'o face cărţile din nou... are să-i explice cazul, aşà ca să-l mişte, să-l facă

să se intereseze... şi mai la urmă e chiar dator, în slujba lui, să se îngrijească de soarta acestor nenorociţi... e cel mai în măsură să meargă cu lista, cunoaşte pe toţi din sală... ce Dumnezeu! tot trebue să se strângă cevà dintr'atâta lume... un pic de inimă numai şi... oricum nu poţi lăsà nici un câne să piară de foame afară în ploae...

Hotărât cere o foae de hârtie şi scrie cu litere mari: „Listă de subscripţie pentru ajutorul celor trei familii de veterani care mor de foame în portul nostru". Numărul curent, Numele şi pronumele, Suma subscrisă.

Afară toarnă cu găleata. De câte ori se deschide uşa, apare câte-o umbrelă leoarcă de ploae; din întunericul de afară o suflare rece de vânt străbate făcând să tremure flacăra lămpilor, de pare că se clatină întregul cuprins al cafenelei.

Petre Corbu începe să se neliniştească; şi-a pierdut răbdarea aşteptând.

Atâta vreme de când amână şi nu e în stare să găsească un moment hotărâtor de voinţă. De necaz începe a se judeca singur

mustrându-se de slăbiciunea asta revoltătoare.

De ce atâta sfială?... Ce are de riscat?... Parcă cere pomană pentru el? E chiar o faptă frumoasă a contribui la o facere de bine. Oricum ar fi mulţimea asta, dar în simţirea fiecărui om există o coardă care vibrează de mulţumire, când ştii că ai făcut o faptă bună. Şi Petre Corbu îşi freacă tâmplele necăjit; îl doare capul, a fumat, se vede, prea mult. E aşà de acru şi înecăcios aerul acesta cald din cafenea... Prin nouraşii de fum albăstriu, care plutesc într'o încolăcire moale şi leneşă, abià se zăreşte ceasornicul din părete purtându-şi în cadenţă limba lui neobosită.

O sforţare eroică; se scoală hotărât în picioare; dar tocmai în acelaşi moment îi trece pe dinainte un tânăr elegant, care se opreşte drept la masa poliţaiului.

E Trăenică, grefierul tribunalului, sau *arbitrul eleganţei,* cum îi spun prietenii.

„Fir'ar al dracului de secătură pomădată, acum şi-a găsit şi el să vie?“ borborosi cu necaz Petre Corbu, trântindu-se din nou pe scaun. Grefierul însă avea gând de stat; de

obiceiu el nu juca, dar îi plăceà grozav să privească. Dupăce-şi atârnă în cuer cu multă grijă pardesiul cenuşiu vărgat mlădiindu-şi talia, se aşeză pe scaun, îşi scoase mănuşile *gris-perle*, instalându-se deabinelea la masă.

Petre Corbu amărât, ca să-şi mai liniştească necazul, ia o revistă de pe masa vecină. Un număr vechiu din *Illustration*. Gravuri cu scene din revoluţia rusească: „Foametea în Rusia de Sud". „Vânzarea copiilor". Se văd ţărani sdrenţuiţi, figuri sălbatice cu părul vâlvoi, cu bărbile mari încâlcite... femei slabe cu priviri rătăcite, cu pletele în vânt, îşi târâie copii goi şi diformi, ducându-i la vânzare, pentru o bucată de pâine.

Ii fac rău atâtea grozăvii. Intoarce foaia: „Popa Gapon şi turburările din Petersburg".

O mare de capete în clocotul nebunei răzvrătiri. Mii de braţe ridicate ameninţător, strângând cu degetele încleştate pietrele scoase din pavajul străzii... în fund un escadron de Cazaci crunţi aplecaţi pe cai, şerpuind cnuturile în aer, se repăd la şarjă în zidul omenesc al mulţimii turbate.

Infiorat, Petre Corbu închise revista şi o aruncă pe scaunul de alături.

Ridicându-şi capul, dă cu ochii de afişul care se legănà atârnat la globul lămpii. Cu litere mari, pe hârtie roşie, se anunţà splendidul Bal al Societăţii Funcţionarilor Români. In colţuri, scris oblic, cu litere de o şchioapă: *Regina Balului, Regina Balului; Un cavaler 2 lei; O damă 3 lei...*

Şi secătura ceia care nu mai pleacă de la masa poliţaiului!... Visător, pe altă lume dus, arbitrul eleganţei, cu privirea pierdută în vag, îşi freacă între două degete cârligele mustăcioarelor şi viţa de păr lins ce-i cade pe frunte drept la mijloc.

„Ce lume fericit de stupidă!" îşi zice Petre Corbu, şi, pe când îşi scoate ceasornicul din buzunar, i se pare că trebuie să se corije: „ce lume stupid de fericită!". Se uită şi la pendula din perete: 9 ore fără cinci minute. Şi el care încă n'a reuşit să facă nimica... E teribil să nu fii capabil nici de atâta acţiune. Inseamnă că nu are nici un pic de voinţă... Când va bate ora 9, punct, se va sculà dela masă şi va da lista poliţaiului.

Cu ochii ţintă înainte, pe când numără bătăile ceasului, îşi stăpâneşte bătăile inimii ce i se par de două ori mai dese. La ultima lovitură se scoală hotărât, şi, pe când îşi pregăteşte lista, zăreşte în fund spre uşă pe comisarul cel tânăr din port, care îşi scutură pelerina de ploaie. Fără a-l slăbi din ochi, îi aţine calea zâmbindu-i bucuros. Simte bine că e un sprijin tare de care trebuie să s'apuce.

— A!.... salut d-le Corbu!.... Ce făcuşi cu protejaţii d-tale din port? Ai fost la prefect?

— Da, însă n'a vrut să le dea bilet de drum.

— Dar primarul? Dar cu lista de subscripţie?

— Nici el n'a voit să le dea nici un ajutor. Cu lista tocmai acum voiam s'o dau d-lui poliţai.

— Ha!... eram sigur, m'aşteptam eu la asta din partea dumnealor. Daţi lista încoa, trebuie să scoatem cevà dela atâta lume.

Şi comisarul se duse întins la masa poliţaiului. Fără a-şi ridicà ochii de pe cărţile de joc, ascultă toată povestirea cazului până

ce deodată d. poliţaiu explodă, adresându-se celor doi jucători.

— E teribil, domnule, pe onoarea mea, cu filfizonii ăştia, care au intrat în poliţie!... ce-mi umblă dumnealor cu *traviate* de astea!— traviată numeà d. poliţai orice fapt pe care-l considerà prea modern.

Petre Corbu urmà maşinaliceşte pe comisar, care întindeà lista pe la mese, spunând în gura mare:

— Pentru nişte veterani, care mor de foame în port, domnilor!

— Ei, asta-mi place, iar cu liste ciupitoare!... nu se mai sfârşesc pomenile astea, domnule? zise indignat şeful poştei.

— E ruşine, monşer, să umblaţi cu cerşitul, adăugă furios un altul.

— Cu veteranii ăştia a ajuns o adevărată halima. Nu te mai poţi întoarce de răul lor; pe toate drumurile îi întâlneşti! Atâtea pretenţii, e scandalos, pe onoarea mea!...

— Nu sunt ei de vină: statul care i-a învăţat cu nărav. Când spuneam eu să nu le împartă porumb astă iarnă, că-i învaţă rău, nu voià nimeni să m'asculte, zise un bă-

trân respectabil, fost membru în consiliul judeţian.

Unii se făceau că nu aud, îşi făceau de lucru şi se arătau din ce în ce mai adânciţi în socotelile jocului. Alţii se iscăleau cu îngrijire pe listă, şi, în schimbul gologanilor pe cari îi numărau, se simţiau în drept a face câte o morală bine simţită.

— Foarte rău că nu stau în Dobrogea... Statul face sacrificii, ţara noastră are nevoie de o populaţie românească viguroasă acolo în mijlocul străinismului.

— Sunt nărăviţi, Domnule! Nu trebuie încurajaţi... de atâtea ori am zis şi zic că cea mai mare crimă este de a încurajà în asemenea ocaziuni lucruri de astea, care în loc să muncească într'un mod sărac şi curat, dumnealor îmi umblă după căpătat ca şi calicii.

— Dar i-aţi văzut? Mor de foame în ploaie, domnule, cu femei şi copii,—se încearcă să spuie comisarul.

Vreo câteva voci deodată s'amestecară strigând:

— Nu moare nimeni de foame în ţara românească... muncă domnilor! muncă! în

străinătate cum trăesc oamenii?—sfârşì convingător rentierul Dănilă Zălogeanu, veneratul preşedinte onorific al societăţii pentru protecţia animalelor din localitate.

Arbitrul eleganţei, care se sculase îndată ce văzù pe comisar venind cu lista la masa poliţaiului, izbutì să se strecoare printr'o manevră iscusită, aşà că nu se mai întâlnì cu lista fatală.

Căpitanul Lulea, un bătrân pensionar, îşi făceà, ca de obiceiu, somnul de după masă la cafenea ţinând sub cot jurnalul *Timpul*, spre necazul celor cari voiau sa-l cetească.

— Dece n'o fi dormind omul ăsta acasă? întreba adesea câte unul.

— Ca să ţină pe loc sub mâna lui *Timpul* cât mai are de trăit,—răspundea altul, încântat de înţepătura spiritului, ce trebuia să usture pe bătrânul căpitan, care totuş sforăia înainte liniştit şi senin.

Uşurel, ca să nu-l sperie, comisarul îl trezi din somn,

— Domnule căpitan, vă rog pentru nişte veterani.... ştiu că d-voastră sunteţi un om.... care....

Şi căpitanul, după ce-şi potrivi ochelarii pentru a ceti lista dela depărtare de un metru, îşi scoase din punga lui de mărgele o patacă de doi lei şi zise tare cu glas răguşit şi aspru:

— Hai, remonţilor, puneţi ici câte un franc; e ruşine pentru oştirea de azi să-i lăsaţi pe drumuri pe cei bătrâni, care au făcut războiul şi ridicat ţara asta.—Ofiţerilor tineri strânşi în jurul biliardului, li era ruşine să nu se înşire şi ei pe listă, dar mai toţi se jurau că nu mai au parale.

— Dacă vine acum înainte de soldă! Punem nu câte un leu, dar şi câte zece tigri, când vom lua solda.

S'a hotărât ca să pue pentru toţi remonţii căpitanul şi să-i încaseze pe urmă la 20 ale lunei.

Doi greci şi un evreu de lângă masa căpitanului, au pus câte jumătate franc, iar Tauc, turcul cu chiristigia din port, scoţând din brâu o pungă de ibrişin roşu, numără tacticos un leu şi treizeci în gologani de câte zece bani. Apoi înşirând pe două linii nişte cârlige strâmbe, îşi puse pe listă cu sfinţenie iscălitura lui *à la turca*.

— Este greu tare asta nume, bre, scris a la franca, — sfârşi el oarecum ruşinat.

Dupăce se depărtă comisarul cu lista, Tauc zise în gura mare ca să audă şi ofiţerii dela biliard ;

— Asta mare ruşine vine la obraz, bre... om sărac este asta veteran... el fost aşchir ama bre !...

Când a ajuns cu lista la masa cea mare din fund, jucătorii erau înfierbântaţi la culme. Da un banc monstru domnul Tase Ostroveanu, un arendaş din judeţ — om bogat şi sărbătorit de toată lumea cafenelei, căci el însufleţea jocul de câte ori se repezea dela moşie cu afaceri prin oraş.

— Domnilor, nişte veterani care mor... Dar înainte de a termina vorba, treizeci de glasuri izbucniră deodată în furie aprinsă — câştigase bancul şi perduse ponţii :

— Ce te vîri, domnule, aici, să ne strici jocul !

— De pomeni ne arde acuma ?

— De unde dracul aţi mai ieşit cu sfănţuiala asta ?

— N'aveţi nici ruşine, domnule, să umblaţi ca orbeţii !...

— E teribil, pe onoarea mea, cu obiceiul ăsta oriental... e o mizerie care numai la noi o poţi vedea.

— Zi-i ţara românească şi pace!

— In altă parte se cere la uşa bisericii, la pod, dar nicăeri nu se permite aşa ceva într'un club civilizat.

Dupăce s'a mai potolit zgomotul infernal pe care-l ridicase indignarea şi revolta generală, Lică Tiberian, care făcea pe crupierul, aruncând şi culegând banii c'o uşurinţă uimitoare, zise cu un ton dramatic şi plin de duioşie:

— Nu-i aşa, coane Tase, că'n ţara românească nu moare nimeni de foame? Dar vai! câţi n'or fi murind de sete!... Max!... două halbe aci la conu Tase.

Şi jocul urmă în hazul tuturora.

Corbu rămase câteva minute lângă uşă, căutând în jurul lui la toată lumea aceia care foia în cuprinsul cafenelei. Dar simţi că nu se mai poate stăpâni; sângele i se suise în obraji, îi vîjîiau urechile; şi, fără a-şi da samă, strângea cu degetele încleştate speteaza unui scaun. Scuipă în jos răstit şi ieşi trântind uşa după dânsul.

Afară începu să soarbă cu lăcomie aerul rece care-i umfla pieptul; aer, avea nevoe de mult aer ca să nu se înăbuşe. Simţia o trebuinţă de a se judecà, de a se lămuri, vorbind cu sine însuşi fără milă, fără slăbiciune.

...Ce ridicul! ce naiv!... să nu cunoşti lumea în care te învârteşti... asta-i lumea din care faci tu parte... mai este o lume, dar aceia e departe, afară, necunoscută... Desigur sunt două lumi aparte.

Nu-i venea să se întoarcă acasă. O trebuinţă de a rătăcì îl împingea înainte. După ce ocoli câteva străzi fără de ţintă, mergând grăbit, alunecând la fiecare pas prin noroiul cleios, se pomeni fără să ştie, iarăş pe drumul dinspre port. Ploaia încetase. O ceaţă deasă ca fumul se lăsa în jos greoae, apăsătoare, pe stradele pustii întunecate. Portul era gol. Lucrul încetase de mult şi în noaptea asta neagră şi ploioasă nu se vedea ţipenie de om. Era o umezeală rece, care pătrundea până la oase şi un aer încărcat, înăbuşit de mirosul greu şi acru de canale, dela butoaele cu peşte

sărat şi dela nişte porumb stricat, aprins întru'n şlep din port.

Dupăce trecu peste câteva rânduri de şine, strecurându-se printre vagoanele cu cereale, se opri pe cheiul vechiu de piatră. O umbră mare îi închidea drumul; se apropiă cu grijă, — recunoscu o movilă de saci cu grâu pregătiţi pentru încărcarea de a douazi.

Un surâs amar îi încreţi buzele şi nu putù să-şi stăpânească un gând care îi venise în minte, fără să ştie cum: grâu... pâinea noastră cea de toate zilele... să mori de foame lângă sacii cu grâu... ce crudă ironie... Dar unde s'or fi băgat ei? — se întreba Petre Corbu, cătând în jurul lui prin întuneric, pentru a-şi da samă de locul în care se găsea. Nicăeri nu se simţea nici o mişcare. Felinarele abia licărind, ca nişte pete roşii, se înşirau în lungul digului departe. Târziu recunoscu un rând de magazii... pe acì desigur trebue să fie grămădiţi... s'or fi adăpostit de ploaie.

Şi dacă i-ar vedeà, ce-ar puteà să le spue?... Desigur că ei l-au aşteptat toată ziua... Ce

ruşine ar simţì, dacă ar da ochii cu dânşii... Nu, nici nu trebue să-l vadă până mâne, când o puteà să-i ajute într'un fel.

Şi deodată un fluer ascuţit, prelung ca un strigăt plângător, venind dinspre apă, îl făcù să tresară o clipă. Erà desigur vre-un vapor care pluteà prin ceaţă.—Surprins, se întoarse şi se opri pe marginea cheului.

Pe Dunăre nu se puteà zărì nimic din haosul întunecat pe toată întinderea fără de capăt. Numai jos, la picioarele lui, apa neagră, lucioasă, se vedea fierbând răscolită în valuri. Pe când se chinuia cu ochii aţintiţi ca să străbată noaptea, îi sfâşiă iarăş auzul un fluer lung şi repetat, care vibra ca o chemare de ajutor parcă, din ce în ce mai tare. Cu încetul se deslușì o umbră neagră, care creşteà prin ceaţă, şi coada-i uriaşă păreà că se târeşte în urma ei pe apă. Şi deodată îi apărù un ochiu viu de lumină roşind prin întuneric.

Era un remorcher cu patru şlepuri care forfotea pe dibuite tăindu-şi cu frică drumul prin ceaţa şi noaptea întunecoasă.

Corbu se întoarse iar printre magazii,.

ar fi voit să-i vadă numai, dacă mai sânt acolo.

La spatele unei clădiri se desprindeau în forme ciudate umbrele carelor cu toată încărcătura lor. Câteva pete se zăreau albind printre carele înşirate la rând, — erau boii dejugaţi, care rumegau ghemuiţi de frig şi umezeală.

Ca să nu fie simţit, el păşia încet în vârful picioarelor, ţinându-şi răsuflarea. Acolo jos, pe pământul ud, în noroiu, dormeau oameni şi vite grămadă la un loc. Se auziau sforăituri adânci, răguşite; un oftat prelung; din grămada de jos venea un scâncet slab de copil şi parcă cinevà gemea încet, înăbuşit....

Deodată izbucnì fără de veste un lătrat furios şi se ivì la doi paşi capul unui câne lăţos, sbârlit, cu ochii scăpărând printre roţile unui car, de unde se afla legat.

— Cine-i acolo, mă?...

— Ia sai, măi Neculai, că pe aici la oraş sânt mulţi pârlaci! — se auzi un glas răguşit de supt un car.

Şi Petre Corbu, tresărind de spaimă şi de ruşine, se depărtă în fugă. La marginea

cheului se opri. De pe apă, de departe, venea un scârţiit jalnic sfredelindu-i chinuitor auzul, — cârma vre-unui vas, învârtindu-se în ţâţâni, se văita bătută de valuri.

Incepuse a sufla un vânt rece dinspre apă, şi picături mari de ploae şfichiuiau prin aer.

Şi el, cu nervii aţâţaţi, înfierbântat îşi săltă pălăria, ca să-şi răcorească fruntea înecată de sudoare. O suflare repede de vânt îi smuci pălăria înainte ca el s'o poată apucà. Se repezi după dânsa cătând s'o reţie în rostogolirea ei dealungul cheului prin noroi. Dar vântul o mânà de-a dura cu atâta repegiune, că n'a fost chip s'o prindă până la capăt, când s'a oprit privind-o cum se duce plutind pe faţa apei.

Jos, în faţa lui, la capătul cheului, valurile gemeau de mânie, învârtite în loc, după ce izbeau furioase în colţul de piatră care li se împotriveà cu îndărătnicie în drumul lor la vale.

Un fior de groază îi săgetă prin trup şi-l cutremură silindu-l să plece de-acolo de pe cheu. Şi-atunci o teamă copilărească îl cuprinse, teamă neînţeleasă şi cumplită,

îi îngheţă suflarea. O luă la fugă perdut şi în neştire, aşà de-a dreptul, prin noroi şi apă, năuc, gonit parcă de cinevà din urmă. De câtevà ori se'mpedecă de şinele drumului de fier în fuga lui nebună prin întunericul nopţii, prin ploaia care-i curgeà pe capul gol înfiorându-l din creştet până în tâlpi.

Departe, dupăce eşi din port, se opri reculegându-se... Ce copilărie, — îi erà frică să nu întâlnească pe cinevà care să-l vadă în halul în care se găseà.

Stradele erau pustii.

Huruitul unui şir de trăsuri răsunà făcând să zbârnie ferestrele caselor. Trăsurile intrau în curtea prefecturii, unde se zăreà lumină la geamurile din rândul de sus. Balul funcţionarilor publici începuse. De-acolo, din lăuntru, scăpau afară picurând sunete dulci, pe care vântul le furà gonindu-le răzleţe prin aer şi prin ploae.

De undevà de departe se auzeà un câne lătrând îndârjit, cu duşmănie, prin negura acelei nopţi urâte şi întunecoase.

Corbu, când a ajuns acasă, erà ud până

la piele. Suia scara pe din dos, când îi eşì înainte servitoarea....

— Vai de mine, conaşule, începù uimită mama Marghioala, d'apoi pe unde v'aţi băgat, staţi să vă aduc papucii că prăpădiţi covoarele cu noroiul ista.

— Lasă că nu-i nevoe, — şi Corbu intră înăuntru, se aşeză pe un scaun şi începù să-şi pipăe părul ud cu batista.

Pe uşa deschisă, din camera de-alături, se repezi în fugă un copilaş ca de vre-o cinci ani, grăsuţ şi roşu, venea numai în cămaşa de noapte, lipăind cu picioarele goale.

— Ce, nu te-ai culcat încă, Sorică?—şi Corbu îl luă pe genunchi, mângâindu-i părul creţ, inelat! Simţea nevoia de a-l aveà aproape, de a-l strânge la piept.

— Da' de ce n'ai mai venit, tată?

— Am avut treabă în oraş. Dar tu, ai fost cuminte? Ce-ai făcut toată ziua?

— Nu, n'am plâns deloc, da' eu credeam că şi mata ai plecat cu mama. Să vezi, fără ca să fiu vinovat, mama Marghioala m'a făcut că sânt ţăran; a spus că numai băeţii de ţăran umblă desculţi, boerii umblă cu

pantofii prin casă. Ş'apoi, dacă am umblat aşa, sânt ţăran?...

— Da sigur... dacă umbli aşa, — murmură Corbu, ducând în braţe pe copil până la pat.

— Hai... culcă-te... şi lui tata i-i somn.

Dupăce făcù vre-o câţiva paşi nesiguri prin casă, abătut, Petre Corbu se trântì pe pat zdrobit de oboseală. Voià să adoarmă, să uite totul, să scape de gândurile negre care-l chinuise în ziua aceia. Dar somnul nu veneà să-l prindă. Gazeta, pe care-o citeà în fiecare sară, acuma o aruncase chiar dela primul rând. Ce scârbă îi erà de aceiaşi comedie proastă, care se repeta pe aceleaşi coloane zilnic, mereu cu titluri mari aşa de strigătoare: „Triumful opoziţiei“ !... „*Glasul poporului !...*“ Câţi vicleni? şi câţi naivi?... Nu, n'are să mai citească gazete.... o lună, două.... câteva zile la început e mai greu, ca şi când te laşi de un obiceiu, pe urmă e uşor.... nu ai nimic de perdut.

Ca să mai uite, luă să răsfoiască o carte de-a lui Tolstoi, *Dezmeticiţi-vă*, — ultima scriere din timpul războiului ruso-japonez.

Rândurile îi jucau subt ochi; şi fără a-şi

da samă, îi căzù cartea din mână. Cătând printre gene, cu ochii în tavan, în lumina slabă ce tremurà de para lumânării, se desprindea din ce în ce mai clar chipul acela de bătrân cu barba albă, răsfirată peste cămaşa de pânză groasă ţărănească. Ce sfântă şi măreaţă figură de apostol, rămas parcă din alte vremuri, ca să propovăduiască pacea, făcându-şi din dragostea către aproapele cel mai înalt scop al vieţii sale.

Dar e târziu şi ar voì s'adormă odată. Aşa-i de obosit, că-i pare peste putinţă de greu să sufle în lumânare. Abià îşi urneşte mâna, turtind cu cartea mucul lumânării care se stinge înnăbuşit.

Cu cât se chinueşte să ţie ochii închişi, cu atât i se luminează în minte oglinda trecutului uitat. Vedenii, culori şi chipuri se perindează unele alungate de altele, ca 'ntr'un vârtej de joc ameţitor.

De ce nu poţi să fii stăpân întotdeauna, ca să opreşti când vrei morişca asta ce se 'nvârteşte într'una fără de voinţa ta? Şi'n învârtirea ei, de unde scoate oare imagini prinse odată şi reţinute în umbră, undeva, ca să le treacă numai prin cercul de lumină

şi apoi să le 'ntoarcă iarăşi la loc, în întuneric?....

....Şi ploaia care nu mai încetează afară! Curg streşinile într'una c'un zgomot aşa de uniform şi de nesuferit, că i se pare un sfredel ce se învârteşte în urechi adânc până la crier.

Şi parcă cinevà îi repetă, prin ropotul de ploae, cuvintele pe care le auzise de-atâtea ori în timpul zilei: „domnilor, sânt nişte veterani care mor de foame în port".

.... Şi-i vede înşirându-se zgribuliţi în ploae, târându-şi opincile în noroiu... femeile strângând la piept copii slăbănogi, ca să le dea căldură.... vitele slăbite mugind şi tremurând de foame şi udeală.... şi carele în drum, cu lucruri grămădite, restul gospodăriei risipite, puţinul rămas din tot avutul pe care-l mai pot duce pribegii în rătăcirea lor.

E parcă o mână nevăzută care anume îi poartă vedeniile acestea în şir pe dinainte. Şi ca să scape odată, el se întoarce cu faţa la părete, trăgându-şi plapoma pe cap.

De teama de-a gândì, voeşte să adoarmă pe loc, nimic să nu mai simtă. De câte ori

se încearcă să fugă, parcă-l întoarce cinevà înnapoi, un glas care-i suflă în ureche mereu, chinuitor: „Sânt fraţii tăi!... Nu-i mai cunoşti?"

. . . .

Risipite vin amintirile, într'un amestec zbuciumat de umbre şi lumini. Cu încetul se limpezesc şi se întrupează icoane din trecut, pe care cu ochii închişi le vede din ce în ce mai vii!

.... Un băeţel desculţ pe prundul Trotuşului, departe, se chinueşte s'adune un cârd de gâşti, şi-l frige la tâlpi pietrişul care arde în arşiţa de-amiază.... In poarta bisericii un om negricios, tăcut şi necăjit,—e tatul lui,— stă de vorbă cu'n unchiaş, care se jălueşte că s'a uscat pământul, că dacă s'or pierde popuşoii, ce-or mai mânca la iarnă. Şi parcă se vede amestecat prin mulţimea aceia care se trăgănează încet pe drum, înspre ogoare... părintele Ilie în veştmintele de slujbă.... tot satul a eşit cu prapuri şi icoane la câmp, să facă rugăciuni.... şi toţi îngenunchiază pe bulgării uscaţi din arătură.... cătând toată mulţimea cu ochii în zarea albăstrie a ce-

rului de vară, rugând pe Dumnezeu ca să dezlege ploaia....

Apoi se revedeà în dealul dela Coman, unde şezuse zile şi săptămâni întregi, la târlele de vite.... Târziu, spre asfinţit, când creasta cea mai din fund se rumeneà în zare, atunci s'auzeau tălăngile sunând şi începeau să vie spre bordee flăcăii şi băeţii mai mărunţei cu vitele dela păscut.

La focul de găteje uscate care trosneau în bătătură fierbeà ceaunul până se strângeau cu toţii la mâncare. Işi aminteà cum s'aşezau cu toţii roată la pământ în jurul mesei mici cu trei picioare joase, cum cei bătrâni îşi făceau cruce, scoţându-şi căciulile din cap şi, muţi, fără a scoate vre-o vorbă, îşi rupeau din mămăliga ce abureà pe fund şi întingeau în strachina c'o zamă roşie spălăcită. — Saramură de ardei cu mămăligă.... desigur că ş'acum cu asta se hrănesc acei care au rămas acolo. — Dar dacă rămâneà şi el în sat, în loc să plece la şcoală la oraş?... Desigur că ar fi ca şi toţi ceilalţi....

Şi el se chinuià, cu mintea aprinsă, să se vadă aşa cum ar fi fost, dacă o întâmplare nu l-ar fi ridicat acolo unde se găseà acum.

C'un fel de plăcere crudă și îndărătnică, își răscoleà trecutul și se vedeà supt altă înfățișare, căci creerul lucra cu iuțeală și cu putere, înfierbântat de friguri.

Se vedeà pe drumuri noroioase, îmbrăcat țărănește, zdrențuit și flămând, dormind pe pământul gol. — Și îndesându-și capul în perna moale de puf, simțeà că o apăsare greoae îl înăbușă; își grămădi pumnii amândoi supt cap, cercând să oprească zvâcnirea sângelui sub tâmple. — Și din mulțimea care-i trecea pe dinainte, i se oprì un chip balan cu ochii mari albaștri, Mitriță, — băetul lui Zamfir morariu, tovarășul copilăriei lui. Oare ce s'o fi făcut săracul? Ce ager și priceput era la toate, ieșise cel dintăiu în școala lor din sat....

In câteva clipe i se închegă o întreagă judecată, care-l apăsà ca o nedreptate cumplit de strigătoare:

Pe acelaș drum doi oameni merg alături, și la cotitură se despart: unul pe drumul lui se ridică pășind din treaptă în treaptă pe scara lumii în sus, iar celălalt rămâne jos fără a putea vreodată să se înalțe... Și poate cel rămas era cu mult mai

bun, căci numai întâmplarea i-a despărţit odată. De ce atâţia ani n'a mai văzut pe nimeni dintre ai lui? De ce i-a părăsit şi i-a uitat cu totul? Şi toate i se luminau, când le punea în faţa unei imagini care i se înfipsese în minte: pomul scos din ţărâna lui şi răsădit aiurea.—Işi amintea de cele dintâi zile, când a intrat în viaţa de oraş, cât de străin şi rătăcit era, cât chin până să prindă rădăcini în lumea în care se înnălţase. Işi aducea aminte de atâţia fii de ţărani, care-şi ascundeau tulpina, şi unii care-şi schimbase şi numele părintesc de-acasă. Intrase în altă lume, trecuse în cealaltă tabără şi căuta cu ea să se asemene.

Şi el îşi răscolea păcatele trecute. Nu s'a ascuns şi el? nu s'a rugat, nu s'a umilit de atâtea ori în viaţă? Işi amintea de tatăl lui când pentru întâia oară a venit la şcoală ca să-l vadă.... ce ruşinat erà atunci... Dar conferinţa pe care o ţinuse odată la o serbare naţională: „Patriotismul", lupta pentru moşia strămoşească... Cum?... care moşie?... Dar nu umblau în judecăţi de ani întregi pe drumuri? Şi ca o mustrare aspră îi revenì în minte glasul lui Băditţa Sandu.

Şi vorbele care-i treceau prin minte erau aşa de limpezi, că parcă le-auzea. Deodată i se păru că'n mugetul vântului s'aud strigăte omeneşti, ţipete de copii, fluere ascuţite, un zgomot de mulţime tulburată. — Işi aţinti auzul. Ploaia bătea aşa de tare în geamuri, parcă ploua cu piatră. Buzele îi ardeau de sete, îşi simţeà capul greu cercuit. Făcù o sforţare şi deschise mari ochii în întuneric. Numai în fund o lumină slabă băteà în geamul pe care se scurgeau şiroaele de ploae, şi în puterea nopţii părea că-i un ochiu înecat în lacrimi. Pipăi cu mâna pe măsuţa de lângă pat, dar nu găsi cutia cu chibrituri. Işi reculese puterile şi se sculă; la primul pas tresări ferindu-se în lături, i se păruse că a pus piciorul pe un cojoc, că doarme cinevà lungit acolo jos—călcase pe o blană de lup, pe care o avea în loc de covor la picioarele patului. Dupăce aprinse lumânarea, bău pe nerăsuflate un pahar de apă şi se aşeză pe un scaun, parcă-i erà groază să se mai culce în pat.

Deodată se ridică în picioare, împins de un gând care-i fulgeră prin minte. Găsise o scândură de scăpare; se duse întins până

în fundul camerei la un dulap mare cu oglindă. Zgâlţii uşa de vre-o două ori; erà încuiat—desigur că nevasta uitase să-i dea cheia la plecare. Răscolì prin câtevà săltare, căută prin toate cutiuţele de pe masă fără să poată găsì aceia ce căutà. Incepù a se necăji; încercă un smoc de chei străine; nici una nu se potriveà. Se oprì din lucru, ştergându-şi sudoarea de pe frunte în faţa uşii care i se împotriveà; îi erà aşa de necaz, că-i veneà să izbească un picior în oglindă să o sfărâme în ţănduri. Se stăpânì, şi luând lumânarea de pe masă, se apropie, observând de aproape broasca. Cu ajutorul unui cuţit de tăiat foile şi cu o chee care prindeà zăvorul pe jumătate, izbuti să deschidă uşa dulapului.

Incepù să răscolească grăbit printre lucruri; tocmai în raftul de sus, printre batistele curate păturite în teancuri, din care veneà un miros de levanţică, dădu cu mâna de ceva tare, o carte... un carnet?... îl scoase afară şi-l apropie de flacăra lumânărei: erà libretul casei de economie, scos pe numele copilului. De patru ani depuneà câţiva lei pe lună economii din leafă. Cetì de câtevà ori

suma totală, şi pe când îşi făceà socoteala cât ar costa drumul şi cât ar mai rămâneà de împărţit veteranilor, i se păru că aude un zgomot.

Uşa în odaia de alături erà deschisă; cu lumânarea în mână păşi în vârful picioarelor până la patul copilului. Sorin, cu faţa în sus, cu mâinile supt cap, se prefăceà că doarme; printre genele, pe care le strângea uşor, se vedeà jucând globurile ochilor. Corbu, fără să-şi dea samă, trase la spate mâna în care ţineà libretul pe când se apleca de-asupra patului.

— Nu dormi, Sorică?

— Ba dorm, tăticule, dar dacă mi-i sete ce să fac? îi răspunse copilul, fără să deschidă ochii.

Corbu se întoarse şi, dupăce băgă libretul sub perină, îi aduse copilului un pahar de apă.

— Haide, linişteşte-te, dormi odată că-i târziu.

— Iaca dorm,—şi copilul strângea pleoapele ochilor cât putea mai tare.

Intors în camera lui, Corbu puse lumânarea pe fereastră şi se aşeză iarăş pe

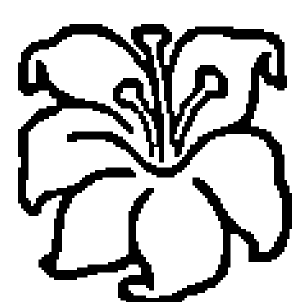
scaun, lăsându-şi capul greu între mâini.— Il chinuia un gând de grijă şi mustrare. Oare l-o fi văzut copilul, când se lupta ca să deschidă uşa dulapului? Desigur, — a făcut atâta zgomot cu cheile?... Ce s'o fi petrecut în mintea lui de copil?... De unde poate el să priceapă?... Dar nevasta?... Ce să-i spue Marioarei, când o vedea ea că i-a luat libretul?... Oare o să-l înţeleagă ea?... Şi Petre Corbu rămase până târziu aşa în prada gândurilor, privind flacăra lumânării ce pâlpâia bătută de vântul strecurat prin crăpăturile ferestrei.

Din vijelia deslânţuită afară, suflări răpezi intrau din când în când, gemând cu răutate, — şi para lumânării se zbătea tremurând, atinsă parcă de-o aripă nevăzută, se întindea clipind, din ce în ce mai mică... până se potolea vârtejul acela răutăcios, care bătea în răstimpuri.

. . . .

. . . .

10 Februarie, 1908.

In cuşca leului

Câmpia ce se întinde din jos de Brăila, dealungul Dunărei, până departe, cât poate cuprinde ochiul în zare, păreà o mare nesfârşită ce-şi clătina fără astâmpăr valurile roşii în lumina aurie a unei zile de toamnă.

Intreaga divizie de cavalerie trecea Dunărea.

Erà o încercare grea de pregătire de războì, înnainte de începerea marelor manevre regale. Miile de tunici roşii, stegu-leţele colorate fâlfâind ca nişte aripi de fluture în vârful lăncilor, prefăceau toată

câmpia într'un lan de flori de mac ce se mlădia în suflarea vântului depe malul apei.

Dunărea lată în locul acela, îşi mâna la vale valurile sale reci şi tulburi. Şalupe mici, răpezi, aruncând în forfot aburi şi fum pe coşurile înnegrite, se încrucişau dela un mal la altul.

In urma lor înhămate se târau greoae ciamuri joase şi late, nişte poduri umblătoare, încărcate cu oameni, cai şi furgoane pline. In vuetul nelămurit de sgomote şi glasuri, comenzile de cavalerie depe maluri se auzeau răsunând în acelaş timp cu cele de marină depe apă: *pentru descălicare... caii la mână... vira... mola...* şi tropotul cailor, zângănitul săbiilor, huruitul chesoanelor, odată cu sfârâitul aburului scăpat dela căldările vaselor, se amestecau la un loc în freamătul nedesluşit al mulţimii în mişcare.

Caii întrau pe vase tremurând, cu urechile ciulite, pipăind, cu paşii nesiguri, speriaţi de sgomotul ce-l făceau copitele lor pe podeaua de lemn cu legături de fer. Indată ce vasul se deslipia uşor de mal, caii, înghesuiţi în rânduri, ca sardelele în

cutie, se strângeau înfioraţi de legănarea vasului; cu privirele rătăcite urmăreau să prindă luciul apei împingându-se unul într'altul.

Ofiţerii îndemnau pe soldaţi ca să-şi mângâie caii, liniştindu-i pânăce vasul ajungea celălalt mal; se oprea c'o isbitură scurtă în debarcader şi caii eşau sforăind, frământându-se pânăce simţeau pământul sub copitele lor.

Escadroanele se formau pe mal după trecere; încălecau, se încheia regimentul şi plecau în pas domol pe şoseaua albă, răscolind nouri de praf. La cel din urmă transport, un cal nărăvaş, aruncând cu picioarele de dinnapoi, rupse bariera vasului. Caii ceilalţi, speriaţi, începură a se mişca; în învălmăşeala care se încinsese, un cal mare negru, dintr'o săritură, se prăvăli în valuri. Curentul răpede îl mână spre larg; calul zăpăcit de apă, în loc de a înnota spre mal, mergea către adânc, tot în spre mijlocul apei. Atunci un marinar, care ţineà cârma la vas, se aruncă deodată în apă îmbrăcat cum se găsea. O clipă nu se mai văzu în locul unde sărise decât o serie de

cercuri care se lărgeau pe suprafaţa apei; mai departe printre valuri apăru omul luptându-se înnot.

Toată lumea pe maluri urmărea cu groază cele două puncte negre care se zăreau săltând în drumul lor la vale în scurgerea răpede a curentului. Marinarul înnotând voiniceşte ajunse calul şi începu să-l mâe în spre mal. In locul acela ţărmul erà înnalt. Calul obosit, sforăind pe nările largi deschise, încercă să râdice malul. Se opinti înfingându-şi picioarele de dinnainte, pecând trupul îi svâcnia într'un tremur nervos, dar malul nesigur se prăbuşi in apă.

Omul şi calul nu se mai văzură o clipă. Mai departe la vale se iviră din nou cele două puncte negre care se apropiau unul de altul.

Marinarul, sbătându-se printre valuri, ajunse calul şi, înnotând în picioare, îşi desfăcu dela brâu cuţitul său de *gabier*; se afundă pe sub burta calului şi isbuti să-i tae chinga. Calul, uşurat, o luă mai răpede spre ţărm, se opinti încăodată săltându-şi trupul şi se ridică pe mal.

Rămase aşa câtva timp ud şi ţeapăn, su-

flând greu, cu nările tremurătoare, pecând apa se scurgea pe coada şi coama-i linse.

Generalul, un bătrân frumos cu favorite albe, care stând răzămat în sabie urmărise toată întâmplarea, scoase o hârtie de douăzeci de lei şi i-o dete marinarului ce gâfâia leoarcă de apă.

— Să scoată sticla mea de coniac din coburi şi să i se dea trei păhăruţe băeatului ca să se încălzească.

Toţi lăudau îndrăzneala marinarului. Şi despre întâmplarea asta au vorbit până târziu seara ofiţerii şi soldaţii divizionului rămas peste noapte în Ghecet.

Cârciuma lui Domnul Elefterie, de pe malul Dunărei, erà plină de lume. Toate mesele erau prinse de călăreţi şi marinari. O înfrăţire generală între forţele de uscat şi cele de apă. Negustorul prevăzuse afacerea şi c'o săptămână înnainte îşi înfipsese în faţa prăvăliei două prăjini cu steaguri tricolore şi între ele o făşie de pânză în chip de firmă, pe care scrisese cu chinoros: „*Trăiască cavaleria şi flota română*".

La o masă afară, în bătătură, sta un grup de ofiţeri în jurul unei baterii ale cărei

muniţii reci se împrospătau mereu. Se luase vorba tot dela întâmplarea de peste zi; fiecare povestea fapte de curaj văzute, auzite sau cetite, pecând paharele de purpuriu cu sifon rece se deşertau şi se umpleau pe rând. Când începu să vorbească un căpitan cărunt, care-şi scosese ledunca deschizându-şi nasturii tunicii, se făcu linişte la masă; numai un ofiţer tânăr şoptea vecinului său: „să ascultăm că unchiul şi-a deschis sacul".

Căpitanul Velea, sau „unchiul" cum îi spuneau toţi ofiţerii din regiment, erà un om încă verde deşi făcea ultima manevră, căci după patru luni trebuia să înceapă a-şi încasa pensioara la care visa deatâta vreme. Ochii senini albaştri şi zâmbetul care îi flutura pe sub musteţele sure îi da înfăţişarea şăgalnică a unui holtei tomnatic, hazliu şi meşter povestitor.

— Pentrucă veni vorba de curaj, să vă povestesc eu despre un om într'adevăr curajos pe care l-am cunoscut deaproape.

Care din voi a auzit de căpitanul Hâncu? A fost primul meu şef de escadron.

Parcă-l am şi acum înnaintea ochilor. Ce

înfăţoşare bărbătească: înnalt, cu pieptul înnainte, bombat, oacheş, cu mustaţa prelungită în formă de muştuc, purta chipiul pe o sprinceană şi călca apăsat, în zurnuitul pintenilor ale căror duriţe erau cât carboava de mari. Pe gerul cel mai cumplit umbla fără manta, veşnic în tunica lui roşie, strânsă în brandebururi negre. Mândru şi straşnic om erà. Ori ce-ţi spune voi, pot să vă dovedesc că rasa ceia de călăreţi s'a pierdut de mult şi nu se mai găseşte nici sământa ei în rândurile oştirii din ziua de azi.

Ce-i drept, nu aveà multă carte dar inimă berechet.

Se povesteau minuni despre el. Ci-că la Smârdan, pecând erà numai sergent, făcuse fapte de îndrăzneală nebunească.

Şfârşise campania ciopârţit şi cu patru gloanţe în corp. Nimeni nu credea că o să poată ajunge iar om întreg. Ca mângâere pentru el şi pildă pentru alţii, a fost felicitat în gradul de sublocotenent. A stat vre-un an în spitalul militar la Bucureşti. Ci-că plângeau doctorii şi damele dela ambulanţă când îl vedeau aşa de tânăr şi frumos mergând schilod, sărind în cârje ca

un cocor şchiop prin curtea spitalului. Dar se vede că frăgezimea tinereţii l-a ajutat ca să i se prindă la loc toate oasele şi să iasă din spital teafăr şi mândru, aşa precum l-am cunoscut eu. Îmi spuneà el uneori sbuciumul şi năcazurile care le avusese pe atunci când îi cerea să dea examen pentru a fi înaintat ofiţer. Dar pe vremea ceia tot se mai găseau şefi cu judecată şi de inimă, care i-au luat partea, arătând că erà destul de strălucit examenul pe care-l dase băiatul acesta pe câmpiile Bulgariei.

Când l-am cunoscut eu, erà în floarea vrâstei, dar nebunii făceà ca şi în prima tinereţă. Îmi aduc aminte bine de vorbele care mi le-a spus întâia dată când m'am prezentat la escadron.

— Drăguţule eu îţi ert orice cusur îi aveà, dar numai molâu să nu fii. Nu pot suferi molâii. Să fii aprig drăguţule, asta îţi cer. Eu la cazarmă nu recunosc nici pe tata, după slujbă când am eşit pe poarta căzărmii sânt frate cu oricare soldat. „Vreau ca în faţa frontului să tremure calul când l-ăi strânge în pulpe, să sbârnâie escadronul când îi da o comandă, să ţipe fiul în pân-

tecele mamei când îi scoate sabia din teacă. Aşa îmi place; mie drăguţule!“

Cu toată străşnicia lui avea o inimă de aur. Aşa trăsnit cum erà, toată lumea îl iubea şi îi admira năsdrăvăniile. Odată pe când eram cu al 3-lea de roşiori în Malmezon s'a prins că se urcă pe scările căzărmii călare până în rândul al doilea.

Zis şi făcut. Intr'o bună dimineaţă, după ce-a strâns până la capăt chingele Nălucăi — iapa lui cea neagră ca pana corbului— s'a aruncat în şea, a tras dârlogii ghemuind capul iepei în piept şi aplecându-se pe gâtul ei încordat, şi-a lipit obrazul de părul aspru al coamei.

Deodată iapa a icnit în loc strânsă între pulpele lui de fier, împinsă de pintenii ce i se înfigeau tot mai adânc în coaste, a svâcnit în câteva salturi, căţărându-se pe trepte până sus în capătul scării, ca iapa cea năsdrăvană din poveste care mânca jaratec sburând cu aripi la picioare.

Toţi ofiţerii şi soldaţii se grămădeau la scară şi se cruceau privind la minunea asta care nu se mai pomenise de când era Malmezonul. Căpitanul Hâncu se plimba călare

pe sala cea lungă din rândul al doilea al cazărmii.

Tocmai în fundul sălii s'a oprit la fereastra ce dă în spre curte. Şi pecând Năluca sforăind cătă sperioasă pe geam afară, căpitanul îşi răsucea de călare o ţigară groasă după cum obişnuia el să fumeze.

Nici n'apucase s'o aprindă când se auzi răsunând notele metalice, pe care trompetul le aruncase grăbit de cum zărise pe colonel întrând pe poarta căzărmii.

Hâncu erà de serviciu şi trebuia să dea raportul de zi colonelului.

Intăi s'a încruntat colonelul când a văzut zăpăceala care erà în curtea căzărmii, pe urmă a prins a zâmbi pe sub musteţile lui cărunte: „Incă o poznă a turbatului de Hâncu".

Partea grea a fost la scoborâre. Toate saltelele trupei au fost puse pe scări în planuri înclinate, şi Năluca, sforăind, coborî cu grijă călcând pe moale în mijlocul alaiului, ca un cal împărătesc.

Altădată, la Galaţi, a sărit cu cal cu tot de pe cheiul înalt de piatră în valurile

Dunărei. L-au scos nişte barcagii greci la celălalt ţărm.

Omul acesta erà înăscut curajos. Insuşirea asta, pe care i-o dăruise natura din belşug, îl făceà să caute singur primejdia pentru a simţi plăcerea s'o înfrunte. Din fiecare luptă, în care îşi juca viaţa, sorbea atâta plăcere încât umbla după primejdii ca să-şi încerce destinul, cu patima jucătorului de cărţi, care la masa verde îşi încearcă norocul.

Culmea nebuniilor lui a fost când a intrat în cuşca unui leu.

Să pripăşise în garnizoana noastră o menajerie bunişoară. Ne făcusem obiceiul că în fiecare zi, după eşirea din cazarmă şi luarea ţuicelor reglementare la băcănia din centru, să dăm câte o raită prin menajerie. Pe lângă animalele de specii diferite, menajeria mai avea şi o casieriţă drăguţă care ne atrăgea mai cu deosebire.

Fräulein Proszka, un fel de poloneză, mică, rotundă, vioae, cu nasul fin în vânt, cu părul roşu-arămiu. N'am văzut in viaţa mea aşa ciudată căutătură de ochi ca la femeia ceia.

In umbra genelor lungi şi arcuite sticleau nişte ochi negri, focoşi, prin care sclipeau uneori nişte scânteieri de fosfor.

Unii susţineau că-şi toarnă ceva în ochi, beladonă, sau nu mai ştiu ce anume. De câte ori o necăjeam cu întrebările ca să-i aflăm secretul ochilor săi, se pornea nebună pe un râs cu hohote, argintiu şi drăgălaş, până ce îi înnotau în lacrimi ochii ei scânteetori.

Aveà nişte mlădieri feline, pentru care o şi poreclisem *Tigresa*. Graţiile ei, manevrate cu multă artă şi calcul, urziseră o luptă surdă între ofiţerii noştri, o rivalitate ascunsă care trebuia să isbucnească odată.

Intr'o zi, pecând se formase obişnuitul grup în jurul ei la casa de bilete, *Tigresa* hotărî într'o românească drăgălaş de stricată, că numai aceluia care va face cel mai mare act de curaj îi va permite ca s'o sărute pe amândoi ochii.

Pecând fiecare se gândea cum să cumpere mai eftin cei doi ochi strălucitori puşi la mezat, Hâncu strigă în gura mare :

„Cine doreşte să beà o ţuică în cuşca leului ?"

Desigur că nimeni n'a răspuns la această invitaţie năstruşnică. Un căpitan mai bătrân adăugă şi el în glumă: „nu, mersi, Hâncule, eu o iau mai bine afară, privind leul printre gratii". La început nimeni n'a luat vorbele lui Hâncu în serios, toţi credeau că glumeşte, dar căpitanul Hâncu nu erà omul care să glumească în asemenea împrejurări, nici să deà înnapoi când a apucat a zice o vorbă.

Au căutat prietenii să-l oprească, dar n'a fost chip. Eu nici nu m'am încercat să-i spun cevà căci îl ştiam că-i încăpăţinat ca un catâr. Am trimes un băet la fugă acasă să-i spue ordonanţei să-mi aducă revolverul.

La uşa de intrare se făcuse un zgomot infernal. Domnul Iohan, patronul menajeriei, striga disperat că el se opune: „asta nu este permis la public, asta nebun este, mi bagă la criminal".

Biata *Tigresă*, pe capul căreia se deslănţuia toată urgia, îşi frângea mânele ei moi şi albe cătând să-şi convingă patronul că nu-i vinovată cu nimic. Cu ochii sclipitori scăldaţi în lacrimi, Tigresa declară că se lasă sărutată pe loc în faţa tuturora

numai să nu intre căpitanul în cuşca leului. Dar căpitanul Hâncu nu era omul care să primească asemenea propuneri.

„Eu nu voi pomană!... pe merit!... voi să cuceresc, nu să capăt!...“ zicea el din ce în ce mai hotărât.

Domnul Iohann se învârtea căinându-se că nu găseşte cheile, dar în cele din urmă a trebuit să le găsească.

Am întrat cu toţii în menajerie. Mirosul greu nesuferit, ne înneca tăindu-ne răsuflarea. Lângă uşă o cămilă tristă, din ghebul căreia curgeau smocuri de păr deslânat, îşi întindea gâtul cu jale spre noi, cerşindu-ne parcă îndurare. Am trecut pe lângă cuşca unui urs negru care-şi sugea tălpile, apoi pe lângă un orangutang care ne privea nedumerit sgâlţâind gratiile cuştei, şi ne-am oprit în faţa leului.

M. S. Regele animalelor sta tolănit pe scândurile murdare ale cuştei sale zăvorite.

Părea resemnat, nepăsător chiar faţă de jalnica-i stare de captivitate. Doi îngrijitori înarmaţi cu furci ascuţite de fier se aşezară în dreptul gratiilor cuştei. Eu îmi inspectai

revolverul care avea şase gloanţe de calibru mare.

Când am auzit troznind zăvorul dela cuşca leului, mărturisesc că m'am simţit înfiorat de un tremur... de curiozitate?... de teamă?... nu ştiu... dar emoţia parcă îngheţase toată suflarea, nu se auzia nici o vorbă, toţi îşi pironiseră privirile lacome printre gratii ca să prindă momentul rar al unei asemenea întâlniri.

Căpitanul a făcut doi paşi scurţi şi s'a oprit cu ochii ţintă înnainte, aşteptând să prindă orice mişcare a leului.

Mi se părea că văd cum îşi reţine respiraţia şi cum îşi încleştează degetele în mânerul cravaşei de vînă de bou.

Majestatea Sa, care cu o oră mai înnainte dejunase, se lăfăia dormitând leneş, întins cu botul pe labele-i late şi stufoase.

La auzul sgomotului de paşi îşi ridică încet pleoapele de pe ochii verzi, sticloşi, fără ca să-şi mişte capul pletos, fără ca să-şi clatine un fir de păr din coama-i bogată, care-i cădea în jos, îmbrăcându-i jumătate de trup într'o culoare cafenie-brună.

Dupăce privì lung, cercetător, înnaintea

lui, clipi de câteva ori şi iar închise ochii pe jumătate, adâncindu-se parcă într'o amorţire leneşă.

Căpitanul întinse cravaşa şi începu uşor să-i mângâie în lung şira spinării.

Fără ca să-şi ridice capul, leul îşi mlădie cu mulţumire partea dinnapoi a trupului, îşi întinse încet coada pe care o ţinuse încolăcită şi cu măciuca stufoasă din vârf lovì cu zgomot podeaua cuştei.

Căpitanul cerù atunci să i se aducă o ţuică pe care voia s'o bea la *botul leului*.

Şi pentrucă întârzia sosirea ţuicii, el îşi scoase din buzunar tabacherea cea de argint de Caucaz, îşi potrivì o ţigară groasă în ţigareta lui de chilimbar afumat şi, după ce-o aprinse tacticos, ne asvârlì cu dispreţ chibritul stins printre gratii.

Dar n'apucase a trage al doilea fum, când leul deschise ochii mari, rotindu-i într'o sticlire ciudată, care ne făcu să tresărim.

Căpitanul rămase câteva clipe împietrit, cu ţigareta între degete, neîndrăznind s'o ducă din nou la gură, în faţa capului care

se ridica grav şi majestos, clătinându-şi încet coama-i deasă şi lungă.

Stăpânindu-ne bătăile inimilor, aşteptam: după ce îşi mişcă de câteva ori nervos mustăţile arcuite, Majestatea Sa începù să tragă, smorcâind pe nări, aerul cu fum de tutun; după un strănut groaznic, căscă o gură imensă desfăcându-şi parcă fălcile din încheeturi, îşi întoarse capul în cealaltă parte, mormăind ceva în limba lui, cu dispreţ parcă pentru cel care venea să-i tulbure digestia.

Apoi tolănindu-se greoi pe o coastă, suveranul prizonier îşi lăsă încet capul pe labe, închise iarăş ochii dormitând, visând poate la timpurile de libertate, la regatul său pierdut, la câmpiile nisipoase, înfierbântate de-un soare tropical.

. . . .

Domnul Iohann trase grăbit zăvorul şi, apucându-l pe căpitan de poalele tunicii, îl smuncii afară din cuşcă.

Numai atunci am respirat uşuraţi, parcă ni se luase o piatră de pe inimă.

In mijlocul uralelor nesfârşite, *Tigresa* căzu în braţele lui Hâncu, ascunzându-şi

ochii ei strălucitori şi plânşi în brandebururile tunicii lui roşii.

Ce-a urmat după asta o să vă spun altă dată. Acuma e deajuns să ştiţi că după vre-o două săptămâni, atât menajeria, cât şi regimentul al 2-lea de roşiori şi-au schimbat garnizoana.

Regimentul a plecat la Constanţa, iar menajeria la Iaşi, însă fără casieriţa cea mică, rotundă şi vioae cu ochii focoşi prin cari sclipeau uneori scânteieri de fosfor...

1912.

Bădiţa Gâlcă

Cum se preface omul cu vremea... nici n'ai crede; ca eri par'c'ar fi fost când pentru întâiaşi dată m'a dus bunicul la târgul din Cuzăni. Când s'a oprit căruţa în bătătura crâşmei, Sborel, plin de sudoare, erà tot alb de spume, că într'o goană suisem Dealul Berzei; dar slujba bisericească tot n'a fost chip s'o prindem. Leturghia tocmai se isprăvise atunci şi poporănii, ca 'n zi de sărbătoare, se coborau în pâlcuri pe drumul ce desparte livezile de meri domneşti. Mulţi se opréau la casa primarului Ghimperea, că

eră masă mare acolo în ziua ceia — boteza al şeaptelea băiat.

Nu ştiu de ce prin atâta lume adunată, eu am rămas cu ochii ţintă la un român voinic şi oacheş care vorbeă răzând cu hohot. Il măsuram din creştet până în tălpi şi nu mă săturam privindu-l; vezi că găsisem la el cevă deosebit, cum la nimeni deacolo nu mai vedeam: pe cojocelul scurt şi fără mâneci, aşa de mândru înflorit în cusături de arniciu roşu, în rând prinse la stânga, purtă o cruciuliţă neagră, o steă strălucitoare şi un ban cum îi un gologan de zece. — Erau decoraţii primite în răsboiu. Când a pornit să umble, atunci băgai de seamă că şchiopătă puţin şi că la mâna dreaptă 'i lipseă degetul mare.

Câţi-vă flăcăi sorţari se dau pe lângă dânsul şi prind a-l ispiti să 'nceapă povestirea din vremea răsboiului cu turcii.

— Hai, Bădiţă, că zău ca mâine ne ia şi pe noi... mai trage un gât şi ne mai zi ceva, că mări frumos le zici.

Şi plosca cea pântecoasă treceă din om în om până se opreă la urmă în mâna ciungă a lui *Bădiţa Gâlcă.*

Dar el se lasă greu, c'aşa-i e felul, la început numai cât râde, şi încetul cu încetul îl fură vorba, iar când se înfierbântă, să stai să-l tot asculţi.

— Amu, ce să mai spun?... c'am isprăvit de mult poveştile cu turcii.

— Ia-le iar dela cap, Bădiţă, că tot ni-i drag să le ascultăm... ştii, cu turcu cela... când i-ai dat drumul să fugă.

— He!... săracu Memet!... o fi ajuns-el în satu lui?... De păgân, nu pot zice, păgân erà, da şi suflet bun de om aşa, mai rar... Eu l-am cunoscut c'un an mai înainte de a se începe focul. Eram cu paza graniţei pe Dunăre; stam în bechetele din jos de Brăila, drept în faţa Ghecetului. Pe atunci, se chiamă, că erà tot parte turcească celălalt mal, că vezi numai după răsboiu ni-o dat şi nouă pământul Dobrogei.

— Ştiu... ştiu, în locul Basarabiei care ne-o fost răpită, strigă de colo un piciu bălan cu sânul încărcat de mere.

— Amu, ce să zic, pe atunci ne aveam bine cu turcii din bechetele de dincolo, aşezate la gura Măcinului. Când ei la noi, când noi la dânşii, treceam slobozi aşa ori-

când ne poftea inima câte-o cafea turcească, oricând nu mai aflam fir de tutun prin gibernele noastre. Ba dela o vreme începusem, şi noi, gheaurii, a rupe câtecevà pe turceşte, iar ei, aşchirii, prinsese vre-o două vorbe de-ale noastre.

Mă rog, cu Memet trăiam ca şi c'un frate, gândeai că-i leat cu mine, ori din acelaşi sat. După ce ni-o venit ordinu cela de plecare, şi noi ne-am tras în sus la Calafat, nici o ştire n'am mai avut de dânsul.

Vezi, tot chiteam eu că şi pe ei i-o fost chemat în foc; şi uneori mă încercà un gând... măi, şi ce-ar fi să-l întâlnesc odată, şi îmi părea oare cum adecă ar da el în mine, ori eu aş da în el!...

Poi... cum... că'n bătălie te mai gândeşti la frate... ori la părinte să fie chiar, n'ai chip nici să mai vezi...

Da vorba veche-i sfântă: munte cu munte se întâlneşte, d'apoi om cu om; iacă şi eu m'am întâlnit cu Memet când nici nu gândeam.

Mă rog, ce să vă spun, trecuserăm Dunărea cea tulbure, ne bătusem şi noi opincarii, cum toţi aveţi ştiinţă; unii scăpase

teferi, nevătămaţi; alţii ologi şi ciungi, ca mine; iar mulţi au putrezit, Dumnezeu să-i ierte, în ţarinile bulgăreşti; cum îi Butnariu Petre, de-aici din sat... săracu, ce mai mândreţă de român erà... da-i vorba că Plevna căzuse. Amu, ne rânduise să ducem în iscortă prizonierii turci peste Dunăre dincoace în ţară. Măi, d'apoi ce vreme de iarnă, mămulică, n'am mai pomenit de-atunci! Tăiam troianul de omăt cu câte 30 de perechi de boi, că alt chip nu erà de mers înainte.

Aveam câte-va sute de turci pe care îi duceam prin Nicopoli la Măgurele.

Da ger de scăpărà piatra şi turcii, sărmanii, numai în spenţere subţiri şi în papuci de ţi-erà mai mare milă când îi vedeai. Ii mai înţoleam şi noi cu ce puteam — parcă uitasem că ni erau duşmani — dar mulţi s'au prăpădit, că au murit degeraţi de frig. Numai ce-i vedeai zgrebuliţi, că se sgârcesc şi rămâneau în urmă până s'abăteau pe marginea şoselei; ş'apoi amin!... acolo rămâneau pentru vecie, ţeapeni şi vineţi cum îi porumbrica. Iar ninsoarea ce fulguià într'una

îi acoperia încet şi molcom, anume par'că să nu-i mai vadă nime.

He!... mulţi au rămas pe acolo îngropaţi, fără să aibă parte de morminte mai omeneşti, săracii!...

Intr'o seară poposisem la un sat bulgăresc, numai ţin minte cum îi ziceà, bătu-l-ar pozna, că pustiu şi calicos erà!

Tocmai se rânduise posturile şi se făcuse apelu, când nu ştiu cum de am dat cu ochii de el. Erà chiar el, Memet!... da în ce stare... cât pe ce să nu-l mai cunosc! par'că îmbătrânise cu 20 de ani, aşa îi crescuse barba. A prins el a spune câte-o fost păţit şi mă rugà cu lacrimi să cat vre-un chip să-l fac scăpat.

— Şi nu i-ai dat drumul, Bădiţă?... întreabă de colo o fetişoară miloasă cu nişte ochi albaştrii, înecaţi în lacrimi.

— Da unde se pomeneşte una ca asta, fa!... da ce te gândeşti că-i joacă?... Imi rămânea şi mie ciolanele pe-acolo.

Dupăce i-am dat o pereche de căpute şi una de obiele din raniţa mea, am deşertat şi sacul de pesmeţi şi tutunul ce-l mai aveam la mine.

Toată noaptea am stat ş'am chibzuit până am pus la cale că a doua zi pe drum el să rămâe în urmă tot pela coada coloanei, unde-am să mă ţiu şi eu. Deodată să se facă aşa căzut în drum, că eu de colo am să sar chip ca să-l mân la drum, apoi să zic că-i gata să moară şi să-l lăsăm acolo ca pe un hoit.

Şi cum prubuluisem, aşa s'a întâmplat: Eu mă ţineam tot pela flancul stâng unde se încheia coloana; cu ochii tot la grade, ca să pândesc când ni-o veni mai bine. Şi când am socotit că-i vremea, îi zic încet: Acu, bre, Memet!.. Da el de colo numai ce să 'ndoae de mijloc şi se lasă jos, gemând adânc. Eu mă opresc în loc şi cat spre el, pe când coloana se trăgăna înainte. Când ni-o zărit în urmă ş'o prins a ne întreba, eu mă făceam că dau cu patu armei şi strig că a căzut un turc şi-i gata să moară, îşi trage sufletul.

— Bun mort l'o fost crezut cu toţii.

Şi el cum sta, săracu, de jos numai cât s'o uitat la mine, apoi şi-o ridicat ochii în sus, şoptind încet în taină: Bre Gâlcă!... om bun... la tine... vede sus Alah, bre!...

Şi l-am lăsat grămadă acolo, cu mâna ţeapănă pe inimă, cu ochii ţintă în cer, cu urmele de lacrimi par'că îngheţate pe obrajii lui vineţi de ger. Şi viscolea într'una de prăpădeà pământul. Din mers ni-am mai întors încăodată capu în urmă, dar n'am mai zărit pe luciu alb de zăpadă de cât ca un punct roşu.... gândesc că erà fesu lui Memet, saracu!..

De-o fi ajuns ori ba în satul lui, n'am putut şti nici până azi, — sfârşeşte povestirea Bădiţă Gâlcă, clătinând uşor din cap şi căzând apoi pe gânduri.

Mulţi ani de-a rândul n'am mai dat prin Cuzăni şi nici pe Bădiţa nu l-am mai văzut de atunci.

An vară m'am abătut în treacăt, aveam să 'ntreb ceva la primăria din Cuzăni. Pe când şedeam de vorbă cu vre-o doi săteni, nu ştiu cum de mi-am adus aminte şi de Bădiţa Gâlcă.

— He!.. apoi rău a ajuns, sărmanu — iacă-tă-l colo chiar lângă zaplaz.

Privesc pe fereastră. In curtea primăriei un moşneag gârbovit se chinuia să tae un

lemn cu ferăstrăul în mâna stângă. M'am minunat. — Doar nu-i bătrân, de ce s'o fi trecut aşa?

— A avut multe necazuri bietul... un proces lung l-a sărăcit cu totul; nevasta i-a murit acum trei ani, şi singurul fecior care-l aveà, s'a înecat când cu revărsarea Siretului, acum un an.

— Ţi-i mai mare mila, adaugă un altul, să-l vezi la vreme de bătrâneţe că umblă aşa, printre străini. N'are pe nimeni, îi mai dăm noi câte ceva de lucru pe-aici, pela primărie, da vezi că nu prea poate munci, că-i şi beteag. Odată el a fost fruntea comunei; că doi am avut de-aici duşi în răsboiu: Butnariu care-o murit la Griviţa, şi el care s'o întors cu trei decoraţii pe piept.

Il chem înnăuntru. El îşi lasă căciula după uşă, apoi încet s'apropie cu ochii în pământ. Il privesc şi simt că-mi vine a plânge; nu pot să cred că-i el, veşnic îmi vine în minte icoana luminoasă a lui Bădiţă Gâlcă, frumos povestitorul din vremea de pe când eram copil.

Nu mă cunoaşte. Ii spui a cui sânt şi 'ncerc să-l mai îndulcesc la vorbă. Dar nu-i chip.

— Ia mai zi ceva, Moş Gâlcă... cum o duci?.. unde-ţi sunt decoraţiile cele mândre de le purtai pe cojocelu înflorit?

El îşi ridică ochii tulburi şi cătă lung, măsurându-mă de sus până jos.

— Adică la ce bun să ştiţi, domnişorule, cum o duc eu pe-aici? Ia bine o duc... şi bătrâneţa şi calicia le târâi, cum târâi şi piciorul ist olog.... da decorăţiile nu le pun, că nu le stă frumos pe sumanul ista sdrenţuit: măcar pe ele să nu le necinstesc.

Tăcu şi pironindu-şi ochii pe un tablou, oftă lung şi zise încet, aşa, ca pentru sine:

— He, saracu Butnariu, Dumnezeu să-l ierte, o fost mai norocos ca mine.... odată cu mărirea şi el o închis ochii, la ce bun să întârzie ca mine pe aicea! . . . .

Şi clătinând din cap a jale, rămase mult cu ochii ţintă la rama de ştejar care încununa cu frunze verzi tabloul aşezat în sala primăriei. Pe el stă scris cu litere de aur:

In amintirea viteazului BUTNARIU PETRE
din comuna Cuzănii.
Mort pentru ţară în răsboiul de neatârnare.
Patria recunoscătoare.

1902, Constanţa.

Documente omeneşti

LA CONFERINŢĂ.

Prietenul F... are o manie ciudată: face colecţie de discursuri româneşti. De aceia urmăreşte cu patimă şi poate rezista la toate discursurile ce se rostesc în corpurile legiuitoare, la toate întrunirile politice, congresele anuale, conferinţele didactice şi administrative, întrunirile meseriaşilor şi ale muncitorilor, însfârşit la orice adunare românească, la care, după proclamarea preşedintelui, vice-preşedintelui şi secretarului, e sigur că se va face oarecare *cheltuială de vorbă.*

Având adunat un material foarte bogat şi observaţii originale, cred că ar putea întocmi un interesant studiu critic asupra *elocvenţii române* din această jumătate de secol.

Intâmplarea mi l-a scos în cale acum câteva zile într'un orăşel din Dobrogea. Se întorsese dintr'o călătorie din Scandinavia şi îmi istorisia impresia ciudată care i-a făcut-o parlamentul norvegian, unde nu se cunoaşte aceia ce noi numim *oratorie parlamentară.*

„Te crezi, spunea el, la o adunare com-„pusă din negustori, care pun la cale oare „care daraveri comerciale! Pe când la noi „fiecare om care calcă pragul unei săli, în care „se găseşte un public mai numeros de trei „persoane, se simte cuprins de fiorii emo-„ţiei unui aşteptat succes, îl apucă mâncă-„rimea de limbă, căci se crede dator a „rostì măcar un discurs mai mult sau mai „puţin bìne simţit. Dacă ai vreme şi vrei „să te convingi, adăugă el, hai cu mine „la subprefectură. E o conferinţă adminis-„trativă, cu scop cât se poate de practic,

„pentru combaterea holerei. — Insă te rog „să fi atent şi să iei note".

Dupăce mi-am ascuţit creionul, am plecat împreună.

Sala era plină de lume. Toate autorităţile comunelor din plasă erau prezente. Primarii, notarii, jandarmii, învăţătorii, învăţătoarele, agenţii sanitari, moaşele, preoţii şi o bună parte dintre fruntaşii satelor.

In aşteptarea suprefectului, o linişte solemnă stăpânea toată acea împestriţată populaţie dobrogeană, care prezinta o mare varietate de tipuri. Toate figurile acele aşa de deosebite erau îmbujorate de căldura chinuitoare a miezului zilei de Iulie.

Uşa se deschise cu putere şi, când apărù subprefectul cu statul său major, începu o hârâială nesfârşită de scaune, căci toată lumea se ridicase în picioare.

Subprefectul, un tânăr simpatic cu părul negru frizat, cu o bărbuţă tăiată în formă de coadă de rândunică, în drumul său spre fundul sălii, unde îl aştepta paharul de apă pe o măsuţă aşezată în chip de tribună, dădu mâna cu voioşie tuturor la

rând, apăsându-i prietenos pe umeri pentru a-i aşeza din nou pe scaune.

Dupăce îşi descheiă nasturii redingotei, lăsând să i se vadă o frumoasă jiletcă-fantezie scrobită proaspăt, subprefectul îşi începu cuvântarea cu o voce clară, într'o formă corectă, cu gesturi bine studiate.

Domnilor!...

„V'aţi întrebat oare pentruce ne aflăm „strânşi? Pentruce a-ţi părăsit căminurile „voastre şi v'aţi îndrumat încoace, voi toţi „care reprezentaţi autorităţile satelor, voi „învăţători şi cuvioşi părinţi, luminători ai „poporului?

„Care este motivul care v'a determinat „de a vă adunà laolaltă aici în acest local?

„Holera, acest flagel groaznic, bate la „frontiera ţării noastre, pe care sântem datori „a o apăra în orice împrejurare.

„Guvernul, în înalta sa înţelepciune, a „ordonat ca cu toţii, cu puteri unite, să „luptăm împotriva acestei primejdii care ne „ameninţă.

„Holera pustieşte astăzi întreaga Rusie, „ţara în care dupăcum v'am spus şi altă-

„dată, nu domneşte decât întunericul şi „sclăvia. Pentru a ne împotrivi acestei e- „pidemii trebue să aplicăm cele mai ener- „gice şi drastice măsuri higienice.

„Holera are o origină asiatică, mai bine „zis indiană, căci pe malurile îndepărtate „ale Gangelui a apărut pentru prima oară „microorganismul specific acestei boli.

„Istoria ne arată ravajele, pe care această „epidemie le-a făcut pe continentul nostru „aruncând în doliu familii, sate, oraşe, ţări „întregi.

„Se pot urmări pe hartă drumurile ur- „mate de marile epidemii, care venind din „Asia prin Marea Roşie, canalul de Suez, „cuprindeau basenul Mediteranian."

. . . .

In loc de a urmări harta sau pe orator, începui a urmări impresia ce făcea această disertaţie academică asupra chinuitului auditor. Vre-o doi lipoveni pescari, cu pletele balane linse pe tâmple, cu bărbile încâlcite, abia se ţineau pe scaune picurând de somn, cu ochii lor albaştri închişi pe jumătate. Un jandarm rural strâns în tunica lui albă cu nasturi lucitori, căta în jos, aşa că

nu se cunoştea dacă doarme sau îşi admiră jambierile noi de piele roşie.

Un preot bătrân, care aţipise puţin cu mânile încrucişate pe antereul înverzit, se sculase împins de cotul vecinului şi cătà speriat ca şi trezit dintr'un vis urât.

Un primar de lângă mine, voluminos, bine hrănit, îşi lăsase capul în piept şi răsuflà din greu. Fără să sforăe scoteà pe nas un fel de fluerătură uşoară, discretă, ca bâzâitul unui bondar.

O învăţătoare, care-şi ascunsese figura sub o enormă pălărie încărcată cu o mare varietate de flori, strânsă prea tare în corset, respirà adânc, manevrându-şi evantaliul, cu atâta viteză, încât îi fluturà barba stufoasă a unui preot de alături.

Numai cei patru turci negustori, gravi, neclintiţi, suportau căldura sălii şi conferinţa suprefectului cu o resemnare de admirat. Cu batista de mătasă roşă făcută ghem în mâna dreaptă, oratorul îşi ştergeà din când în când sudoarea de pe frunte şi o luă iar înainte purtându-ne în lungul şi în latul Europei, pe căile urmate de holeră în călătoriile ei în cursul veacurilor răscolite.

După mlădierele glasului, din ce în ce mai însufleţit, simţii că se apropie sfârşitul conferinţii.

„Şi acum, duceţi-vă la căminurile voastre, „în satele voastre, şi imediat ce veţi primi „instrucţiunile higienice trimise de serviciul „sanitar, veţi face tot posibilul de a le da „o publicitate cât mai largă pentruca toţi „cetăţenii să ia cunoştinţă de ele.

„Luminaţi pe fraţii voştri, sfătuiţi-i, spu„neţi-le la rândul vostru tot aceia ce noi „vă spunem. La d-voastră, cuvioşi părinţi, „mă adresez în special, şi vă pretind ca să „predicaţi din amvonul bisericii neîncetat pe„ricolul teribilului flagel care ne ameninţă!“.

Incheerea conferinţei se făcu printr'un gest larg, după care câteva oftări de uşurare se auziră din fundul sălii.

Doctorul, un tânăr spânatic şi nervos, venit numai de vre-o trei luni în plasă, dupăce îşi potrivi ochelarii, rânduindu-şi câteva fiţuici cu însămnări, îşi începu cuvântarea cam de pe unde o lăsase subprefectul.

„In curând Domnilor, Serviciul Sanitar

„va distribui instrucţiuni pecise pentru com-
„baterea acestei epidemii.

„D-voastră vă incumbă datoria de a le
„răspândi printre toţi sătenii, căci numai
„aplicându-le cu stricteţă se pot evita pe-
„ricolele care ne ameninţă.

„Până atunci profit de prezenţa D-voastre
„pentru a mă încerca să vă dezvolt carac-
„terele acestei epidemii şi mijloacele de
„profilaxie care ne pot îndruma la un tra-
„tament raţional . . . .

. . . .

In timp de o oră şi cinci zeci de minute doctorul ne demonstră motivele pentru care D-nia-sa nu poate admite geneza spontanee a holerei; ne dovedi cum se depune germenul în mediul cosmic ambiant, unde se regenerează şi se multiplică; raporturile cu solul, apa şi aerul; ne explică apoi producerea acidului hipoazotic (NO^2); şi sfârşi prin a combate cu energie alimentaţia cu vegetale care conţin nitraţi, recomandând călduros consumul de carne, peşte, lăptărie, supe făinoase şi macaroane.

Ceia ce făcu pe un preot de lângă mine

să şoptească vecinului: „tocmai acum când ne gătim să intrăm în postul Sântei Marii".

După aceste două conferinţi, atât de solid documentate, nu credeam să mai îndrăzněască cineva a lua cuvântul. Mă înşălasem. După o pauză cam lungă, în care timp am observat că doctorul şi subprefectul îşi strângeau călduros mânele, tocmai din fundul sălii un om se ridică făcându-şi loc printre scaune. Innalt, slab, cu mustăţile castanii lăsate în jos, îmbrăcat simplu dar curat, cu o înfăţoşare modestă dar hotărâtă.

— Dacă îmi permiteţi şi mie, Domnule Subprefect?

— Mai cu seamă, mă rog, poftim, aveţi cuvântul, Domnule Mitrică.

Directorul şcoalei din comuna G.. începu rar, cu oarecare stângăcie, dar în curând îşi căpătă deplină stăpânire.

„Mi-am luat permisiunea de a mă pre-„zenta în faţa D-voastră pentru a arătà „aceia ce am în inima mea şi deci putem „zice în ìnima poporului chiar, căci datoria „noastră este de a lucrà fără preget numai „pentru binele obştesc.

„După cum îmi dau şi eu cu ideia, cred

„că este bine ca în loc de a se da circulări
„şi instrucţiuni pentru combaterea holerei,
„să se facă mai bine nişte cărţi populare,
„cu mici istorioare în formă literară pe în-
„ţelesul tuturor. După cum şi D-voastră
„cunoaşteţi acum prea bine, starea ţăranului
„român este foarte slabă şi într'un caz
„de forţă majoră, cum ar fi acesta de o
„boală molipsitoare, este cu atâta mai greu
„pentru viaţa ţăranului român. După cum
„am cetit în gazete şi chiar în felurite re-
„viste, prin ţările civilizate sânt anume so-
„cietăţi de consum care pentru câţiva bani
„dau omului hrană zilnică.

„Adică la noi dece nu s'ar puteà face
„aşa ceva? Dacă ar fi unire s'ar puteà face
„un comitet şi chiar oarecare mici serbări
„şcolare, care împreună cu oarecare mici co-
„tizaţiuni să se strângă un fond care să ser-
„vească la ajutorul şi ridicarea poporului,
„pentru luminarea minţii şi îmbunătăţirea
„stării economice, care . . . .

. . . .

Şi tot aşa înnainte..... timp de o oră trei-
zeci de minute directorul şcoalei ne vorbi
de bănci, cooperative, brutării, societăţi de

cumpătare, întregul său program asupra activității extra-școlare, — lucruri pecât de importante pe atât de îndepărtate de holera care ne amenință de-aproape. Mi-a părut rău că nu am putut urmărì mai deaproape această conferință, dar eram prea obosit; căldura sălii mă moleșise de tot și prietenul F... își începuse teoriile la urechea mea:

„Vezi!... ce-ți spuneam eu?... din toate „breslele, asta e cea mai pisăloagă... am „observat că dascălii nu sânt în stare de a „vedeà și judecà limpede lumea din jurul „lor. Poate din cauza meseriei lor care îi „deprinde a repetà zilnic cugetările și pă„rerile altora, luate din cărți de-agata. In„vățătorul acesta, care pare un om tare „de treabă, își închipue că se poate combate „holera cu istorioare literare. Ar fi intere„santă o *literatură holerică*".

Conferința se terminase. Incepuse unii să se strecoare pe ușa întredeschisă, iar alții, gata de plecare, se sfieau să iasă înaintea subprefectului, care trecând dela un grup la altul, strângea mânele tuturor cu multă bunăvoință.

Tocmai lângă ușă, un turc, negustor,

vorbeà cu'n primar: „Bre, ce faceţi la voi dacă apucă pe unul boala asta urâtă?"

Primarul nu ştia ce să răspundă şi nu îndrăznea să întrebe pe subprefect, totuşi, când acesta se apropie de uşă, se hotărî:

„Domnule subprefect, întreabă Ahmet Rizat „că dacă îl apucă pe un om holera în co- „muna noastră, ce binevoiţi să ordonaţi ca „să facem cu el? Unde să-l punem? Ce „să-i dăm?".

Subprefectul stătu puţin pe gânduri, apoi se adresă doctorului:

„Apropo doctore, e o chestiune importantă „care se ridică şi la care ar trebui să cauţi „o soluţie. Ce faci dacă ţi se declară un „caz de holeră într'o comună?

Doctorul, surprins, stătu şi el puţin pe gânduri şi răspunse scurt:

„Izolare şi dezinfectare".

Suprefectul căută să lămurească acest răspuns mulţimii care se strânsese în jurul său pentru a asculta mai bine.

„Omul căzut bolnav se izolează prin ur- „mare imediat şi se desinfectează complect, „absolut tot ce-a fost în contact direct cu el".

Toţi ascultase cu sfinţenie. Unul dintre

primari îndrăzni să întrebe ceva şi atunci toţi începură a face întâmpinări :

„Păi n'avem dezinfectante de-acele.

„Unde să-i izolăm?

„Comunele n'au fonduri.

. . . .

Şeful de jandarmi găsi momentul potrivit ca să adauge: „Nu se poate *izicuta* nici „un ordin dacă nu se hotărâşte odată care „are drept mai mare în comună: primarele „ori jandarmul".

Suprefectul, care se enerva din ce în ce la fiecare întâmpinare ca în faţa unor piedici care i se puneau în cale, sfârşi hotărît:

„In fine, o să vă comunicăm la timp „toate dispoziţiile necesare, pe care trebue „să le aplicaţi cu cea mai mare stricteţă şi „energie, având în vedere că rămâneţi direct „responsabili".

Prima dată

De necaz n'a mâncat la prânz, s'a plimbat două ore şi a fumat zece ţigări, aşa erà de enervat domnul director Victor Iliaş, comisar titrat de clasa I-a, numit abeà de patru luni în serviciu, ca director al poliţiei locale.

Numai când a constatat că în port-tabac nu mai avea nici o ţigară, s'a hotărât să intre în cafeneaua din centru, unde se găseà concentrată, la orice oră din zi, întreaga viaţă şi activitate a oraşului. Cum a deschis uşa, s'a oprit în prag, lovit de mirosul greu, înecăcios şi acru, al aerului îmbâcsit pe

care-l consumau zilnic intelectualii provinciei. După prima clipă de şovăială, păşi hotărât înainte, grav şi corect, cu mâna la pălărie, printre şirurile de mese, până în fund. Căci d-l director avea felul său de a fi şi de a se prezinta; din ziua în care debarcase acì, păstrà aceiaşi poză de o corectitudine aleasă, de o politeţă rece şi gravă, uneori distrat, alte ori visător, dar totd'auna corect şi grav. Ştia cum să întrebuinţeze o anumită tactică pentru a se prezinta şi impune în ochii lumei de provincie.

„O gingirlie subţire, fiartă bine“ răsună glasul sonor al lui Aurică chelnerul, care ajunsese a cunoaşte gustul fie-cărui client în partc, aşa că lc comandà consumaţia obicinuită îndată ce vre unul se arătà în uşa cafenelei.

E atât de amărât azi d-l director, în cât, prin norul de fum al unei ţigări speciale, abià îşi aruncă privirea în fund spre *cassă* de unde nişte ochi arzători îi urmăresc mişcările. Altă dată el observà în tăcere ceasuri întregi pe casieriţa de zi, bruneta ceea, coaptă şi mândră, cu degetele ferecate în inele sclipitoare. Nu că o priveà cu vreo intenţie

oare-care, dar i se păreà un subiect nostim, un cap de studii şi observaţii interesante — mai cu seamă când se înroşeà emoţionată de acordurile muzicii, care repeta anume în fiecare zi „*La belle brunette*“, valsul al cărui titlu, Anghelachi capelmaistru, îl scrisese cu aşa ortografie în cât publicul ceteà în tot-d'auna: *Labele brunetei.*

De două ore se chinueşte să termine primul articol din „*Universul*“ şi nu-i chip: rândurile îi joacă sub ochi, ar vrea să nu se mai gândească la cele întâmplate de dimineaţă, şi-i peste putinţă. Mereu îi vin în minte vorbele şi observaţiile prefectului, ale poliţaiului şi ale primarului.

Acum se căeşte că nu le-a răspuns aşa cum trebuia. Ce, oare n'a procedat bine şi corect?... Nu şi-a făcut de cât datoria şi nimic mai mult de cât datoria. Şi, în definitiv, ce-a făcut pentru a stârni o adevărată furtună, ridicând în picioare toate autorităţile oraşului? A făcut cu o seară mai înainte o simplă descindere la Iani Cafegiu, în acel tripou ordinar, în care se jefuesc oamenii la jocul de cărţi; a confiscat banii

şi mobilierul, încheind cuvenitul proces-verbal, pentru a da pe contravenient în judecată. A lucrat conform legei, cum scrie la carte, îndeplinind procedura întocmai şi corect. Unde-i, mă rog, abuzul de putere care i se impută acum? Asta e crima de care s'a făcut vinovat şi pentru care stau gata să-l sfâşie toate autorităţile: poliţia, primăria şi prefectura?...

Nu, nu se miră de poliţaiu, care nu poate fi considerat de cât ca o brută, care i-a primit procesul-verbal râzând de i se scutura burta: „da aprig mai eşti mititelule!... ce te repezişi aşa... mai sunt alţii, cu ixpirienţă şi practică mai cevaşilea"... La ce te poţi aşteptà dela un bătrân din cadrele vechi ale poliţiei, înărăvit în rele, care nu ştie de cât să bea, să sfânţuiască şi să fumeze cu ţigara lui de chilimbar de jumătate de metru lungime.

Dar prefectul!... ei, la asta nu se aştepta; ori cum, om serios, cu greutate, cu pretenţii de cultură; cine ar fi crezut că poate să judece lucrurile în aşa mod.

„Prea te precipitezi, tinere... mai întâi trebuie să cunoşti localitatea şi oamenii

pentru a şti cui trebuie să-i faci procese de contravenţie şi cui nu... sunt interese politice locale cari... în definitiv caută mai întăi şi te iniţiază.. altfel trebuesc luate lucrurile..“.

Şi cu ce ton i le spusese toate aceste... a!... nu-şi va erta niciodată lipsa asta de energie... de ce nu i-a răspuns aşa cum i se cuvenea? Ei... unde sunt iluziile cu care intrase în noua meserie, când hotărâse să se devoteze ei cu trup şi suflet!... Cu puţină stăruinţă ar fi putut intra în magistratură, că, slavă Domnului, are şi el rude cari reprezintă câteva voturi, şi, oricum, Nenea Costică poate el ceva când a reuşit cu majoritate zdrobitoare la alegerile de astă iarnă la Tecuci.

Dar nu, a preferat, deşi avea licenţa, să intre în poliţia nouă care se organiză şi cerea elemente culte şi titrate. Intr'adins se ceruse într'un oraş străin şi nu în locul lui natal, numai pentru a-şi putea face datoria şi serviciul în conştiinţă.

Visase o viaţă nouă, aventuroasă, o viaţă de muncă şi emoţiuni; a urmărì cu pasiune cele mai delicate afaceri poliţieneşti; pentru amorul meseriei a se expune la orice pe-

ricol; a moralizà, a reformà personalul nărăvit, a ajunge la idealul uneì poliţii moderne ca şi în Occident, a parvenì ca poliţia să fie o a doua magistratură, respectată şi apreciată...

Şi când colo... ce desiluzie!

La ce-i folosise atâtea chinuitoare examene de drept?... Pentruce îşi bătuse capul cu criminalitatea lui Tarde, cu memoriile lui Goron... cu o întreagă bibliotecă pentru care şi acum plătea ratele întârziate?...

Unde şi când va aplicà măcar o iotă din cărţile care zăceau movilă pe masă şi în geamandanul burduf de sub pat?...

La fiecare măsură şi reformă nu întâlnea decât piedici; de 4 luni în serviciu şi nu instruise nici o afacere mai frumoasă, nici o crimă, nici un viol, nimic interesant. In provincia asta infectă nu se întâmplau decât beţii ordinare, bătăi şi scandaluri de cârciumă.

Până acum nu şi-a pus iscălitura decât pe condicuţele dela biroul de servitori şi pe statele de leafă dela sfârşitul lunei.

O viaţă stearpă şi monotonă, târându-se

după un program neclintit, între birou, birt şi cafenea.

Şi pentru o mizerabilă leafă care nu-ţi ajunge nici pentru a-ţi achita cartela dela birt, trebue să suporţi acest mediu obscur şi infect, să stai, fiind totd'auna corect, într'un cerc de oameni ordinari şi ignoranţi, cari nu ştiu decât a ciupi mita contribuabililor...

„Ha!... poliţie modernă!... Asanarea moravurilor.... A două magistratură!... Mofturi!... Spoială!... Barbarie!..“ scrâşni d-nul Director şi se ridică bătând enervat cu pumnul în masa de marmoră.

„Indată la domnu!...“

„Cassa!... plata şi un pachet de dame la domnu!... se auzi iar sonor glasul lui Aurică chelnerul.

In stradă aerul era curat şi rece. D-l director se mai însenină puţin, totuşi îi flutura pe buze un zâmbet de amară ironie. Incheindu-se corect la haină, plecă în sus cu paşi largi, admirându-şi dunga pantalonilor călcaţi în ziua accea.

„Hm!... eram sigur, imbecilul de Ştefanachi se ţine ca umbra de mine“. Imbe-

cilul de Ştefanachi era un agent secret — după cum se recomandà el singur — însărcinat de poliţaiu a urmărì zi şi noapte pe noul director, doar s'o putea să-l aibă la mână cu ceva.

După ce-şi făcu obicinuita plimbare, până în dreptul prefecturii, se întoarse înapoi şi, cum erà răcoare, voi să între pela croitor pentru a-şi lua pardesiul dat la reparat.

Dar se opri, aducându-şi aminte că mai are de dat încă 26 lei — nu că n'ar fi putut amâna oricât ratele la croitor, dar voia să fie corect şi de aceea se hotărî să aştepte pânăla leafă.

In uşa cafenelei se întâlni în faţà cu Iani cafegiul care-l salută respectuos; cum nu-l mai putea ocolì, d. director, stăpân pe sine, îi vorbì cu blândeţă: — „Bonjour d. Ianì, „poţi veni la poliţie să-ţi ridici banii şi mo- „bilierul. Din partea mea personal nu am „nimic... eu nu mi-am făcut decât datoria... „mă rog e logic sau nelogic?... Dar nu „înţeleg cum ai făcut ca toate autorităţile „să-ţi ia apărarea?

— E loţigo d. directoru... ma scuzaţi... sunteţo omo buno, ma pre seriozo e ti-

nero... încă pe urmă o să înţilegeţi cum merge treaba la noi"...

Iani se grăbea să plece, — „vă saluto cu respectu" şi în momentul când îi întinse mâna, d. director simţind ceva rece gâdilindu-l în palmă, îşi retrase mâna scurt; atunci un zângănit de argint răsună repetat şi trei patace de câte 5 lei se rostogoliră de-a dura pe trotuar.

Directorul rămase o clipă zăpăcit, urmărind cu ochii mersul patacelor, după care Ştefanachi se repezi pe brânci să le prindă. După primul moment de nedumerire, d. director explodă cu o indignare furioasă; Iani însă o şterse grăbit, uitându-se mereu în urmă, să vadă dacă nu se ţine cineva după el.

Ştefanachi agentul, care nu pricepea întâi cum s'a întâmplat lucrul, se minuna cu mâna la gură: mai mare ruşinea, asta n'am păţit-o niciodată, dar cum, doamne iartă-mă, le-o fi scăpat din mână?"

Lumea din cafenea se alarmase, se întrebau unii pe alţii despre cele întâmplate, toţi se grămădeau pela ferestre; s'au întrerupt toate jocurile. Ca fulgerul s'a răs-

pândit vestea prin cafenele şi în tot oraşul.

Cazul erà comentat în felurite chipuri. Au fost discuţii violente între taberile vrăjmaşe, cari s'au format în câteva momente, pentru şi contra directorului.

Unii îl considerau un grandoman exagerat, alţii susţineau că e un ageamiu, sau că face paradă şi fasoane de cinste. Foarte mulţi dovedeau pur şi simplu că directorul a fost un prost că n'a primit banii.

S'au găsit şi câţiva cari îşi arătau în gura mare sincera lor admiraţie pentru acest tânăr corect, în cât vorbeau cu entusiasm de indignarea sublimă cu care susţineau ei că au văzut cum d. director aruncase banii în obrazul acelui conrupător, care voia să cumpere cu o mizerabilă sumă de 15 lei conştiinţa unui funcţionar titrat. Deşi după cum se vede părerile erau împărţite, eroul zilei, mândru, cu un calm admirabil, părea că nici nu voeşte a da atenţie celor ce se vorbeau pe socoteala sa.

D. Director în seara aceia fericită se plimbă până târziu, călcând corect, falnic şi mulţumit de sine, asemenea unui general în seara zilei unei victorii strălucite.

Erà aproape miezul nopţii când d. director, pipăind prin întunerec, dădu cu mâna, pe birou, de un plic aşezat lângă chibritelniţă.

Nerăbdător, înainte de a aprinde lumânarea, cu chibritul între degete, aproape să se frigă, observă cercetător plicul.

Erà închis şi fără adresă.

La lumânarea îl desfăcu grăbit şi... mirare... înăuntru trei hârtii de câte 20 lei.

De unde şi cum? Mister!...

A rămas câteva minute uimit, întorcând plicul pe o parte şi pe alta...

Hm!... a înţeles... e teribil, domnule, cu ce încăpăţinare se urmăreşte conruperea funcţionarilor corecţi!... îşi zise d. director, aruncând hârtiile pe birou.

Ce-i de făcut acum?...

Trebue să procedeze sistematic. O să le dea a doua zi în mâna prefectului... ce mutră o să facă!... Dar prefectul a plecat în seara asta la Bucureşti.

Poliţaiului?... nici vorbă că nu, bruta asta ar fi în stare să bage banii în buzunar şi să-i râdă cu cinism în faţă. Dacă ar fi scrisă adresa pe plic s'ar cunoaşte poate scrisul

lui Iani pe care l-ar da în judecată.,. ar fi un proces çelebru...

Curios caz. La asta nu s'a gândit nici odată: să vii acasă, să găseşti de-agata o sumă de bani şi... culmea, să fii în aşa situaţie să n'ai cui să-i înapoezi... Inchipuiţi că în loc de trei hârtii de 20 ar fi trei de câte o sută.:. da dacă ar fi de câte o mie? Să vedem cine i-ar da înapoi? şi cui să-i dai?

Cine e acela care găsind o pungă în drum să n'o ia? Dar când o găseşti la tine pe masă?... D. director trânti furios cu pumnul în masă, îşi scoase haina şi smunci butonul care îi strângea gulerul; de abea putea să respire.

Să te compromiţi pentru trei hârtii de câte 20, când ai dat probe de corectitudine... ce mizerie!

Hotărât!.... banii aceştia nu-i aparţin, deci trebue înapoiaţi... asta e clar.

Desbrăcându-se grăbit, se aruncă în pat, desfăcând un jurnal pentru ca cetind să nu se mai gândească la banii de pe birou. După câteva momente d. director aruncă jurnalul pe care nu-l puteà ceti, căci erà prea turburat.

Cu siguranţă că toate autorităţile au primit bani dela Iani Cafegiu, chiar prefectul, acest om grav şi sever, cu toate că e aşa de sus pus.... şi cine ar avea curajul să-l bănuiască măcar?... câte se petrec între culise..... se vede că fiecare îşi are secretele sale profesionale.

Cum o să-l umilească el pe prefectul acesta îngâmfat, când îi va prezinta cele trei hârtii refuzate...... Dar prefectul vine peste vre-o săptămână, până atunci primeşte şi el leafa... aşa că poate să aibă intactă suma asta, chiar dacă acum ar cheltui din ea.

.... O s'o dea înapoi deci, ar putea-o considera ca un acompt..... dar o să se decidă mâine..... şi d. director suflă în lumânare, pentru a se putea linişti însfârşit.

O protestare postumă

Terminasem afacerea pentru care mă dusesem la tribunalul din oraşul C... Era o zi mohorâtă de toamnă. Afară începuse o ploaie rece, iar pe sălile de aşteptare ale tribunalului, curentul şi umezeala te pătrundeau până la oase. Mai mult ca să mă adăpostesc, intrai în sala de şedinţă. Imi aduc bine aminte că era un proces între doi arendaşi foşti tovarăşi la o moşie.

De patrusprezece ani în şir advocaţii pârâtului reuşeau să găsească, la fiecare înfăţoşare, câte un motiv de amânare a judecăţii.

In liniştea rece şi solemnă a sălii de şedinţă se auzea numai glasul advocatului, care ridicase un nou incident şi căuta să convingă pe Onor. Tribunal că trebue să se amâne procesul şi de astădată. Cum stam pe colţul meu de bancă, lângă uşă, ascultând cu sfinţenie, deodată aud răsunând nişte fluerături haiduceşti şi o izbucnire de... huideo!... Ho!... Ho!... Chioaro!... Ho!... nişte strigăte aşa de groaznice, că zguduiau clădirea din temelii. Nu înţelegeam ce putea să fie: vre-un scandal, vre-o încăerare între lumea din sală?

Mi se părea foarte ciudat faptul că nimeni nu se sinchisise de întâmplarea asta. Numai preşedintele, care dormità, răzămat într'un cot, a tresărit puţin; şi-a încruntat sprincenele, dar n'a făcut nici-o mişcare. Aprodul de lângă uşă nici nu s'a clintit. Advocatul şi-a continuat pledoaria înainte, caşi cum nu s'ar fi întâmplat nimic. N'am putut răbdà, eram curios să ştiu ce se întâmplă afară. Am ieşit pe uşă în vârful picioarelor.

Pe sală lumea îşi căuta de treabă ca de obiceiu. Nimic deosebit. Vre-o doi advocaţi

în robele lor fluturătoare, se plimbau vorbind, căutând să-şi convingă clienţii. Intr'un colţ, mai mulţi ţărani, şezând pe vine, răzămaţi de perete, ascultau pe un misit care le vorbea ceva. Un gardist îşi făcea ţigara liniştit în faţa unui jandarm rural, lângă o fereastră.

— Mă rog, întreb eu pe gardist, n'ai putea să-mi spui ce-au fost huiduelile acele mai adineauri pe sală?

— Ia nimic, domnule... un ţăran ţicnit care are năravul ista.

Mă uit pe fereastră şi văd aproape de poartă un ţăran cu sumanul sur murdar de noroiu, cu o căciulă lată în fund, cum poartă de obiceiu ciobanii. Tocmai se oprise să-şi lege aţele dela opinci, căci i se târâiau pe trotuarul ud de ploae.

Era un om slab, uscat, cu barba neîngrijită, cu nişte ochi albaştri tulburi.

Răspunsul gardistului în loc să mă lămurească, îmi aţâţase mai mult curiozitatea.

— Mă rog, dar pe cine huidue el? Din ce cauză face asta?

— Apoi nu-ţi spusei că aşa-i năravul lui. N'ai ce-i face. Dacă deschisă uşa găseşte

sălii de şedinţă, trage o înjurătură ţapănă judecătorilor şi pleacă. Dacă nu, apoi se opreşte în faţa statuii celei de colo, de sus, deasupra scărilor, femeia ceia legată la ochi şi cu balanţa în mână. Pe aceia are el năcaz mare, cică e sfânta dreptăţii. După ce strigă la ea: Ho! chioara dracului!... pleacă liniştit iar la baltă, că el îi tocmit acum la vite, pe moşia domnului Costică Apostoliu.

— Dar din ce cauză face el asta? mă încerc din nou a discoase lucrurile.

— Cică a avut el o chestie aici la tribunal şi de-atunci a rămas cu patima asta. Ce anume o fi fost, nu ţi-aşi puteà spune, dar e aici domnul Tache Bufegiu, cel mai vechiu om din tribunal, el le ştie toate.

Am plecat pe sală. In capăt, după camera advocaţilor, sala erà despărţită printr'un paravan de scânduri, acoperite cu gazete ilustrate. Deasupra uşii, pe un carton, erà scris cu litere de mână: *Local de Debit şi Bufetul Onor. Tribunalului.*

Am întrat înnăuntru. La tejghea, cu spatele spre rafturile pline cu rânduri de pachete, sta o fetiţă bălană, cu părul buclat. Aşa de adâncită era în cetirea unei fascicule

de roman, încât nici nu şi-a ridicat ochii depe rânduri când mi-a întins pachetul de ţigări pe care îl cerusem. Mă aşez pe un scaun şi desfac un jurnal. Lângă fereastră, un bătrân citeşte *Universul*. Il observ cu atenţie. Un cap mare, pleşuv, o frunte încreţită, barbişon alb şi nişte ochi mici, pătrunzători, care lucesc prin sticlele ochelarilor rotunzi, încălecaţi pe un nas coroiat. Imbrăcat într'o redingotă lustruită, cu poale foarte lungi, domnul Tache Bufegiu, cel mai vechiu om din tribunal, are o înfăţoşare interesantă.

Aştept până termină de cetit jurnalul şi mă hotărâsc să întreb:

— Am auzit că sânteţi de mult pe aici, trebue să ştiţi ce-i cu ómul cela care huiduia mai adineauri pe sala tribunalului?

— Domnul se vede că nu-i de prin partea locului?... pardon!... cu cine am onoare?

Şi dupăce îi spun numele, domnul Tache Bufegiu îşi trage scaunul lângă mine şi strigă cu glas poruncitor: Măndiţo!... două cafele turceşti cu căimac.

— Domnul meu, nu ca să mă laud, dar pot zice, fără teamă de a fi combătut, că

sânt cel mai vechiu om din tribunalul local, ca să zic aşa, iedecul tribunalului. Am schimbat optsprezece prezidenţi, cunosc pe degete toate chestiile de drept care au trecut pe aici, dar încă o speţă aşa rară, cum a fost cu procesul omului ista, n'am pomenit.

„Mă rog, ce-i zice d-ta, dacă bunăoară, într'o bună zi, autorităţile îţi fac toate actele în regulă, prin care se arată precum că d-ta eşti mort?...

Nu prea înţelegeam bine ce voia să-mi spue, totuşi îi răspund scurt: „Am să dovedesc că sânt în viaţă".

— He!... făcu înţepat domnul Tache Bufegiu, nu zic ba, ai să poţi dovedi, dar ţăranul săracu iaca nu poate şi pace. Caşi boul, are limbă lungă, dar nu poate să vorbească.

„Mă rog, să-ţi spun cum se prezintă cazul... nu zău e o speţă rară. Individul în chestie, ţăran dintr'o comună de-aproape, îl chiamă Andrei Penişoară, neştiutor de carte, dar nu prost, aveà pământ cu chirie dela stat vre-o zece hectarii.

„Cum şi ce fel s'a întâmplat lucrurile, nu ţi-aşi puteà spune, dar atâta ştiu că a

intrat în duşmănie cu perceptorul şi cu secretarul comunal.

„Ce-au făcut ei, ce-au dres, că au întocmit o hârtie către şeful ocolului domenial, precum că numitul locuitor fiind decedat şi neavând moştenitori, n'are cine plăti dările către stat şi în consecinţă să fie deposedat de cele zece hectare de pământ.

„Numitul decedat, care habar n'avea că duşmanii l-au îngropat de-abinelea, se duce într'o bună zi la perceptor să plătească dările, după obiceiu.

„Perceptorul nu-i primeşte paralele şi-i răspunde scurt că pentru dânsul locuitorul Andrei Penişoară nu mai există. Omul deodată nu s'a cam domerit cum stă lucrul, dar în primăvară, când să bage plugul în ţarină, se pomeneşte că-i deposedat de pământul din care se hrănia de-atâţia ani.

„S'a plâns omul la unul şi la altul, dar cine să stea să-l asculte şi să-l creadă. In faţa autorităţilor el erà considerat ca mort.

„S'a dus şi la şeful ocolului domenial, precum ca să dovedească în fiinţă că este viu şi că pe nedrept l-a deposedat.

„Şeful ocolului ce erà să facă? Cum să-l creadă pe cuvânt că este viu, când el aveà la dosar acte în regulă că omul e mort, fără moştenitori.

„I-a spus să facă o petiţie pentru a se cerceta cazul.

„Şeful ocolului trimite petiţia, conform legii, subprefectului spre cercetare, subprefectul o înnaintează pe cale erarhică secretarului comunal care de data asta dovedeşte cu acte că omul este dispărut din comună.

„La urmă, omul o ia pe calea judecăţii. Face proces celui care luase pământul pe care îl lucrase el. Erà un cumnat al perceptorului.

„Apoi, dă în judecată statul, mă rog, ca omul fără carte, se afundă din ce în ce mai rău. A perdut peste tot, faţă cu actele doveditoare aflate la dosar.

„La toată urma, când a văzut omul că nu-şi poate dovedi dreptatea şi că a perdut tot ce mai avea, s'a exaltat puţin la minte şi în şedinţă a tras o înjurătură sdravănă în faţa tribunalului în complect.

„L-a arestat, l-a condamnat, dar când şi-a

terminat pedeapsa, cel dintăi drum l-a făcut iar la tribunal, şi iar a tras o înjurătură şi o huiduială justiţiei.

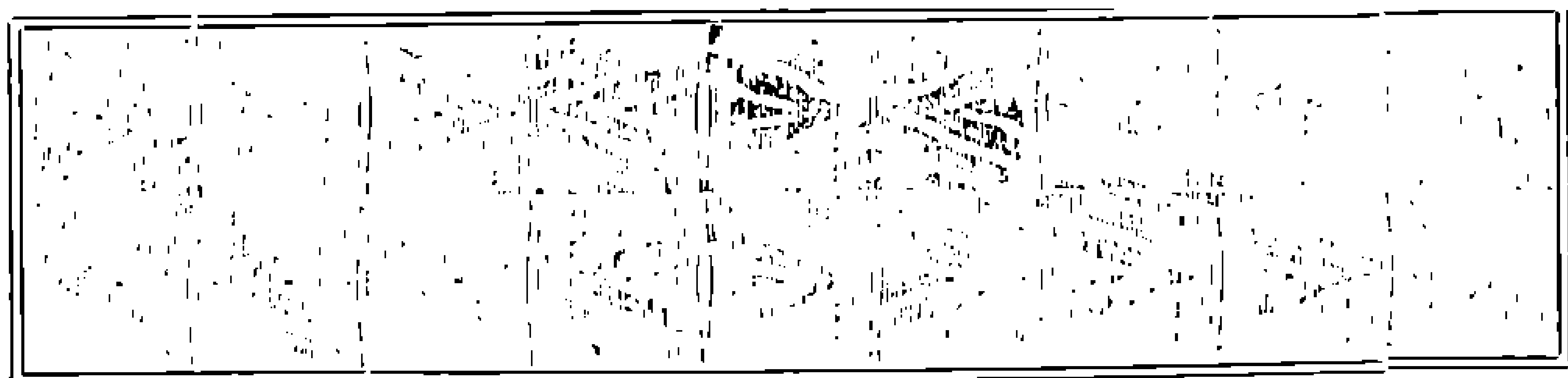
„L-a arestat din nou, l-a bătut la poliţie, l-a trimes la jandarmi să-l înnapoieze la urma lui, dar după câteva săptămâni, cum s'a întors în oraş, s'a arătat iar la tribunal ca să-şi facă obiceiul.

„Acum a intrat la o moşie, păzeşte vitele la baltă şi, de câte-ori vine prin oraş, dă câte-o raită la tribunal, şi, după ce trage câte-o huiduială tribunalului, se întoarce înnapoi cuminte la treaba lui.

„N'are ce-i face, acum s'a învăţat toată lumea cu el, nu face la nimeni rău, atâta patimă are şi el... ce să-i faci?

„He!... domnule... crede-mă că's bătrân, cu administraţia să nu te pui niciodată, că dacă o vrea să te frece, te freacă domnule, că nici justiţia nu poate să te scape".

Raiul lupilor

De trei săptămâni umblam pe malul Prutului. Eram însărcinat cu nişte ridicări topografice pentru regularea frontierei.

Ajunsesem cu lucrarea până la margina unei păduri străvechi; fermecat de frumuseţa unei zile aurii de toamnă, sătul şi ameţit de atâtea unghiuri, azimuturi şi triangulaţii, mă culcasem cu mantaua făcută pernă sub cap, pe salteaua moale de muşchiu verde, la rădăcina unui ulm bătrân şi falnic, parcă anume pus de strajă la capătul potecii care tăià în curmeziş pădurea bogată, ca peria de deasă.

Stam la umbră sub streşina de frunze şi sorbiam adânc mirosul îmbătător de tei, pe care-l cernea adierea vântului prin desimea întunecată a pădurii. Singur în tăcerea tainică a firii amorţite, visam cu ochii închişi pe jumătate, abia urmărind pânza apei Prutului, ce şerpuià a lene în scurte cotituri până se perdea în zare. Departe, şesurile păreau că se 'mpreună, vederea înşelată ştergea hotarul şi nu mai deosebeà pământul nostru de cel ce-a fost odată al nostru.

Pe cerul limpede, un singur nouraş alb îşi destrămà marginea de coama dealurilor din Basarabia.

Privind spre hotarul marei împărăţii ruseşti, mă încercà aceiaşi sfială care m'apasă de câte-ori păşesc graniţa ţării mele.

Pământul pe care îl simţi tare şi sigur sub tălpile picioarelor, cu câtă bucurie îl preţueşti atunci când de pe ţărm priveşti apa în largul necunoscutei şi mişcătoarei mări!

Nici o vietate nu simţiam în jurul meu. Frunzele abia se clătinau molatic pe codiţele lor slăbite, şoptind sfioase în limba lor

o prevestire tristă, pe care le-o suflase vântul celor dintâi fiori de toamnă.

Legănat de freamătul pădurii, somnul mă furà pe nesimţite.

Nu ştiu cât am zăcut în toropeala asta dulce a lenei până ce pofta de fumat mă învinse. Scotocindu-mi toate buzunarele, m'am încredinţat că n'am nici un chibrit. Aşteptam. Mi se părea că aud nişte sgomote în depărtare. Imi ascuţii auzul. Ecoul unor bătăi rare şi măsurate cădeà adus de vânt în nişte oftări adânci, scăpate din inima pădurii. Erau lovituri de secure—tăià cinevà lemne departe.

Intr'un târziu, când lumina începù să scadă şi-o umbră fumurie prinse a învăluì dealurile de peste Prut, mă hotărâi să mă întorc în sat.

Un om se ivì eşind din pădure. Se oprì sub bolta de frunze, în capătul potecii care străpungea ca un tunel adânca întunecime a pădurii.

— Bună vreme, bădică!... nu cumva ai vre-un chibrit la îndemână, că aştept cu ţigara făcută de-un ceas?

— Poi!... chibrituri nu prea putem avea,

dar om scăpărà o ţâră şi foc pentru o ţigară tot trebue să găsim.

In timp ce el îşi scotea amnarul şi iasca din chimirul lat, bătut în ţinte galbene, eu îl cercetam din ochi.

Innalt, adus puţin de spate, cu pletele cărunte, nişte sprincene stufoase îi umbreau ochii mari şi negri.

Işi ţinea subţioară securea, şi minteanul scurt îi sta aruncat numai pe-un umăr.

Dintr'odată îmi plăcu înfăţişarea şi vorba lui aşezată. Simţii că am în faţă un om al pământului, cumpănit la vorbă şi la judecată.

Am aprins ţigara şi i-am dat pachetul meu de tutun.

— Îi de cel bun, de oraş.

Am pornit-o amândoi alături pe marginea pădurii, spre malul Prutului.

Suflarea ascuţită a unui vânt de nord începù a se simţi de-odată; vârfurile copacilor se plecară lovindu-se într'un vuet prelung şi tulburat.

— A început iar să sufle Cazacul cu schic de zăpadă.

— Care Cazac, întreb eu.

— Aşa-i zicem noi vântului ista care ne vine de dincolo, dela Muscali.

Apoi tăcu. Simţiam cum mă cercetează cu coada ochiului din mers.

Avea să-mi spue ceva şi nu ştia cum să înceapă.

— Mă rog matali, să nu vă fie cu bănuială, dar pe la noi prin sat când ajungeţi cu măsuratul pământului?... că vă aşteaptă oamenii ca pe Hristos.

— Apoi eu măsor numai graniţa, nu sunt trimis pentru împărţire de pământ, cum veţi fi crezând.

Un zâmbet de neîncredere îi alunecă pe buze, sub mustaţa groasă, tăiată scurt.

— Doar Prutul e graniţa noastră... dar eu îmi dau cu ideia că dacă te-apuci să măsori pământul, trebue să-l începi de undeva, dela un capăt... şi statul a găsit să-l înceapă de-aici, depe marginea Prutului.

In zadar m'am încercat să-l fac să înţeleagă că eu nu sunt venit să lucrez pentru împărţire de pământ. Mă ascultă cu neîncredere, urmându-şi judecata lui.

— Apoi mai bine face statul acum că trimite alde d-voastră, c'a văzut şi el ce-au

pătimit bieţii oameni cu ingineri de ceilalţi, ţivili... E drept că lumea s'a înmulţit, dar statul are, slavă Domnului, destul pământ; ia să se facă odată împărţeală dreaptă... adică noi ai cui sântem?... nu sântem tot ai statului... că dacă facem armată nu se chiamă că tot noi apărăm ţara asta?... Ia uite, cât vezi cu ochii, deoparte şi de alta a Prutului, tot sate răzăşeşti au fost din vechime. Dar am sărăcit de tot acuma, şi hrisoavele pe care le avem dela Ştefan cel Mare, cu câte zece peceţi pe ele, le ţinem acuma la icoane, că alta nu avem ce face cu ele. Pământurile noastre ţineau tot una, de colea dela pădurea asta, ce-i zice Raiul Lupilor, şi până dincolo peste Prut, cât prinde ochiul în zare până la geana cea de deal în Basarabia.

Frământat de gânduri, ascultam în tăcere. Iarăşi fără să vreau pusesem degetul pe rana dureroasă pe care mă feream s'o mai ating, deşi o vedeam sângerând sub ochii mei la fiecare pas. Acelaş fel de judecată încolţit în atâtea minţi, aceiaşi plângere înăbuşită în atâtea inimi, aceiaşi căutătură încruntată o văzusem scăpărând în

ochii întunecaţi ai tuturor acelora pe care îi întâlnisem în satele de răzeşi scăpătaţi pe şesul sărăcăcios al Prutului.

Dela o vreme pierdusem încrederea în leacul cuvintelor mângâitoare. Nu mai îndrăzneam să încerc nimic, priveam şi ascultam îndurerat şi dezarmat, ca cioplitorul care-şi aruncă dalta prea slabă ca să învingă tăria unui bloc de stâncă de granit. Adevărul crud adesea îl ocoleam cu'n fel de laşitate şi căutam să fug schimbând şirul gândirii, de aceea mă legam de câte-o vorbă care-mi servea ca punte de scăpare.

— Raiul Lupilor... de ce îi spune pădurii aceleia Raiul Lupilor?

— Apoi dacă a păzit-o lupii... cum te gândeşti că s'a păstrat pădurea asta aşa de deasă până acum?

— Cum a fost păzită de lupi? întreb eu mirat.

— Am avut noi aici un boer, conu' Iorgu Tulbure, Dumnezeu să-l ierte, că i-or fi putrezit şi ciolanele, dar amarnică inimă de Român. Avea el ce-avea cu pădurarii, zicea el că n'a întâlnit pădurar cinstit. Şi ca să facă dovadă, i-a şi încercat odată.

Mai de mult, când a fost el numit prefect, a strâns pe toţi pădurarii din judeţ şi le-a spus că a venit ordin precum că statul de-acum înnainte a tăiat leafa la pădurari. Care vrea să stea fără leafă, bine, care nu, atâta pagubă. Vre-o câţiva s'au încercat să zică ceva... că e greu... cum o să trăim aşà... c'avem case, copii... mă rog, ca omul când îl strângi în chingi. Apoi au eşit afară de s'au sfătuit ei între ei ce-i de făcut. După aceia s'au ales câţiva care au intrat la prefect şi-au zis că toţi pădurarii s'au hotărât să rămână la posturile lor şi fără leafă, că dacă au apucat meseria asta, se ţin de ea.

— Bine, oameni buni, dacă-i aşà, duceţi-vă pela posturile voastre şi cătaţi de vă faceţi datoria şi serviciul vostru caşi până acum,—le-a spus conu' Iorgu, şi ci-că a prins a zîmbì acru pe sub musteţile lui roşe ţăpoase.

N'a trecut mai mult ca vre-o două luni şi iar a pus să-i cheme la prefectură pe toţi pădurarii din judeţ.

Au prins a se bucura oamenii, gândind că are să le dea leafa de mai înnainte.

Când colo, prefectul le spune că statul

a pus o taxă de cincizeci de franci pe an pentru oricine vrea să aibă dreptul de a fi pădurar la stat. Au început pădurarii a se plânge, că după ce li s'a tăiat leafa acuma li se pune şi taxă... că de unde au să plătească ei atâţia bani, dar la toată urma s'au înţeles să plătească taxa şi să rămâe în slujbă, că dacă asta li-i meseria, ce au să facă alta. Atunci l-a prins un râs amar pe conu' Iorgu şi unde a sărit de-odată de pe scaun şi-a început a se răsti şi-a înjură: afară, mişeilor... voi sunteţi omizile pădurilor!... Şi i-a dat pe toţi afară din slujbă. A pus pe alţii noi, dar nici aceia nu au fost mai buni decât cei vechi.

După ce-a eşit conu' Iorgu din prefectură şi s'a retras aici pe Prut, la moşia părintească, cel întâi lucru care l-a făcut a fost să dea afară pe toţi păzitorii pe care i-a găsit pe moşia lui.

— Nu am încredere în oameni, zicea el, am să-mi aduc lupi să-mi păzească moşia.

Şi de-atunci picior de om n'a mai călcat în pădurea aceia, nici scârţiit de ferestrău, nici boncănit de secure, nici bubuit de

puşcă nu s'a mai auzit pe-acolo, ferească sfântul !

Cum muria omului o vită, boerul o şi cumpăra, ba trimitea şi prin satele vecine de aduna toate vitele pierite, ducea hoiturile până în marginea pădurii, şi fiarele momite de miros veneau de-şi luau tainul, îl sfâşiau, luîndu-şi fiecare partea cu care intra la întunericul pădurii ca să se ospăteze.

Nu erà chip să laşi noaptea afară vre-o vită. Se înmulţiseră dihăniile, de parcă veneau din toată părţile lumii, ca şi cum ar fi mers vestea dela unii la alţii că acolea-i traiul bun, aşa se strângeau. Mai cu seamă iarna veneau potăile de lupi pe ghiaţă de peste Prut. Creştea şi se îndesa sălbătăcindu-se pădurea asta neumblată. Copacii îşi încâlceau crengile, că numai era chip de străbătut, frunzele căzute se spulberau de vânturi şi de vârtejuri se strângeau în troene, unde zăceau putrezind în umezeala pământului, pânăla care nu mai răzbea niciodată lumina soarelui.

Erà câte-o urgie de iarnă geroasă, de crăpau pietrele şi îngheţau păsările pe crengile copacilor, căzând jos moarte în

zăpadă, şi la noi în sat nici o legătură de uscături nu era slobod omul să râdice din pădurea boerului. Ardeau şi oamenii stuf din bălţile de pe şesul Prutului.

— „Mânca-l-ar lupii pe care îi iubeşte el“, aşa îl blăstămau femeile din sat pe conu' Iorgu, când li se răcea vatra în casă.

Şi blăstămul s'a împlinit întocmai. Intr'o noapte, prin postul Crăciunului, viscolea amarnic şi mugea vântul de nu era chip să scoţi capul afară, se auzeau urletele lupilor pe sub ferestrele caselor, de ne minunam cu toţii ce poate să fie.

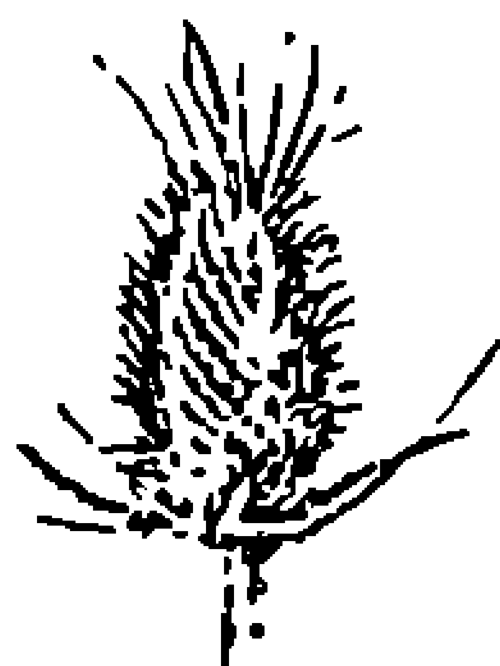
Şi când s'a luminat de ziuă tot satul aflase că pe conu' Iorgu Tulbure l-au mâncat lupii în marginea pădurii. Nu i-au găsit decât picioarele dela genunchi în jos băgate în cismele lui de iuft rusesc, dârele roşii pe albul zăpezii se perdeau în desişul pădurii, şi vre-o câteva sdrenţe din îmbrăcămintea sfâşiată de dihănii în lupta lor.

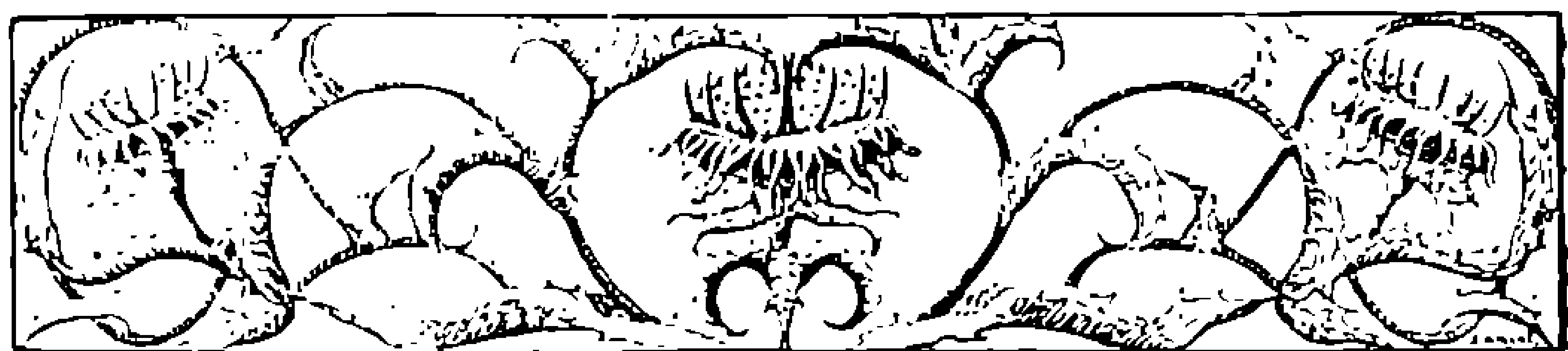
Ce să fi căutat boerul pe-acolo pe-o aşa noapte? Prepusuri şi scornituri au fost multe, dar nu s'a putut nimic dovedi. Ci-că se duceà el uneori noaptea la moara de vânt depe deal, din marginea pădurii. E drept

că morărița, nevasta lui Toma Nistor, erà o şerpoaică de femee fără păreche, cu nişte ochi plini de foc şi de păcate. Unii ziceau că oamenii l-ar fi ucis şi pe urmă l-ar fi adus în marginea pădurii ca să-l rupă lupii şi să nu se mai cunoască urma. Alții ziceau că au auzit țipete, dar anume n'au voit să iasă să-i dea ajutor.

Pe moşie, după el, a întrat fecioru-so, conu' Țilică, după ce s'a întors din străinătate. In vre-o patru ani el a bătut moşia la cărți şi pe urmă s'a împuşcat, acuma o ține un boer dela Bucureşti.

Povestirea era pe sfârşite când am întrat pe poarta satului. Fără să vreau mi-am întors capul înapoi spre Raiul Lupilor. Pădurea cea întunecată şi plină de taine părea o pată neagră pe orizontul însângerat de flăcările apusului.

Scrisorile tatei

Ce haz a fost în ziua ceia în toată casa noastră.

Tata, după vre-o treizeci şi cinci de ani de militărie, îmbrăcase surtucul civil. Cât de greu ne-am putut deprinde cu el; de când ne trezisem noi pe lume îl apucasem tot chipeş, 'nalt şi mândru în tunica lui strânsă pe trup şi încheiată în cei şeapte nasturi lucitori cu numărul 13 pe ei.

Cu toate că în jurul lui o spuză de copiĭ creştea văzând cu ochii, el rămânea mereu acelaş; doar în răstimpuri, la câţiva ani, i se îngroşa epoletul pe umăr; şi pe când

la mâneci îi înflorea câte-o tresă de aur, mai multe fire de argint îi înălbeau părul cel negru şi lucios.

Acum îl măsuram cu toţii din creştet până în tălpi şi mult ne minunam de dânsul — să juri că era altul — tot sdravăn, verde încă, dar nu ştiu de ce nouă ni se părea acuma cu mult mai scurt, şi parcă perduse din mândreţa ce avea mai înainte. Deşi voios ca întotdeauna glumea privindu-se în oglindă, noi ne ascundeam în suflet un gând nedesluşit, asemeni unei păreri de rău.

Erà schimbat; îmbătrânise de-o viaţă grea, de muncă, cu acelaş zâmbet ce-i flutura şăgalnic pe sub mustăţile cărunte, lăsate în jos, nu drepte şi ridicate în sus, cum le purta odată în vremea copilăriei noastre. Doar ochii rămăsese aceiaşi; tot lucitori şi ageri, prin cari noi copiii ne deprinsesem ca să citim deodată ce are el în suflet. Păstra aceiaşi licărire blândă şi dulce când ne privea cu drag, sau aspră, hotărâtă, când grijile de casă, necazuri de cazarmă, îi adânceau o brazdă de pe frunte lăsată în îmbinarea sprâncenilor stufoase.

Ce stingherit a fost deodată în viaţa asta nouă.

Liber, fără grijă şi fără de serviciu. Avea să se odihnească; dar el nu erà obosit, se simţia în putere încă. Atinsese *limita de serviciu,* îşi împlinise pânăla capăt datoria către ţara care-i poruncea acum să se retragă, să facă altora loc; şi el s'a supus... erà pensionar.

Nu puteà ca să-şi împace gândul cu titlul acesta nou—ce aveà să facă restul de viaţă ce-i mai rămăsese? La asta niciodată nu se gândise până atunci.

In primele zile se scula desdimineaţă ca după obiceiu, aştepta parcă să-i vie calul—la şase dimineaţă începea instrucţia la câmp. Dar calul nu mai venea; acasă simţea că nu-i chip să poată sta, şi atunci o lua încet pe jos spre dealul Copoului. Deprins ca să-şi mângâe cu stânga întotdeauna mânerul sabiei prinsă la şold, acuma îşi ţinea bastonul în mâna stângă şi călca tot scurt, milităreşte; dar sgomotul de paşi ce răsunà în cadenţă, cădea mai sec şi stâns acuma,

neînsoţit de acelaş zornăit de pinteni, obişnuiţi de altădată.

Nu se oprea din drum decât pe deal, departe, în răscrucea şoselei spre căzărmi.

Trupele erau afară, pe câmp, la exerciţiu; acolo erà şi regimentul său. Mergea până la şanţ şi se opreà pe loc sub un castan sălbatic. Prin aerul curat şi rar al dimineţei o boare dulce îi mângâia obrajii şi-i ropotea în auz un sgomot vag, nelămurit amestec de glasuri, semnale şi comenzi, odată cu tropote prelungi şi zângănit de arme.

Târziu îşi întorcea privirea din spre mulţimea ce furnica în zare în linii înşirate ce se făceau şi desfăceau într'una, bătând fără astâmpăr întinderea câmpiei.

In drum adesea întâlnea vre-un militar grăbit, care urcà la deal înspre căzărmi, atunci se opreà în loc şi, fără a-şi da seamă, căta în urmă-i lung, şi iar porneà înainte dar mai încet, domol; doar n'avea nici o grabă, erà fără serviciu, liber, erà...pensionar.

Până la prânz el stà în grădină. Cu pălăria mare lăsată pe ochi, prin iarba înaltă şi udă încă de roua dimineţei, îl vedeam trecând încet dela un pom la altul: îi cer-

ceta pe rând, şi ceasuri întregi îi chinuia tăind şi altoind în fiecare zi. Târziu, când prind fiorii de toamnă să'ngălbinească frunza, pe când se nevoia să cureţe copacii de crengile uscate, el se opreà din lucru şi uneori cădeà pe gânduri privind înduioşat cum se perdeà podoaba de frunze arămii a unui nuc bătrân şi falnic altă-dată în mijlocul grădinii.

După amiazà pleca întins la cafeneaua în care s'adunau la oră anumită, ca la apel aceiaşi prietini vechi, tovarăşi cari luptau împreună cu puteri unite cu toţii ca să-şi omoare timpul în fiecare zi.

Adesea, după masă, se aşeza un ceas la birou în faţa unei cutii de lemn plină cu hârtii. Atuncea nimeni din casă, cu nici un preţ, n'ar fi îndrăznit să-l tulbure.

Ce anume conţinea cutia cea veche de lemn, multă vreme nici unul dintre copii n'am putut afla; nu ştiu de ce, cu toţii ne deprinsesem a o privi ca ceva sfânt—părea că un mister nepătruns se ascunde între păreţii acelei cutii de lemn afumat şi lustruit de vreme.

Odată făcându-mi de lucru în juru-i, nu-

mai coada ochiului a putut fura din coprinsul câtorva rânduri; am înţeles că erau acte, diplome, brevete, chitanţe şi felurite hârtii trebuincioase.

Ce mă aţâţa mai mult era un pachet învălit în hârtie vânătă şi legat în cruciş c'o sfoară vişinie.

Ştiam că sânt nişte scrisori. Văzusem de mai multe ori pe tata deslegând cu grijă pachetul şi scoţând una câte una acele hârtiuţe îndoite în patru pe cari le citea încet şi cu sfinţenie. Il priveam cum i se lumina chipul într'o înfăţişare blândă şi uneori îl surprindeam căzut pe gânduri, cu ochii pironiţi în gol, voind să prindă parcă firul vrăjit al amintirilor duioase, iar ochii minţii căteau ca să străbată perdeaua deasă a unui trecut îndepărtat.

Tocmai târziu de tot, când şi noi copiii ne ridicasem mari şi ajunsesem oameni, şi prin lume care'ncotro ne răspândisem, odată, prin sărbători, când iarăşi ne aflam strânşi în cuibul părintesc aşa de cald şi dulce în care rămâneau numai bătrânii singuri, tocmai atunci am putut aflà înţelesul acelor scrisori.

ce-mi chinuise atâta vreme mintea mea copilărească.

Ce anume am simţit când pentru întâiaş dată ochii mei lacomi au căutat să prindă acele rânduri de slove înşirate, iată ce n'aş putea niciodată să desluşesc prin vorbe.

Erà închisă acolo, în acele rânduri, povestea cea mai duioasă din viaţa unui om; şi atât de mişcătoare şi de adevărată că n'o întâlnisem nicăeri cântată în poezii frumoase, nici n'auzisem s'o fi rostit patrioţii în cuvântări înflăcărate şi nici nu se găseşte scrisă în mândra povestire a răsboiului pentru neatârnarea patriei.

Erà partea ascunsă, aceiaşi dramă intimă, dureroasă şi veche ca şi lumea, care s'a repetat pretutindenea şi în toate vremurile când vrajba se pornea între neamuri ridicându-le unul în potriva altuia.

Erà povestea ostaşului chemat să-şi facă datoria, plecat în luptă departe de pământul şi vatra părintească unde-l plângea soţia şi-o casă de copii rămasă fără sprijin.

Şi fiecare petic, hârtie sdrenţuită pe care se ştersese cerneala albicioasă de vreme sau de lacrimi cari căzuse odată, păstra

comoară sfântă de simţiminte curate omeneşti ce s'aşternuse în slove adesea scrise în clipe când moartea sta la pândă, ca să încleşteze mâna care însemnase acolo.

Erau mângâieri duioase, vorbe de credinţă, îndemnuri bărbăteşti, oftări de dor şi lacrimi de grijă şi iubire. In toate simţiai încordarea muşchilor de criţă ai ostaşului şi bătăile caldei inimi de soţ şi de părinte.

Tocmai atunci am aflat de ce păstrase mama cu atâta sfinţenie vraful acela de hârtiuţi sdrenţuite de atâta amar de vreme : *Erau... scrisorile tatei din răsboiu !...*

Acasă şi în războiu

Când a plecat tata în războiu, eu eram mic de tot, aşa de mic, încât mă săltam în vârful picioarelor ca să-l pot apuca de urechi pe Mochi — cânele nostru cel mare şi flocos adus de peste graniţă dela Nemţi — şi, cu degetele încleştate în blana lui aspră, când îmi atingeam nasul de nările lui răci, strănutam cu lacrimele în ochi, iar el pufnea şi se scutura, învârtindu-şi pămătuful de coadă cât un măturoi de mare.

Văd limpede şi acum întreaga lume, lumea ochilor mei de pe atunci, cuprinsă în cercul uriaş de pământ ce părea că înconjoară pe

departe casa noastră. O casă albă, cu ferești multe, joasă și veche, pe care mușchiul crescuse ca niște pernițe verzi printre șindrilele înegrite de ploaie și de vreme.

Două ulițe lungi se încrucișau tăind în patru târgușorul nostru, mai mult un sat mare, răspândit până pe prund departe, unde apa Sucevei se încovoaie în cotituri șovăitoare, silită ca să facă hotarul Bucovinei.

Șoseaua dreaptă și netedă ca 'n palmă— șoseaua nemțească ce trecea dincolo peste graniță—se desfășura ca un val de pânză albă, întinsă la uscat, printre lanurile galbene de săcară coaptă.

Peste drum de noi era o casă mare și neîmprejmuită; acolo locuia compania de dorobanți, dar rămăsese goală, pustie decând plecase soldații în războiu. Nu se mai auzia nici bocănitul tobelor, nici glasul metalic și ascuțit al goarnelor cari sunau semnale în limba lor din zori și până seară. O liniște adâncă plutia dela o vreme ca o tristeță mută ce apăsa peste tot locul. Numai bătăile de toacă, la ore anumite cădeau

înfiorând cuprinsul şi clopotul bisericii din deal se tânguia adesea.

Departe, se zăria cumpăna barierii şi crâşma lui Iosif. In bătătură se înălţau spre cer furcile goale, între care altădată se învârtia scrânciobul plin de lume în sgomotul mulţimii strânse ca să petreacă acolo.

Pe nicăeri nici hori, nici jocuri, nu se făceau de mult.

Şi pe la poarta noastră vedeam trecând oameni de toată seama; şi multe femei îmbrobodite care-şi duceau de mână copii desculţi, pe drumul prăfuit, spre biserica cea nouă unde slujia duminica părintele Arghir.

Parcă o văd şi acum pe mama Paraschiva, cu lumânărica de ceară galbenă învălită într'o gazetă veche, cum se abătea din drum să afle dela noi ştiri din războí şi de Culiţă, nepotul cel mai mic pe care-l aştepta şi-l căina cu lacrimi.

Adesea treceau pe drum, spre gară, cirezi de vite, turme de oi, ridicând în urma lor nori groşi de praf, care se frământau prin aer până se spulberau în vânt. Şi uneori care mari încărcate cu fân se cum-

păneau greoae în mersul lor spre drumuri depărtate ca să împlinească nevoile armatei.

Drumul de fier trecea pe aproape. Din cerdacul nostru se vedeau şinele sclipind la soare ca două lame de cuţit prelungite în zarea depărtată.

De două ori pe zi casa noastră şi tot pământul dimprejur se clătina şi duduia de fuga năprasnică a trenului ce gâlgâia din goană rotocoale alburii de fum. Şi atuncia se opriau din lucru sătenii pe ogoare şi rězămaţi în sape, îl urmăriau în râs şi glume învârtind căciulile în vânt până ce nu mai rămânea pe sus decât o dâră albă de încolăciri de fum, care se mistuia în liniştea văzduhului albastru.

In dosul casei noastre, erau câţiva butuci de vie şi trei nuci bătrâni şi scorburoşi. Vara acolo stam la masă. Şi noi, copiii toţi, ne aşezam la locurile noastre în rând, numai locul acela din capul mesei, unde se punea tacâmul tatei, acuma erà gol.

Târziu, când totul se potolia pe afară şi umbrele începeau să învăluie grădina în taina asfinţitului, atunci intram şi noi în

casă. O lampă cu glob verde ne lumina odaia în care ne adunam la lucru.

Mama şi mătuşa Maria brodau până noaptea târziu nişte înflorituri de fir şi de mătasă pe o faţă de atlas roş aprins —un acoperământ pentru moaştele sfântului Ioan făcătorul de minuni, dela Suceava, — aşa o sfătuise părintele Darie, pentruca să fie şi tata acoperit împotriva focului de puşcă în războiu. Iar noi copiii, jos pe covor, lucram cu hărnicie, făcând grămezi de scamă care se trimetea pentru răniţii dela Crucea Roşie.

Lucrul ne cuminţia pe toţi ; uitam sburdălnicia din timpul întregii zile, şi sara se odihniau în pace toţi caii de lemn şchiopi, soldaţii de plumb turtiţi, păpuşile stâlcite, cu capetele rupte — o lume de jucării rămasă uitată pe sub paturi.

La noi se strângeau mai în fiecare sară vecinele la lucru. Cea dintăi care se arăta, păşind încetişor, era coana Eliza, o bătrână măruntică, veşnic cu un şal vărgat pe umeri. Coana Anica, naltă şi uscată, vorbea gros şi fuma ţigări subţiri ca chibritul ; venia însoţită de nepoată-sa Duduia Frosica, o

brunetă mică şi vioae, logodită cu Mihai, băetul coanei Eliza, plecat şi el în războiu, căci era locotenent în vânători.

Uneori veneà şi conul Doxachi, un bătrân nalt şi drept, c'o barbă albă şi mare până la brâu.

Nu ştiu dece chipul lui mi se părea că seamănă întocmai cu al lui Dumnezeu, aşa cum îl văzusem zugrăvit pe cea dintăi foaie dintr'un abecedar francez, pe care începusem a cunoaşte literile mari. Scrisorile venite de departe, dela cei duşi în răsboiu, se citeau cu glas tare în auzul tuturor. Gazetele se comentau şi fiecare ştire se cântăria cu judecată; se schimbau păreri şi temeri, îşi spuneau griji, necazuri şi calde mângâeri.

Coana Anica nu uita să aducă în tăşunca ei de catifea albastră, pe lângă lâna, croşetul, ochelarii, tutunul, foiţă, chibrituri — şi câte-o pereche de cărţi pe care în fiecare zi le înşirà pentru *pasians*.

Coana Eliża ofta mereu şi se căina că a „rămas suflet stingher pe lume, că dacă a plecat Mihăiţă, ce să mai facă ea singurică pe pământul ista, ardă-l focu de res-

bel!" — Numai conu Doxachi le mai îmbărbăta cu glasul lui domol, asigurându-le că n'are să fie nimic, că nu s'or mai bate, că Românii au să care numai proviantul Ruşilor; a mai apucat el multe de aestea şi tot n'a fost nimic, că nu-i doar întâia oară când vin Ruşii... las că are să între bani în ţară; numai când vin Nemţii îi rău, că aduc cu ei şi calicia.

Duduia Frosica mai totdeauna sta deoparte, tăcută şi uitată în colţul canapelei, c'o carte deschisă pe genunchi. Uneori se aşezà jos pe covor, între copii, la făcut scamă, şi noi ne bucuram îngrămădindu-ne în jurul ei ca să ne înceapă lucrul, scoţând primele fire din bucăţile de olandă, pe care ni le împărţea mama pe rând la fiecare.

De multeori cădea pe gânduri, ori rămânea cu ochii ţintă la o fotografie pe care o ţinea totdeauna între foile cărţii. Şi când ne lua pe câte unul de după gât şi ne strângea tare la piept, întrebându-ne dacă cunoaştem portretul acela, îi răspundeam repede: „nenea Mihai Viteazu". Ş'atunci, ea ne săruta apăsat pe amândoi obrajii şi rămânea aşà

câte-va clipe, închizându-şi ochii ei mari, care sclipeau negri şi umezi.

Aşa ne treceau sările, pe când se înălţa grămada de scamă moale ca puful şi albă ca zăpada. Târziu, când începeà să ne usture vârfurile degetelor şi ochii ni se painjiniau de somn, atunci plecam copiii la culcare.

De câteori mă ocăra mama, necăjită de nebuniile mele, alergam peste drum, ca să mă jăluesc coanei Elizei.

Mi-aduc aminte că într'un rând, pe când eram acolo şi culegeam flori de romăniţă, pe care bătrâna le întindeà pe foi de hârtie la uscat, am văzut intrând pe poartă o căruţă în care erà o ladă şi două legături.

Coana Eliza a sărit deodată speriată dela locul ei, ieşind înaintea unui vătăjel dela primărie, care aducea un plic galben cu multe peceţi de ceară. „Vai de mine şi de mine!... e sipetul lui Mihăiţă" — atât am auzit-o vorbind, căci o apucase un tremur, pipăindu-se cu degetele ei uscate pentru a-şi căuta ochelarii. Şi negăsindu-i, se repezì înneştire pe scări, cu plicul în mână, împie-

decându-se în şalul ei vărgat care se târa căzut de pe umeri.

Am auzit apoi isbucnind un ţipăt groaznic, sfâşiitor. Cuprins de spaimă, am plecat spre poartă, câtând în urmă la casa cea cu ferestile deschise, din care se auzeà un sgomot parcă de isbituri şi gemete înăbuşite.

Pe lângă mine, fără să mă vadă, a trecut Duduia Frosica, alergând cu pumnii încleştaţi, cu buzele vinete. Pe urma ei veneà la fugă coana Anica, gâfâind, ca s'o ajungă: „stai!... fii cuminte, linişteşte-te", dar ea nu mai auzia nimic, căci se năpustise ca o furtună pe scări, în sus.

Acasă la noi se ştia totul: Mihai Condrea murise la atacul Griviţei şi acum i se înapoiau familiei bagajele.

In fiecare după amiază trecea pe uliţa noastră Domnul Andrei, curierul poştal. Un om cărunt şi gros, care răsufla din greu, călcând apăsat şi bocănind pietrele cu ţăpuşa de fier din vârful bastonului. Toţi îl aşteptau cu nerăbdare, dar numai eu îl pândiam de departe şi îi ieşiam în cale înainte de-a ajunge în dreptul porţii noastre; căci

mătuşa Maria mă însărcinase ca să iau scrisorile şi gazetele ce ne sosiau şi pe ascuns să i le duc ei. Numai după ce le cerceta, le dădea mamei să le citească. La toţi li erà drag Domnul Andrei, numai Mochi nu-l putea suferì. Erà o duşmănie veche şi înverşunată. Cât am avut de luptat ca să-l fac să înţeleagă că nu trebue să latre şi să se răpeadă să-l mânânce pe curierul care veneà dela tata! — Eram încredinţat de asta, căci Domnul Andrei, când erà cu chef, mă asigurà că a vorbit cu tata, că e *bine mersi* şi că ne-a *trimes complimente*. Iar când nu avea nici o scrisoare, striga de departe că *are să vie, sigur, e pe drum*.

Mochi şedea şi el la pândă şi îndată ce-l zăreà pe drum, se repezia cu atâta înverşunare, încât uita toată morala pe care i-o făcusem. Cu greu se potolia şi tot nu-l răbda inima, căci multă vreme încă după ce se întindeà cu botul pe labe, mai bombănea acolo în limba lui cevà.

Trecuse multe zile de când Domnul Andrei nu ne mai adusese nimic, când, într'o după amiază, îl văd că scoate tacticos din geanta lui de piele un pachet mic pecetluit: „iaca

dela tata; vă trimete ceva aici, scrisori nu sunt".

Voios o iau la fugă, întins la mama; mătuşa Maria lipsià atunci deacasă. Imi scăpărau ochii de nerăbdare, pe când mama desfăcea pachetul.

Ce putea fi acolo? Ce ne trimetea tata într'un pachet aşa de mic? Văzui că mamei deodată începu să-i tremure mâinile şi se oprì o clipă cătând cu ochii ţintă la pachetul ce-l desfăcuse. Am recunoscut îndată ceasornicul de aur pe care tata îl purta totdeauna la el.

— Nu se poate, trebue să fie vre-o scrisoare; spune-i Ilenei să dea fuga după factor, — şi mama, palidă la faţă, se lăsă moale pe un scaun, cătând cu ochii în lacrimi la ceasornicul de aur care strălucia pe masă.

După câteva minute Ileana bucătăreasa veni într'un suflet să spue că factorul nu are nici o scrisoare pentru noi. Şi atunci am văzut pe mama lăsându-şi capul între mâni şi isbucnind într'un plâns desperat care-i sguduia tot corpul.

Ce jale a fost în ziua aceia în toată casa noastră! Era o linişte de gheaţă; noi copii

umblam în vârful picioarelor, cu ochii în lacrimi, înfioraţi, fără să înţelegem bine tot ceia ce se întâmpla. Ne înspăimânta numai grozăvia bănuelii.

E drept că pe mama o păliau lăcrimile cu mare uşurinţă, dar niciodată n'o văzusem plângând în aşa fel. Mătuşa Maria se silia s'o liniştească şi s'o mângâe în tot chipul. O auziam vorbind în camera dealături: „nu se poate, soro !... ai să vezi că ne vine mâine, poimâine, scrisoare; de ce să te desperezi aşa, gândeşte-te la copii ăştia din jurul tău !"

In seara aceia nu ne-am mai adunat la făcut scamă. Eu m'am ascuns şi n'am fost nici la masă, căci auzisem pe mătuşa Maria spunând, în supărarea ei, că sânt un copil prost, că nu m'am priceput să ascund pachetul pânăla întoarcerea ei. Niciodată până atunci mătuşa Maria nu-mi vorbise în aşa chip.

O durere amară îmi chinuia simţirea mea copilărească. Mi se părea că eu am fost singurul vinovat, că eu am fost pricina acelei intregi nenorociri.

Ne-am culcat devreme şi am adormit plângând înăbuşit, cu capul îngropat în perne.

A doua zi am primit o scrisoare lungă,

şi mama, dupăce a cetit-o, cu ochii încă roşi de plâns şi de bucurie, ne-a dat-o la toţi copiii pe rând s'o sărutăm, după cum era obiceiul la noi în casă de câteori se primia o scrisoare dela tata din răsboiu.

Breşliniţa, Septembrie 1877.

Smărăndel dragă !

Abiá azi pot să-ţi mai scriu; până acum mi-a fost peste putinţă, începusem o scrisoare atunci când ţi-am trimes ceasornicul, dar am întrat în avantposturi, de unde abiá acum ne-am întors.

Crede-mă, dragă, că mustrările ce mi le faci că nu-ţi scriu mai des şi că te las în nelinişte şi grijă, nu sânt drepte, şi asprimea lor m'a durut mult căci nu le merit nicidecum.

Adică, crezi tu oare că nu mi-ar fi drag să stau de vorbă cu tine? Doar astea sînt singurele momente de mângâere ce le pot avea în pustiitatea în care mă aflu, însă ce să fac dacă n'am nici timp, nici mijloace de corespondenţă? Regimentul nostru a fost totdeauna cantonat sau tăbăruit departe de oraşe cu staţii poştale; tot mereu frac-

ţionat prin nişte mizerabile sate bulgăreşti. Sântem nevoiţi adesea a trimete cale de poşte întregi pentru predarea sau primirea unei scrisori.

In împrejurările în care mă găsesc am crezut că e mai cuminte să nu am asupra mea nici un lucru de valoare, de aceia ţi-am trimes ceasornicul de aur pe care cred că l-ai primit.

Ai văzut desigur prin gazete isprăvile regimentului nostru, soarta a făcut că al XIII-lea să intre întăi în foc.

Eu am eşit sdravăn, sănătos şi propus pentru a fi decorat cu „Virtutea militară".

Ne-au dat cam mult de lucru Turcii şi mă tem că au să ne dea din ce în ce mai mult. Gazetele ca întotdeauna spun tot felul de minciuni şi prăpăstii; e extraordinar cât de multe minciuni se fabrică în timp de războiu.

Inainte de începerea atacului ce avea să-l execute Divizia a 3 şi a 4, trebuia să se facă o recunoaştere cât mai apropiată de reduta No. 2, pentru a se pipăi forţele turceşti şi a ne încredinţa dacă au sau nu

acolo artilerie. Compania mea şi a lui Irimia au avut însărcinarea aceasta.

Să vezi, dragă, ce însamnă destinul omului:

Eram în repaus. Şedeam mai mulţi ofiţeri înghesuiţi într'un cort, când apare căpitanul Ureche cu o pereche de cărţi de joc — şti că pe aici se joacă la desperare — se aşează o tobă în loc de masa verde, toţi se îngrămădesc în jurul ei şi clubul e gata. Incepuse a se tăia un stos straşnic; mă ademeneşte şi pe mine şi pontez deodată cu 20 de lei.

Abia scosesem bumaşca din pungă, când soseşte în fugă un furier şi îmi spune că sânt chemat de urgenţă la comandamentul Diviziei şi că e un ordin ca să se gătiască două companii pentru a pleca în tranşee. Am înţeles îndată că trebue să fi fost ales pentru vre-o recunoaştere. Toţi s'au oprit din joc, eu m'am stăpânit şi cu un calm — prefăcut bine înţeles, căci simţiam cum se măresc în galop bătăile inimii — zic tare: ţin douăzeci de lei, trage cartea, îmi joc viaţa acum la noroc... dacă câştig, scăp teafăr, dacă pierd, să ştiţi că m-am dus pe

vecie". Toţi s'au grămădit să vadă cartea şi nimeni nu sufla... „nouă!... bravo!.. ai câştigat" şi m'au scos cu alai din cort.

Mă prezint maiorului Makri, ştii că el comandă acum regimentul în locul lui Petrovanu, care-i bolnav. Pe când îmi vorbià, soseşte şi colonelul Sergiu Voinescu, care mă cunoaşte bine—ţi-aduci aminte de el când a venit la noi în inspecţia frontierei—grozav om, el duce aici tot greul războiului. M'a chemat deoparte şi după ce s'a uitat ţintă în ochii mei, mi-a spus că el anume m'a cerut pe mine ca să-mi încredinţeze misiunea asta.

Dupăce am primit toate instrucţiile, am plecat mai hotărât şi cu mai multă încredere. Uite, acum când îţi scriu, sânt în repaus, a trecut focul şi judec mai limpede. Nu poţi să-ţi închipui cât mi-a folosit afacerea ceia cu jocul de cărţi, deşi siguranţa, încrederea mea, era la urma urmei prostească, nu se sprijinea decât aşa pe o idee că nu poate cartea să mintă.

Compania erà gata sub arme. A trebuit să le explic ce aveam de făcut. Ştii că în asemenea momente cea mai mare prostie

e să ţii discursuri ţăranilor noştri. Trebue să-i spui omului numai două vorbe, dar acele trebuie să-i meargă drept la inimă şi pentru asta trebue să fi stăpân pe sufletul lor întotdeauna.

Eu unul am ajuns aşà că-l cunosc pe fiecare în parte ce poate şi le cetesc în ochi ca într'o carte deschisă.

Mai erau câteva minute până la ora două când, după ordin, trebuia să plecăm şi îmi venise o poftă straşnică de fumat; nu mai aveam nici un fir de tutun şi simţiam că mă topesc dacă n'oiu trage măcar două fumuri.

Cer sublocotenentului Neniţescu; el aveà nişte praf pe fund, numai pentru o ţigară. Am împărţit-o în două.

Plecarăm pe tăcute, mai mult târâş, toată distanţa până aproape de redută, un drum afurisit de chinuitor; n'am tras nici un foc, dar Turcii ne-au simţit şi au început deodată o ploaie groaznică; dar tot am înaintat pânăla vre-o treizeci de metri de redută. Turcii credeau că e un atac general şi dinspre Bucov se vedeau venind în goană trupe de ajutor; atunci am început a ne

retrage. — Dar ce să te mai turbur şi pe tine cu toate grozăviile astea ale războiului?

Au căzut pe câmp în jurul meu doisprezece morţi şi patrusprezece răniţi. Neniţescu e şi el rănit, dar nu grav; eu am scăpat teafăr, neatins.

Iţi aminteşti de Ţintilă, sergentul meu major, ştii cel nalt, negricios, care venià uneori cu hârtiile la mine. Pecând înnaintam, se râdică în picioare şi vreà să tragă; nici n'am avut când să-i strig să se culce, căci un glonţ l'a isbit în cap şi l'a culcat numaidecât. Cum ne-am întors, am trimis un cornist, băet voinic şi inimos, să-l aducă pe Ţintilă de acolo de unde era căzut. I-am dat şi hârtia de douăzeci de lei pe care o câştigasem la cărţi. Mi l-a adus în spate, mai mult târâş; de câteori se opria să se odihnească, el se aşeza dedesupt şi-l puneà pe Ţintilă deasupra, ca scut. Dar însfârşit l-a adus.

Nu murise, dar era rău de tot. L-am trimes la ambulanţă, însă e slabă speranţă de scăpare. Săracul băet! E logodit c'o fată din Iaşi care a spus că nu-l ia dacă nu se

face ofiţer. De aceia şi el era aşa de hotărât: ori moare, ori se face ofiţer.

Ţi-am spus însă deatâteaori că nu se pierde toată lumea care merge în războiu. Lasă, o să treacă şi furtuna asta şi soarele iar o să luciască, mai luminos încă, în cea mai frumoasă zi a vieţii mele, când mă voiu întoarce în cuibul nostru aşa de dorit şi aşa de departe. Tare mi-i dor de casă şi-de toţi ai mei... Scrie-mi mult, mult de tot. Ce fac copiii noştri? Spune-mi cu deamănuntul despre jocurile şi ghiduşiile lor, despre ce vorbesc ei. Cum merg cu franţuzeasca? Poezii au mai învăţat? N'ai idee ce bine îmi fac toate câte mi-le spui despre dânşii.

Cât despre faptul că ei sărută scrisorile primite dela mine, mă umple de mulţumire şi mă înduioşează, căci e încă o dovadă de delicateţa sentimentelor ce tu le insufli pentru tatul lor.

Ce ştiu ei, mititeii, de suferinţa ta şi de chinul şi dorul meu de a-i săruta! In frământarea din timpul zilei, în fierbinţeala luptei, atunci când nu mai sânt al meu, nu am nici vreme să mă gândesc la toate

astea; doar uneori aşa câte un gând îmi săgetează prin minte, dar mă înving răpede ca să fiu mereu stăpân pe mine. In luptă nu-i îngăduit soldatului să priviască înnapoi, asta l-ar slăbi mai mult. Dar seara, seara când mă culc, când sânt iarăş al meu, şi stau cu ochii pierduţi în pânza cortului sau în tavanul afumat şi murdar al vreunei cocioabe bulgăreşti, în cartier, mă gândesc la tine, la copii, la toţi ai noştri, la tot ce mi-i drag şi scump în lumea asta. Şi somnul atuncia nu vrea să mă mai prindă şi stau aşa până târziu, stingher, numai cu mine însu-mi. Nu ştiu însă dece—şi tare mi-i necaz—chipul tău îmi apare totdeauna în minte trist şi plângător. Tot aceiaşi mâhnire şi desperare citesc şi printre rândurile scrisorilor tale.

Dragă Smărăndel, deatâteaori te-am rugat să te stăpâneşti, să încerci a-ţi mai schimba caracterul. Nu fi atât de slabă şi peste măsură de simţitoare, nu îţi fă aşa inimă rea, primeşte viaţa şi înfruntă greutăţile ei mai cu îndrăzneală. Gândeşte-te la viitorul copilaşilor noştri; tocmai în aceste momente

ei au nevoe mai mult ca oricând de-o mamă voinică şi inimoasă.

Vezi dragă să nu cumva să pierzi vre-o recipisă sau chitanţă, sau să le încurci; că toate hârtiile cele care ţi le-am lăsat în saltarul din dreapta al biroului au să-ţi servească la scoaterea garanţiei. Cât despre vite, cred că ar fi bine să le vinzi. Să-ţi opreşti numai vaca cea roşă, pentru casă.

Iţi mulţumesc de grija ce ai avut-o să-mi trimiţi mantaua cea nouă de ploae. Imi prinde de minune acum când au început ploile. Cu îmbrăcămintea stăm prost de tot pe aici; dacă o începe frigul, o să-ţi scriu să-mi comanzi nişte haine blănite.

Ziua şi noaptea stăm cu aceleaşi haine, căci lada cu bagaje am lăsat-o la Măgurele; aşa s'a dat ordin înainte de trecerea Dunărei. Am cu mine numai un mic geamantan de mână; de mult am terminat schimburile care le aveam de rezervă. Şi mulţi dintre ofiţeri se plâng că au început deja să simtă foind inamicii... nu Turci... alţi vrăjmaşi mai mărunţei...

De aşternut nici vorba: o pătură aspră de trupă mă înfăşoară dela cap la picioare,

deasupra mantaua, iar gluga păturită pe-o geantă de piele, serveşte drept pernă.

Uneori sânt aşa de trudit încât seara cad ca un buştean şi dorm tun ca 'ntr'un aşternut de puf; numai dimineaţa mă scol cu gâtul ţeapăn.

In avantposturi viaţa e încă mai chinuită şi mai urâtă. Veşnic într'o continuă şi nesfârşită aşteptare: alarmele din timpul nopţii, grija de-a avea mereu trupa în mână. Mai cu seamă noaptea, prin zăpăceala întunericului, la orice zgomot, fâşâitură, sau foc de puşcă, sărim în sus şi la arme afară. Uneori stăm în noroiu şi băltoage zile şi nopţi întregi, hainele nu se mai usucă pe noi. Şi plouă, plouă fără să se mai sfârşiască odată, parcă s'au rupt zăgazele cerului. Şi când nu plouă, cade câte-o ceaţă deasă ca o perdea care se pune între noi şi inamic. Grija şi încordarea atunci e mai mare că ne temem să nu fim surprinşi.

Cu mâncarea o ducem şi mai greu. Proviziile se transportă tocmai din ţară, dela Măgurele. Bulgaria e o ţară prea calică pentru a hrăni atâta norod flămând cât se află grămădit aci. Cu cât ne vom îndepărta

de Dunăre, cu atât va fi mai greu. Inchipue-ţi numai câte mii de căruţe trebue să circule zilnic pe drumurile proaste şi desfundate ale acestei sărăcăcioase ţări!

Noroc că ne mai desfătăm şi cu popuşoiu copt, luat cam fără ordin din lanurile care au avut nenorocirea de a fi călcate de opincile curcanilor noştri. O pâine e doi franci pe aici.

Păcat că domnii dela *Intendenţa* noastră nu gustă şi ei aceiaşi soartă.

Ne mângâiem însă că Ruşii o duc şi mai rău. Ei strigă pe faţă şi în gura mare contra Intendenţii Ruse, care e numită în bătae de joc: *Intendenţa suferinţelor de foame*. Cică sunt colosale cantităţi de făină, pesmeţi, brânză, chiar fân şi orz, care au fost mistuite de stomahuri profunde şi nevăzute, pe când soldaţilor li s'au lărgit tunicile iar cailor chingile.

Cât va mai ţinea felul ăsta de viaţă oare? Ceasurile mi se par luni şi zilele ani...

De biętul Mihai, băetul coanei Eliza, cred că ai auzit. L-am văzut cu vre-o câteva oare înainte de a se sfârşi. Nu ştiam nimic de

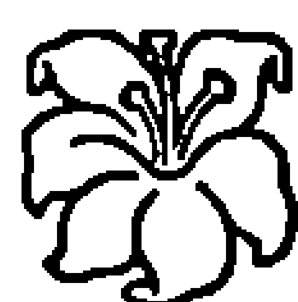
el, când a venit un sanitar să-mi spue că mă chiamă. Erà culcat într'un cărucior, tocmai atunci îl transporta la ambulanţă: palid, stins, pierduse mult sânge, că erà cu totul schimbat la faţă. E cu neputinţă să-ţi spun ce-am simţit când l-am văzut aşà întins. Avea o voce aşà de stinsă, încât n'am înţeles ce avea să-mi spue; vroia el săracul să-mi vorbiască ceva, dar nu putea decât să-şi mişte buzele. Mă făceam că-l înţeleg şi-mi muşcam şi eu buzele ca să nu izbucnesc în lacrimi.

Ce jale o fi pe biata coana Eliza... un singur copil... şi ce inimă de aur avea băietul ăsta... dar Frosica... sărmana fată, se vede că n'a avut noroc.

Dragă Smărăndel, trebue să sfârşesc căci chiar acum se aud iar bubuituri, trebue să fie salve de artilerie de pe linia întâia...

Iţi trimet două milioane de sărutări, unul împarte-l la copii şi unul pentru tine, din partea lui

Pitachi al tău.

In ziua despărțirii.

Am auzit glasul de aramă al clopotelor dela biserici, bătăile repetate ale tobelor, sunetele metalice ale goarnelor chemând pe străzi mulţimea să asculte citirea, cu glas tare, a ordinului de mobilizare.

E primăvară. O dimineaţă rece c'un cer senin şi luminat cu atâta limpezime că scânteiază în zare şuviţele rămase din ceaţa străvezie. In depărtare se pierde şerpuind, cu luciu argintat, şoseaua albă ce tae în curmeziş ogoarele înnegrite de brazde întoarse proaspăt în arătura nouă.

Mama şi noi, copii toţi, grămadă în trăsura cea largă dela ţară, înaintăm la pas în mijlocul mulţimii, în urma armatei care pleacă.

Păstrez în minte vie încă prima viziune a mulţimii; lumea forfoteà împrejurul nostru şi se scurgea într'una în valuri de capete ca o apă revărsată din albia prea strâmtă a drumului.

E pentru întâia dată când simt atingerea mulţimii — şi nu mă înspăimântă suflarea sgomotoasă care pluteşte în aer şi mă coprinde în haosul acela nedesluşit de vuet surd şi vag.

Parcă mai văd şi acum căruţa ce mergea în pas alăturea cu noi. O bătrână se văità şi clătinà din cap. Alături o femee tânără cu broboada căzută în jos pe umeri, ţineà un copilaş care ţipà şi se sbăteà în braţe. Un băeţel, cu o groază de căciulă, mânà caii la pas, iar doi moşnegi tăcuţi, cu ochii în pământ, mergeau pe cărăruşă alăturea cu şanţul.

Eu nu mai am astâmpăr. In tactul de tobe şi de goarne mă răsucesc ca intr'un şu-

rub pe scăunaşul trăsurii, doar voiu puteà ca să privesc soldaţii.

Şi prin atâtea rânduri de puşti, şi pene de curcan înfipte la căciuli, zăresc trupul înnalt al tatei săltând uşor călare în capul companiei de dorobanţi.

In depărtare o pată neagră închide zarea: pădurea dela Salcia—locul despărţirii.

Aud glasul răsunător care comandă oprirea. Mă ridic pe la spatele vizitiului să pot vedeà mai bine.

In răscrucea drumului armata se opreşte c'un ropot scurt şi apăsat. Se rup rândurile şi soldaţii se amestecă în neregulă prin mulţimea ce furnică pe şesul din marginea pădurii.

Imi aduc aminte că am rămas în urmă privind la un car cu boii desjugaţi ce se oprise alăturea cu drumul. E mult de atunci, şi din oglinda îngustă a minţii de copil abia se mai resfrâng imagini risipite, sclipiri răsleţe şi fără legătură din clipele acelei duioase despărţiri. O femee care ţinea o puşcă, álături cu un soldat ce se chinuia în genunchi ca să-şi îndese în raniţa des-

chisă o legătură albă. Un băeţel bătea cu pumnul într'o tobă.

Iar glasul unei babe ce se boceà în hohot parcă-l aud şi acum: „Ionică, mamă, te duci Ionică“... „Mai taci femee hăi, că voi cobiţi a rău“, o mustra un moşneag, mărunţel. Strigăte, vorbe desperechiate din larma şi ferberea mulţimii se amestecă într'una cu uruitul căruţelor pe drum. Şi fără să înţeleg ce se petrece, o frică mă cuprinde şi caut pe ai mei.

Tata vorbeşte încet, întunecat, ceva; ne ia apoi la rând pe fiecare, ne ridică în sus şi ne sărută pe amândoi obrajii, ne strânge la piept şi noi ne ţinem agăţaţi de gâtul lui. Cu ochii tulburi se scutură, se îndreaptă şi ne spune cu glasul schimbat:

„Să fiţi cuminţi, să ascultaţi de mama“

Soldaţii iar se înşiră în rânduri. Incep bătăi de tobă, gorniştii prind să sune, întâiu prelung şi rar, apoi tot mai aprins, până ce clocotitor răsunetul metalic coprinde tot văzduhul şi acoperă orice sgomot de glasuri omeneşti... Şi nu se mai aud nici ei singuri, nici vuetul mulţimii rămasă în urma armatei care pleacă.

O ceată de copii îi mai petrece în fugă. Şi cum aş vrea şi eu să alerg cu dânşii... dar mie nu-mi dă voie.

Plecăm tăcuţi spre casă.

Eu nu mă îndur ca să-mi întorc privirea; cu ochii ţintă în zare abia mai desluşesc un tremur de sclipiri prin norii de pulbere argintie ce fumegă pe drum.

Ne depărtăm, dar tot ne mai ajunge din urmă câte un sunet, vreo notă rătăcită adusă de adierea dulce a vântului ce întâlnise în cale oştirea înecată în ceaţa depărtării.

— Ce repede s'au dus... nu se mai văd de loc... şi merg departe mamă?... Da când se întoarce tata?... El nu ţi-a spus matale?...

— Numai Dumnezeu ştie deacuma, îmi răspunde mama oftând.

Şi fără să-mi dau seamă privesc cu ochii pe jumătate închişi în lumina albastrului ceresc.

Târziu, când îmi întorc capul, o văd cu ochii în lacrămi, muşcând colţul batistei. Aş vrea să mai vorbesc, dar nu mai pot... un nod pare că mă înneacă, bărbia îmi tremură uşor şi ochii lăcrămează.

Aş vrea să mai întreb... dar nu mai îndrăznesc, că mama începe a plânge şi plânge acuma în hohot...

După treizeci şi şease de ani iarăşi am auzit glasul de aramă al clopotelor dela biserici, bătăile repetate ale tobelor şi sunetele metalice ale goarnelor, chemând pe străzi mulţimea să asculte citirea, cu glas tare, a ordinului de mobilizare. Iarăşi armata noastră avea să treacă peste Dunăre. Tata, bătrân şi obosit, privea cu ochii în lacrimi pe cei cari plecau.

Eu aveam vârsta pe care o avusese el pe timpul răsboiului cu turcii Băetul meu, pe care-l adusesem să vadă armata la plecare, erà de vârsta pe care o aveam şi eu pe vremea răsboiului trecut.

„Băeţi! acum e rândul vostru, ne zise tata clătinând din cap.

„Eu am fost, acum îţi vine rândul ţie şi, cine ştie, mâini ori poimâni va merge piciul ista mic... fiecare la rândul lui... şi aşa mai departe“...

Ce zi cumplită a fost aceia...

Câteva mii de rezervişti erau adunaţi pe malul Dunărei; trebuia să-i îmbarc în şlepurile cari aşteptau la debarcader gata de plecare.

Sgomotul mulţimii care forfotea pe cheu se potolì numai când preoţii, îmbrăcaţi în odăjdii, începură slujba bisericească afară, sub cerul liber. Se făcu linişte.

Femeile stăpânindu-şi plânsul îşi strângeau copii pe lângă ele.

De sus, depe debarcader, priveam marea de capete descoperite care se închinau clătinându-se în taina durerii stăpânite. Numai câte-un suspin întretăiat, scăpat printre buze tremurătoare, se perdea şovăind în liniştea clipelor solemne.

Dupăce se sfârşì slujba, se făcù apelul. Fiecare soldat sărută pe rând crucea şi apoi călca pe puntea vasului.

Imbarcarea era pe sfârşite, când soldatul care îmi adusese revolverul şi binoclul pentru ţinuta de campanie, îmi întinse o telegramă.

Un fior de groază mă săgetase îngheţându-mi mişcările. Literile îmi jucau înnaintea ochilor.

„Nici-o speranţă de vindecare.
„Soţia d-voastră e în ultimele momente,
„veniţi urgent.

Doctor *M.*

O clipă am rămas ameţit. Parcă primisem o lovitură ucigaşă drept în creştetul capului. M'am rezemat de balustrada debarcaderului.

Şi mâna, cu degetele strânse într'o încleştare dureroasă, am apăsat-o tare pe tâmple, pe fruntea încreţită şi pe ochii închişi câteva clipe.

Cu o repegiune uimitoare am văzut toată grozăvia întâmplării, căzută la un asemenea moment al vieţii... Ea stingându-se, singură, departe, între străini, pe patul unui sanatoriu din Elveţia... doi copilaşi neştiutori că rămân pe lume fără mamă... s'a sfârşit dar... perdută... şi nici un chip să alerg până la ea, odată s'o mai pot vedea...

Erau ordine severe: frontiera închisă pentru toţi mobilizabilii. Să plec în disperare? Dacă mă treceau ca dezertor în timp de răsboiu?

„Domnule căpitan, îmbarcarea e gata;

toată lumea la bord; ce ordonaţi? — Tresar, cu mâna încleştată, fac ghem telegrama pe care o bag în buzunar şi strig cu putere:

„Echipaje la posturile de plecare.

„Maşinele gata de manevrat; corniştii să „sune înaintarea“.

Convoiul de vase încărcate cu oameni se pune încet în mişcare deslipindu-se uşor de lângă mal.

Vuetul confuz ce se ridică din mulţimea de pe cheu creşte cu cât vasele se depărtează de mal. Sgomotul ameţitor de chiote, urale şi vaete se înăbuşă deodată acoperit de răsunetul fluerelor şi sirenelor dela vapoare, cari clocotesc umplând întreg văzduhul.

— „Ancora sus!... maşina încet înainte!... Rămâne în urmă cheul negru de lumea care se frământă fluturând batistele şi pălăriile în aer. Rezerviştii încep să cânte *La arme!* Un cor de câteva mii de voci se formează şi ecouri prelungi şi repetate răsună pe apa tulbure a Dunării până se pierde în pustia depărtării. Furnicarul acesta omenesc pare că simte nevoia de a se ameţi îmbătându-se de propriu-i glas;

prin cântece aprinse, prin chiote nebune se încălzeşte şi uită a socoti clipa prezentă.

Vapoarele cu piepturile lor de fier taie valurile cari se împotrivesc în cale. Incă odată mai privim în urmă, portul abia se mai zăreşte nedesluşit în ceaţa depărtării.

Nimic nu se mai vede, numai gândul, ascuns şi nevăzut, aleargă într'acolo în taină spre ce ai lăsat mai scump în urmă.

Dar... convoiul şi-a luat formaţia în *linie de şir;* apuc hotărât mânerul telegrafului de la maşină: *înainte, mai iute, pe drum... toată viteza!...*

Iunie 1913.

Din Concentrare

Erà a treia zi de marş.

Inaintam încet, greoi, abea mişcându-ne picioarele îngropate în praful şoselei, ce se întindea înaintea noastră fără sfârşit ca o dungă albă şerpuită printre lanurile galbene perdute în zare.

Arşiţa arzătoare a soarelui ne frigea obrajii. Ca să ne apărăm ochii trăgeam bonetele pe frunte, ceiace ne făceà să suferim mai cumplit càldura. Boabele de năduşeală se scurgeau în lungul obrajilor, lăsând în urmă dungi umede pe stratul de praf ce

ne acoperea faţa. De năduşeală se iviseră pete negre pe bluzele albe.

Cureaua centironului îmi ardea mijlocul ca un brâu de foc.

Bidonul erà golit demult. Ce n'aş fi dat atuncea pentru un strop de apă şi un petic de umbră!

Dar nu, atunci nici nu mă gândeam la asta, căci închipuirea lor m'ar fi făcut să sufăr mai mult.

Adică, la ce mă gândeam atunci?... zău că n'aş putea spune, — mi se pare că nu mă gândeam la nimic.

Ca o maşină mă mişcam în neştire luat de şuvoiul acelei turme omeneşti, ce cu puterile sleite se târà încet în lungul drumului perzându-se apoi în nori de praf.

Erà o tăcere de cimitir; ai fi crezut că mergem la o înmormântare; toţi par'că erau muţi; numai ţăcăneala baionetelor lovite de coapse se auzea într'o cadenţă desăvârşită.

Din timp în timp, câte-un oftat înăbuşit se perdea printre rânduri şi uneori câte o şoaptă rară dar nedesluşită îţi atingea auzul.

Era, de sigur, o înjurătură scăpată printre

dinţii vre-unuia care mai aveà încă puterea de revoltă.

In dreapta mea aveam un voluntar, băiat înalt şi subţirel ca o trestie. Sărmanul, par'că-l văd cum mergea suflând greu, murmurând cuvinte neînţelese, îndoit înainte sub greutatea celor douăzeci şi două de kilograme ce le purta în spinare.

Şi când puterile îl părăseau, rămânea în urmă printre aceia pe care picioarele nu-i mai puteau duce şi istoviţi, moi ca de ciară, se lăsau pe marginea şanţului şoselei.

Atunci se auzea glasul sălbatec al sergentului-major Dobrea, care anume rămânea la coada coloanei: *„scoală leat, hai la drum... ce te-ai muiat... sus că te scol eu...“*

Iar câte-unul din front, fără a-şi întoarce capul, mai adăoga şi el aşa prieteneşte: *„e hei letuţă, credeai că-i pleaşcă la meliţie? iacă ai găsit'o...*

Unii oftau din adâncul inimei, alţii zâmbeau numai, fără a face mult haz şi a prelungi glumele ca altădată.

Ce-i dreptul, mă prindea mila de bietul voluntar, dar îl uitam îndată, când îmi a-

runcam ochii în stânga mea: la Drincă rezervistul.

Drincă, sau moşneagul, cum îi ziceà în bătae de joc toată cazarma, fusese dezertor în nenumărate rânduri; îl chemase acum în concentrare să facă manevra.

Erà unul dintre cei ce se găsesc întotdeauna la orice regiment; erà dintre nenorociţii cari intraţi odată în armată nu-şi mai văd visul liberării de cât foarte târziu şi îmbătrânesc în cazarmă, rămânând ca exemplu şi batjocură pentru camarazi.

Aveà, sărmanul, un corp diform, nişte picioare lungi şi îndoite, pieptul încovoiat, ochii stinşi în fundul capului, o barbă neagră şi încâlcită.

Şi cum mergeà el tăcut, aplecat înainte, tuşind şi scuipând la fiecare pas, priveà mereu în lungul drumului, par'că ar fi căutat ceva în zare.

Intr'un târziu se întoarse către mine spunându-mi încet: „Vezi colo un sat?... sânt Stelenii... îi satul meu, am casă, nevastă şi copii... oare ne-a da repaus acolo?...“ şi ochii prinseră a-i sclipi în cap.

Ne apropiam mereu. Şoseaua trecea pe

marginea satului, lume multă se adunase la răscrucea drumului, cânii începură să latre; iar copiii droaie, în goana mare, ne eşiră înainte.

Când am ajuns la poarta ţarinei, de unde începeà un rând de sălcii, colonelul a descălecat, a făcut semn corniştilor să sune „oprirea şi repaus."

Am rupt rândurile şi ne-am îngrămădit la umbra sălciilor, lungindu-ne la şir pe marginea şanţului şoselei, cu raniţele sub cap. Iar alţii au dat năvală la o fântână a cărei cumpănă se înălţa şi se lăsa cu grabă, scoţând un scârţâit lung şi jalnic.

Ce înduioşetoare privelişti: acea mulţime de bărbaţi, femei şi copii, care ne ieşiseră înainte cu doniţi şi ulcele pline cu apă:

— „Sărăcuţii de ei, cine ştie câte poşte mai au de făcut!" ziceau femeile cătând cu milă la noi.

O babă cu o legătură în mână îşi căutá feciorul.

— Dragii maicăi, aràtaţi-mi pe Niţă al meu, că aici trebue să fie...

— Da bine, mătuşă, nu ştii în ce regiment-îi?...

— Ba ştiu, măiculiţă, că-i în dorobanţi şi aicea trebue să fie...

Ce preţuite erau acele clipe de odihnă! Nu mişcam nici dintr'un deget, lungit pe spate cu faţa în sus, cu ochii aproape închişi, abea zăream jucând printre gene albastrul străveziu al cerului de amiază.

Zăceam aşa moleşit în pacea asta dulce şi binefăcătoare; simţeam cum somnul încercà să mă fure, când se auzì răsunând semnalul: *„drepţi şi înainte!“*

Imi erà corpul greu ca de plumb. Ce n'aşi fi dat să mă lase încă numai câteva clipe să mai zac aşa în toropeala asta neînchipuit de dulce.

Ne dam mânà unul la altul ajutându-ne să ne sculăm de jos.

Din toate părţile se auzeau strigăte şi comenzile ofiţerilor; sergentul major Dobrea plecase să-i adune în front pe toţi care întârziau.

Ne-am pus iar în marş. Colonelul, un om înalt şi sdravăn, mergea în capul regimentului pe jos cu picioarele înţepenite, iar în urma lui calul, aburit de năduşeală, călca alene apărându-se de muşte.

Ca să ne mai învioreze, se dase ordin să cânte muzica; dar de abià se auzeau pânăla coada coloanei sunetele slabe şi întretăiate care se perdeau în huruitul asurzitor al unei baterii de artilerie ce ne trecuse înainte.

Tocmai târziu am băgat de seamă că Drincă lipseşte; mă uitam în toate părţile, nu erà nicăerea. Atuncea am înţeles totul: rămăsese în sat. Ce puteam face decât să tac?

Spre seară, începu a se zări satul în care trebuiam să rămânem pe noapte.

In fundul plumburiu al cerului ce părea sprijinit pe creasta dealului din faţă, soarele roşu ca o pată de sânge se oprise par'că anume din coborâşul său să ne aştepte în cale.

Dar noi înaintam încet, aruncându-ne privirile spre vârful dealului, şi, îndoindu-ne puterile, urcam suflând din greu.

Intârziarăm destul până am ajuns în muchea dealului. Soarele nu ne mai aşteptase; asfinţise lăsând numai o geană aurie, care sclipeà împurpurând cerul până departe şi poleind stuful de pe acopere-

mintele caselor sărăcăcioase înşirate în lungul drumului fără sfârşit.

Ne-a dat în quartier. Am căzut la un biet om sărac, cu vre-o cinci copii mărunţei. Ne-am lungit cu toţii la rând, pe prispă, cu răniţele drept căpătâiu.

Cu ochii ţintă în lună, sdrobit de oboseală, mă fură somnul pe când bietul om, scuturându-şi luleaua stinsă, ne povestea necazurile care-i rodeau inima.

N'avea în curte nici picior de vită, le vânduse pe toate; vârâse tot ce avea în peticul de pământ, rămas dela părinţi; dar de secetă popuşoii se înecaseră în buruiană şi acum în toamnă nu mai avea nimic... Îl auzeam prin somn cum ofta din adâncul inimii, şi vorbele lui parcă le repetam şi eu şoptindu-le aşà în neştire:

— Măi frate, şi mă tot bat cu gândul, noi ce-om mânca la iarnă?

In zorii zilei, corniştii colindau satul sunând deşteptarea; tocmai dimineaţa la apel s'a dat de lipsa lui Drincă.

— Ai auzit, mă, moşneagul îi lipsă la apel, — zicea un sergent altuia.

— A dezertat iar, măi, pârlitu ăla; apoi în meliţie moare.

— Cu atât mai bine, adaugă un altul în glumă, îl îngroapă armata pe cheltuiala ei.

Tocmai a treia zi sub seară a venit Drincă, s'a întors de bună voie.

Unora le erà milă de el, alţii îl întrebau în bătaie de joc ce-i fac copii şi nevasta: îs „*bine mersi?*"

In noaptea aceia a dormit în cort lângă mine; l-am luat cu binişorul şi mi-a povestit totul.

Ce jalnică şi adevărată erà povestea acestui suflet chinuit.

Mi-a spus cum numai s'a repezit într'o goană să-şi vadă nevasta şi copii şi cum a găsit copilul cel mai mic, care zăcea de douăzeci de zile, nevasta bolnavă şi ceilalţi patru copii flămânzi, şi nici un pic de făină în casă. Mi-a spus cum a plecat prin vecini ca să-l ajute, că n'avea nici pentru o lumânare; cum şi-a îngropat copilul şi-a lăsat câteva căuşe de făină acasă; cum a vrut să plece de câte-va ori şi cum îl ţineau plângând copiii de poalele mântălei!

— He doamne, ce-ţi mai sperii eu som-

nul cu necazurile mele? par'că poţi să le înţelegi? — sfârşi el întorcându-se pe partea cealaltă.

Cu pumnii sub cap, cu ochii pironiţi în pânza cortului, ascultam mut de grozăvia acestor mărturisiri, nu eram în stare să leg o singură vorbă, nici măcar de mângâiere.

Am rămas aşa înlemnit; nu ştiu, dormeam sau nu, dar nu-mi ieşea din minte bordeiul murdar şi sărac; vedeam par'că chipul de ceară al copilului depe cuptor... de sigur visam, căci într'un târziu m'am deşteptat tresărind.

Toţi în jurul meu sforăiau greu, pânza cortului se umfla în adierea unui vânt răcoritor.

Prin gaura în chip de uşă, luna din înnălţime privea aşà de blând la noi poleind baioneta unei sentinele care picura de somn rezemată pe armă.

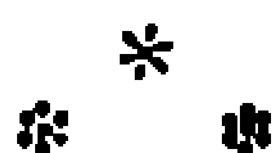
Câteva raze ale lunei, ce se furişau în cort luminau faţa galbenă şi slăbită a vecinului meu care dormea adânc.

Şi la lumina tainică ce-i mângâia faţa, am văzut bine urmele umede de lacrimile ce i se scurseseră de-alungul obrajilor o-

prindu-se în barba încâlcită şi îmbâcsită de praf. Adormise plângând ca un copil.

Prin somn, tresărea gemând încet, înnăbuşit.

Visa.

Manevra se sfârşise; rezerviştii plecaseră toţi pe la casele lor, aruncând după obiceiu căciulile în vânt ca semn de bucurie.

Drincă rămăsese să-şi sfârşească pedeapsa; ştiam că a intrat în spital bolnav de piept; când într'o zi auzii în cancelaria companiei vorbind:

— Dom-sergent furier, trebue să-l ştergi din registru şi să-i pui cruce moşneagului că a scăpat de armată.

— Şi armata de el — adaugă un altul.

— Da când a murit, bre?

— He, l-a şi îngropat de trei zile spitalul militar pe cheltuiala corpului.

Dom-sergent-major Dobre, glumeţ cum erà el, sfârşì zicând răstit, pe când toţi ceilalţi râdeau de poruncealǎ cu hohot zgomotos:

— Mâni îl scot la raport; auzi vorbă,

să plece pe lumea cealaltă când ştia bine că-mi erà dator încă zece zile de închisoare ?... nici nu sfârşise pedeapsa...; e hei leat !... dar nu te iert nici mort !...

O înmormântare militară

Când l-a adus întâi pe *Niţă Clipea*, caporalul de pompieri, cu jumătate de trup ars, se cutremura tot spitalul de ţipetele lui.

Ai fi crezut că mugeşte o vită înjunghiată.

Din ziua întâia, maiorul medic, cum îi erà obiceiul, se prinsese rămăşag cu şeful spitalului, colonelul, că-l va scăpa. La ultima vizită însă, maiorul spusese îngrijat că i-e teamă de o complicaţie de inimă.

Erà a treia zi de chinuri sfâşietoare; învălit în vată, bandajat, părea o momâe zăcând în patul lui în fundul sălii mari abia

luminată de o lampă aprinsă în tavanul afumat.

Toată ziua se plânsese de durere de inimă; spre seară parcă se mai potolise, nu mai ţipa, doar din timp în timp icnea greu înnăbuşindu-şi câte un sughiţ adânc ce-i cutremura trupul.

Şi în mintea lui se cernea încet, ca prin-tr'o sită deasă, aducerile aminte, în o gândire greoae şi împainjenită.

Da, îşi aduce bine aminte de visul acela frumos pe când dormea rupt de osteneală pe patul lui din cazarmă; cum a sărit în picioare la semnalul acela blestămat de: „*foc mare...*" Cât ai clipì era gata cu toporaşul prins la spinare, sărise în droaga care plecase în fuga cailor. Şi parcă simţea sfredelindu-i urechile sunetul acela metalic al trompetei ce suna desperat, împrăştiind groază în puterea nopţii.

Şi fără a-şi da seamă îşi încleşta degetele ca şi atunci când strângea înfiorat banca, pentru a nu fi aruncat la fiecare pas din droaga ce-şi sfârâia roatele de piatra pavelei

Un colţ al cerului ardea în pară, roşu

aprins ca toamna într'un asfinţit de soare. Erà în adevăr foc mare; flacările se înnălţau pâlpâind în svârcoliri nebune; un rând întreg de case erà încins în flăcări. Fumul negru se frământa izbucnind în znopuri de scântei sub ţâşniturile apei de la pompe.

Ca focul să poată fi localizat, căpitanul strigase la câţiva toporaşi să intre pentru a tăia grinzile care legau pereţii a două case alăturate.

De două ori îi spusese vagmistrul că nu pot intra oamenii acolo, că o se dărâme zidul; căpitanul nu voia să asculte. Dase ordin şi trebuia să se execute.

In sgomotul asurzitor de ţipete desperate, prin fumul care-l orbeà tăindu-i răsuflarea, Niţă strângeà năbuşit coada toporului isbindu-i muchia, cu necaz, în grinzile de stejar. Fumu îl îneca, coiful de alamă îi strângea dureros capul; cu ochii închişi isbeà în neştire; când o trosnitură prelungită îl asurzi; înăbuşit, n'avu timp decât un pas să facă înapoi şi căzu lungit svârcolindu-şi jumătatea de trup rămasă afară din dărămăturile ce fumegeau acoperindu-i

cealaltă jumătate, care se prăjea sfârâind. Câteva isbucniri de ţipete sfăşietoare... şi apoi nimic.

L-au scos cu jumătate de trup negru, aproape ars. L'au pornit în grabă la spitalul militar, acolo s'a deşteptat.

Maică-sa sta încremenită la căpătâiul lui. De trei zile de când plecase de-acasă din fundul măhălălei; îl priveà cum se svârcoleşte sub ochii ei, şi i se strângea inima de durere fără a puteà să-i uşureze chinul.

In linişte înfiorătoare a sălii, tăiată numai uneori de câte un gemăt înăbuşit, bătrâna aţipea răzămată de speteaza scaunului, urmându-şi firul gândurilor ce-i frământa mintea.

O viaţă chinuită, vecinic în sărăcie şi boală, cu o casă de copii mărunţei; şi feciorul ei cel mai mare erà în armată, mai aveà numai şase luni pânăla liberare... cum îl aşteptà ea să-i vie, el aveà s'o ajute, s'o scoată din nevoi... în el erà toată nădejdea, toată scăparea, ş'acum să-l vadă trăgându-şi sufletul sub ochii ei.

Câteodată tresăreà deschizând mari ochii înroşiţi de plâns, îşi pironea privirea pe

faţa îngălbenită şi stinsă a bolnavului, care horcăia încet, întretăiat.

Ofta lung, din adâncul inimei, ştergându-şi cu mâneca soioasă a hanei câte o lacrimă ce aluneca la vale printre sbârciturile obrazului oprindu-se în bărbia-i ascuţită.

De câtva timp, bolnavul începuse a se frământà sub plapomă; limba vânătă şi umflată îi atârna în jos; deschidea ochii mari cu o căutătură rătăcită, apoi pleoapele grele ca plumbul îi cădeau la loc tremurându-i genele.

Iar pumnii încleştaţi îi apăsà pe piept, pentru a-şi potolì bătăile grăbite ale inimei ce prin svâcniri repezi par'că voia să iasă spărgându-i coşul pieptului.

Soldatul sanitar ce erà de planton, îi urmărea mişcările; când deodată plecă grăbit la internul de serviciu.

Internul, un tânăr nalt, subţirel, cu ochelari fumurii, când s'a oprit lângă patul bolnavului, i-a luat mâna rece, l-a privit câteva secunde şi clătinând din cap a şoptit sanitarúlui: *„adă repede sticla de coniac“*.

Fie-care bolnav, când erà în agonie, avea

drept la câte-va grame de coniac — aşa erà obiceiul la spitalul militar.

Ceilalţi bolnavi, din paturile lor, răzămaţi de perne îşi ridicau cu încetul capetele; prinşi de fiori cătau cu groază spre patul acela în care se încinsese lupta între viaţă şi moarte.

Bolnavul căsca ochii mari, sticloşi, cătând în neştire; un gemăt surd îi scăpă printre buzele vinete şi subţiete ce se mişcau borborosind ceva neînţeles.

Apoi se îndoi într'o tremurătură spasmotică şi-un horcăit adânc, prelungit, îi înţepenì trupul—o clipă de tăcere sfântă, plină de groază, până bătrâna izbucni în hohot, ascunzându-şi capul în plapuma care alunecase pe jumătate de pat.

Internul, cu ochii ţintă la patul în care se stângea o viaţă, îşi întinse mâna la tabloul din părete, pe a cărei hârtie scria felul boalei, făcù hârtia mototol şi o aruncă murmurând printre dinţi: *„nu mai trebue, s'a sfârşit“*. Când deschise uşa, vântul scăpă înăuntru şi o suflare rece ca ghiaţa străbătù cuprinsul acelei săli de spital, încinsă de o lumină slabă, roşietică, a lămpei care

fumegà tot mai tare în pâlpâituri dese şi repetate, gata parcă a-şi trage şi ea sufletul.

Ca în totdeauna când murea vre-unul, cornistul începù să sune semnalul de rugăciune.

Şi pe când trupul rece zăceà înţepenit, cu pumnii încă strânşi pe piept, cu fălcile încleştate, sticlindu-i printre gene globul ochilor pe jumătate deschişi, afară se auzeau tremurând înfiorat, notele lungi ale rugăciunii, care tăiau liniştea sfântă a nopţii, stingându-se departe într'un ecou sfâşietor de jalnic.

Ce vreme urâtă erà în ziua aceia de Noembrie. Incă de dimineaţă începuse a albi prin văzduh primii fulgi de zăpadă, care alunecau în jos topindu-se în apa şi noroiul de pe străzi.

Generalul, comandant al garnizoanei, ţinuse să dea un exemplu frumos, ordonând la toate corpurile să trimită trupe, şi toţi ofiţerii în ţinută de ceremonie trebuiau să vie la spitalul militar de unde avea să plece carul funebru.

Erà un soldat care murise făcându-şi datoria; avea să fie o înmormântare frumoasă.

Pe la amiază, toată piaţa din dreptul spitalului militar erà plină de lume.

Trupele adunate aşteptau de o parte în repaus, cu arma la picior; se formaseră grupuri de ofiţeri de toate armele, cu felurite uniforme; unii fumau tăcuţi, alţii râdeau vorbind în gura mare.

O mişcare se făcu prin mulţime; câteva comenzi repetate se auziră şi cornistul sună lung sosirea generalului.

Printre şirurile de ofiţeri înţepeniţi cu mâna la viziera chipiului, trecu grav generalul: un om scurt, gras, cu nişte mustăţi albe stufoase.

Totul erà gata de plecare.

Carul se puse în mişcare — erà o droagă dela pompieri îmbrăcată în cearşafuri albe, curate, iar alama dela felinare sclipea de lustruită ce era; patru cai mari, albi, dela baterie, erau înhămaţi.

De cum s'a pornit carul din loc, au şi isbucnit ţipetele şi vaetele femeilor; par'că venise toată mahalaua acolo — că doar de ai lor era mortul, copilul măhălălei — şi

cine nu cunoştea pe Niţă, băetul cel mai mare al lui Clipea căruţaşul!...

Intreg convoiul s'a pus în marş.

La câţiva paşi în urma carului mergea generalul şi colonelii; apoi pe măsura gradului toată acea mulţime de ofiţeri, o impestriţare de uniforme, muzica în cap; iar în urmă veneau şirurile de soldaţi, pe secţii, mişcându-se în pas domol şi cadenţat.

Sub un cer cenuşiu, de culoarea pământului, şi prin fulgii de zăpadă care pluteau rătăcind leneşi până alunecau încet în apa şi noroiul care-i mistuia uşor, înainta carul la pas, săltând greoiu pe arcuri prin hopurile şi băltoagele străzei, împroşcând în lături stropii de noroi.

In urma şi în jurul carului mergeau rudele mortului: oameni săraci şi prăpădiţi, cu capetele goale, sgribuliţi de frig în haine zdrenţuite; femei bătrâne, eşindu-le părul despletit de sub broboade, îşi târâiau papucii rupţi, gata la fiecare pas a-i pierde prin noroiul cleios care le îngreuia mersul.

Şi'n bocete nesfârşite, şi'n tânguiri plângătoare, îşi vărsau durerea, singurele dureri adevărat simţite din toată acea mulţime de

lume, care umplea strada cu nepăsarea oamenilor ce privesc la o paradă frumoasă.

Prin mijlocul străzii, noroiul era prea mare şi ofiţerii se despărţiră în două şiruri mergând de o parte şi de alta pe trotuare; soldaţii însă mergeau de-a dreptul, cătând cu jale la cismele ce-aveau să le frece seara ca să lucească oglindă la inspecţie.

Printre rânduri, glumele şi vorbele de spirit începură a curge din belşug:

— Da ştii că-i bine să fii pompier! uite ce paradă îţi face! — zicea un locotenent de infanterie mergând cu mâinele vârâte în fundul buzunărilor mântălei.

— Ai dreptate, frumoasă meserie, dar numai la moarte — adăugă un altul.

— Monşer, zău că-i ridicol atâta paradă şi scandal pentru un soldat şi încă pe un timp ca ăsta — spunea plictisit un ofiţer tânăr de cavalerie, care călca uşor în vârful picioarelor pentru a nu-şi murdărì frumoasele-i cisme de lac.

Şi toată mulţimea îşi întorcea privirile zâmbind şi salutând figurile care apăreau în pervazele ferestrelor deoparte şi de alta a străzii.

La o casă, un grup de domnişoare ce nu-şi găseau loc la fereastră, şopteau aruncând ochiri zâmbitoare prin mulţime.

In altă parte, o doamnă în balcon, gata de vizite, cu o pălărie încărcată de pene, cu umbrela suţioară, încheiându-se la mănuşi, privea cu ochi cercetători prin valurile colorate, prin acea felurită mulţime de uniforme; de sigur căta vre-o cunoştinţă.

— Titi, mă prind că la tine se uită aşà de drăgălaş Bela.

— Aşi!... nu ştii că Nicu îi acum în graţiile ei.

— Da madam Rizeanu ce gătită sta şi ce duios cătà spre noi!

— Ei, asta-i, doar ştia că o să trecem noi pe aici, putea să piardă ea o ocazie ca asta?

Vorbe de spirit, crâmpeie de discuţii în gura mare, glume mai mult sau mai puţin sărate urmau fără sfârşit.

De sigur nu te-ai fi crezut la o înmormântare dacă nu te înfiorà din când în când notele plângătoare ale marşului funebru, cari despicau aerul răspândindu-se departe şi mureau frânte de zidurile case-

lor într'un ecou vag, de o duioşie jalnică, dureroasă.

Adesea acoperea c'un zgomot sinistru câte un hohot de plâns, ce izbucnea din grămada nenorociţilor ce se târau, alunecând prin noroiul cleios, ţinându-se de car şi de capetele cearşafurilor înegrite de stropii de noroi.

Prin centrul oraşului a început a se micşora numărul mulţimii.

— Da unde-i Dumitrescu? — întreba un căpitan de infanterie.

— S'a evaporat, îi răspunse un altul.

— Las'că o şterg şi eu acuş; nu se mai cunoaşte prin mulţimea asta.

Când a ajuns convoiul prin marginea oraşului, prin mahalaua de unde erà mortul, caii albi, bătrâni, se opinteau din greu, întinzându-se în hamuri, pentru a urca la deal carul ale cărui roţi se nămoleau în gropile de noroi.

Şi în faţa caselor mici, sărăcăcioase, îngrămădite în neorânduială de-alungul drumului fără sfârşit, o lume săracă, oamenii femei, copii zdrenţuiţi şi murdari, pe ju-

mătate desbrăcaţi, cum erau în case, ieşeau să vadă mortul — căci doar de ai lor erà

Pe când fulgii de zăpadă se cerneau pe capetele lor goale îngheţându-le suflarea, unii îşi făceau semnul crucii cătând înfioraţi, cu sfinţenie; alţii murmurau cuvinte neînţelese clănţănindu-şi dinţii în tremurături de frig.

In faţa unei căsuţe tupilate, cu geamurile lipite cu gazete, câte-va vecine strânse în poartă, cu mânile la bărbie, se căinau în gura mare; *„săracul băet!... biata Smaranda!...“* şi clătinând din capete urmăreau până departe, cu ochii înecaţi în lacrimi, şivoiul acela de lume ce se scurgea încet şi trăgănat.

Şi ningea, ningea mereu, împrăştiind o tristeţă adâncă, care apăsa tot mai tare pe sufletul celor nenorociţi.

Când a ajuns convoiul aproape de cimitir, nu mai rămăsese nici un sfert din mulţime şi din cinci preoţi care plecaseră, nu mai erau de cât doi.

Carul s'a oprit.

Patru soldaţi ridicară coşciugul şi apu-

cară în pas rar şi măsurat printre şirurile de cruci şi moviliţele de pământ moale şi umed.

Trupele s'au oprit formând un pătrat în jurul groapei proaspete.

Un pluton de soldaţi aşezat mai departe aştepta gata să tragă focuri de salvă, cum e obiceiul la scoborârea coşciugului în groapă.

Soldaţii luară arma pentru onor; un căpitan de stat-major cu o hârtie în mână, suit pe o movilă de ţărână scoasă de curând din groapă, rosti câte-va cuvinte, care abia atingeau auzul în sgomotul tânguirilor de lângă groapă.

Numai vântul prin suflări răpezi şi îngheţate aducea sunete, vorbe desperechiate, pe care le înfigea din timp în timp în urechile celor mai depărtaţi.

Era vorba de: *datorie... camaradul Niţă... ţara... armata... iarăşi datorie...* şi nu ştiu mai ce... pentru că şirul vorbei i se perdù stins de glasurile preoţilor, în cântecele înfiorătoare de: „*veşnică pomenire*“.

Şi'n groapă, în pământul moale şi umed în care se strânsese apă, coşciugul căzù cu

un sgomot surd şi 'năbuşit, ca o piatră grea aruncată într'o baltă.

In acelaşi timp, plutonul de soldaţi descărcă armele în trei focuri de salvă şi trei bubuituri rare, sguduind coprinsul, umplură văzduhul răspândindu-se pe vale şi spărgându-se în fund, departe, în peretele dealurilor împânzite în ceaţă plumburie.

Şi prin fumul roşietic, mirositor, de tămâe, ce se pierdea mistuit de norii de fum albicios prinşi încă de vârful ţevilor, de abià se desprindeau chipurile celor strânşi în jurul groapei.

Iar prin ecoul repetat al bubuiturilor frânte, se amestecau ţipetele de durere ale despărţirii pe veci — mama lui Niţă, care isbucnise în hohot, cu părul despletit în vânt, cu degetele 'ncleştate, ridicându-şi mânele în sus către cerul cenuşiu, din care se rostogoleau fără sfârşit fulgii de zăpadă albi şi reci, cari atingeau par'că înfioraţi pământul negru cernit...

... Mulţimea se răspândi în grabă spre poartă — erà şi târziu —.

Două bătrâne, rămase mai la coadă, cu

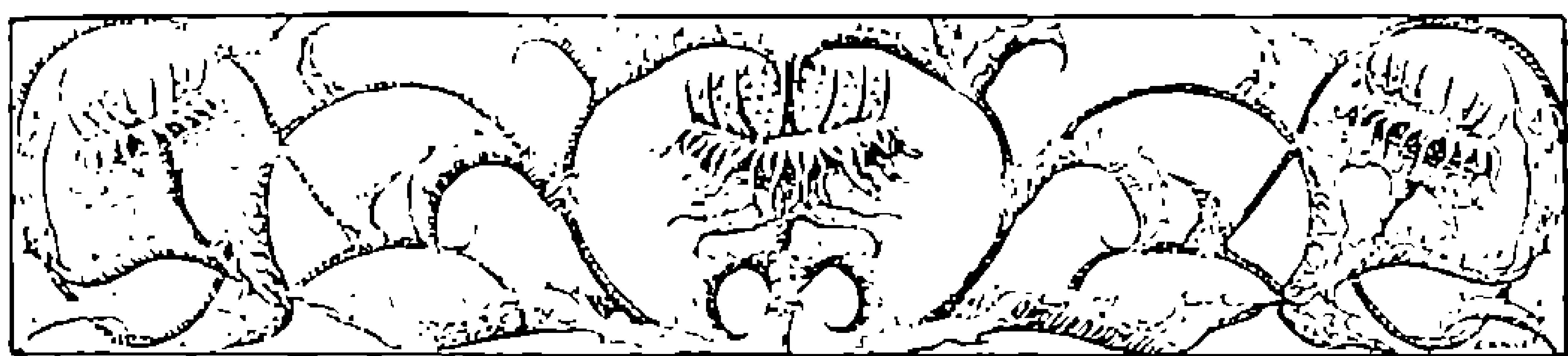
urmele lacrimilor, umede încă, prin zbârciturile obrajilor, mergeau prin noroiul cleios sprijinindu-se de garduri şi vorbind în gura mare:

— Sărăcuţa Smaranda lui Clipea!... ce face ea fără nici un sprijin!... mândreţă de flăcău ca Niţă... mai mare păcatu...

— *Da ce-i dreptu... frumoasă îmormântare... mai ceva ca la un prinţ, soro, zău aşa!...*

Galaţi, 1899.

Amintiri din manevre

Ploaia rece şi măruntă, cernută parcă prin sită, începuse să cadă de cu noapte.

Deşi ordinul de plecare erà pentru ora şase dimineaţa, dar după vechiul obiceiu moştenit în armată, fiecare căpitan se grăbea să-şi pregătească trupa mai din vreme, pentru ca ai lui să fie cei dintâi gata de drum. De pe la miezul nopţei sgomotul crescuse înfiorător: strigătele, înjurăturile, nechezatul cailor, huruitul trăsurilor de subsistenţă, învălmăşeala aceea a miilor de oameni care-şi strângeau grăbiţi corturile ude de ploae, s'amestecau în haosul întunecos

al nopţei, ridicându-se într'un sgomot nelămurit, prelung şi fioros ca mugetul mărei în răscoala unei furtuni.

Toată ziua n'am mâncat decât pesmeţi muiaţi de ploae.

Pe la amiază, trecurăm râul Ialomiţa deadreptul, prin apa ce ne-ajungea până la subţiori, în timp ce de pe mal, ataşaţii străini, călări, admirau „resistenţa soldatului român".

Cei dintâi kilometri de drum ce uşor îi străbătusem. Dar cu cât vremea treceà şi noi mergeam mereu, cu atât raniţa se îngreuia mai mult îndoindu-ne spinarea tot mai tare, arma mutată de pe un umăr pe altul se făceà tot mai grea; cismele tot mai anevoe le ridicam, încărcate de noroiul cleios şi moale, de prin arăturile de toamnă, prin care înnotam.

O zi nesfârşită de drum greu, chinuitor, îndulcită numai din timp în timp de aria duioasă şi naivă, pe care o cântà în gura mare Lupan, cântăreţul companiei: un ţigan înalt, cu mustaţa răsucită şi cu bonetul dat pe ceafă.

Fiecare companie trebue să-şi aibă artistul ei, protejatul tuturor gradelor, omul

căruia i-se iartă orice şi care, la un semn al căpitanului, e gata a-şi face cu sfinţenie datoria de artist.

Cântece rămase moştenire, de cine ştie când prin rândurile oştirei: „Un soldat din oastea română“ ori:

„Maică măiculiţă,
„Ia eşi la portiţă,
„Şi-mi dă drumu 'n casă,
„Ca să stau la masă.

Şi toată lumea repetă cu glas jalnic cuvintele ştiute de toţi, şi cari în anume împrejurări, iau un farmec deosebit, având darul de a răscoli aducerile aminte, făcând să uiţi pentru câteva clipe, greul şi amarul drumului fără sfârşit.

Mai sub seară ploaea încetase dar nu se mai auzeau nici cântece, nici glume; parcă amuţiseră cu toţii. Nici o vorbă măcar nu eşea dintre rânduri; doar uneori câte un oftat înăbuşit se auzeà din mulţimea acelei turme omeneşti, care se târà încet şi în neorânduială, în lungul drumului, deacurmezişul ogoarelor pustii, părăginite.

Şi cum mergeam atunci, amărât de suferinţele marşului, în zgomotul cadenţat şi

monoton al gamelei care se certà ciocnindu-se de o cataramă a raniţei din spinare, cum mergeam având în jurul meu aceiaşi oameni cu feţele ofilite de oboseală, cu trupurile istovite şi aplecate înainte, abia ridicându-şi picioarele, şchiopătând de rosăturile cismelor... atunci numai am înţeles marele adevăr ce coprindea cugetarea spusă de un nu ştiu care celebru general: „In cele mai mari războaie, victoriile nu se câştigă cu capul, ci cu picioarele".

Intr'amurg, prinse a se întinde, departe 'n zare, o fâşie sângerată tivind cu roşu orizontul întreg.

Şi noi mergeam mereu înainte, tot înainte, pe şesul acela întins şi sterp, al cărui fund amăgitor, par'că anume se mutà mai departe, fără a putea fi atins vreodată.

Şi nici o casă, nici un pom, nu întâlneà vederea; doar unde şi unde, cumpăna vreunei fântâni se legăna încet scârţâind a jale.

Atunci, încă de departe, se zăreau oamenii care se rupeau din grămadă şi o luau pe furiş târându-se ca şopârlele prin şanţul şoselei, ca să ajungă să pue mâna pe ciu-

tura cu apă şi s'o răstoarne pe obraji, pentru a se mai înviora puţin.

Aceia cu toţii rămâneau apoi la urmă, în coada coloanei, neputând să-şi mai apuce locurile lângă tovarăşii cari se depărtau mereu, în cadenţa aceluiaş pas obicinuit.

Intr'un târziu, se ivi luna arătându-şi faţa rotundă şi plină, aşà de blând cătând la noi de după colţul unui nour fumuriu, de unde îşi arunca lumina-i de beteală peste tot cuprinsul până departe, oprindu-se pe umbrele sure şi nedesluşite ale unui sat pierdut pe întinsul câmpiei.

„Se vede... se vede... ajungem“ şi o mişcare deosebită se simte prin mulţime.

Ca prin farmec, un fel de murmur de bucurie copilărească se respândeşte printre rânduri. Voinţele se încordează, osteneala nu se mai simte, puterile se îndoiesc, paşii se fac tot mai mari, şi ochii străbătând depărtarea cată ţintă la luminele acele roşii, slabe ca nişte ochi osteniţi care vegheau în noapte, licărind la geamurile caselor tupilate.

Erà sátul în care trebuia să cantonăm până a doua zi.

Când am ajuns acolo am mai găsit încă vre-o trei regimente care umpluseră satul împărţite pe la case.

Strada din dreptul cârciumei erà înţesată de soldaţi. Fiecare, strângând gologanul în mână, se îngrămădea ca să străbată până la fereastră unde se vindea pâne, rachiu şi tutun.

Cârciumarul, om practic, îşi fortificase cârciuma înainte de a fi asediată; bătuse scânduri la uşe şi la ferestre, lăsând numai o gaură pe unde întindea mâna şi, după ce primea paralele, dădea marfa cerută.

Insfârşit, departe, tocmai în coada satului, ne-a găsit şi nouă cuartier.

Am căzut la un biet unchiaş, un suflet bun de creştin, care a şi pus ciaunul la foc cum am trecut pragul casei.

„Da din cotro, voinicule, că după vorbă parcă îi fi moldovean“; şi mă privì, cu atâta milă şi duioşie, bătrânul acela cu faţa încreţită şi luminată de limbile roşii ale focului care se încolăceau pâlpâind pe vatră.

„Mărico, ia mai adu murile alea pân s'o cerne mălaiu“; şi Mărica, fata unchiaşului, se ivì în prag, înaltă şi mlădioasă, cu o-

brajii rumeni, cu buzele roşii şi umede, cu nişte ochi aprinşi, mari şi negri ca şi murile ce le-aducea în şorţ.

Un copilaş ca de vre-o şapte ani, nepotul moşneagului, cum sta după vatră, mă măsura cu ochii lui vii, cercetători; ca să-l mai îmblânzesc îi dau arma în braţe şi-i pun ţigara în gură.

„Ia lasă-l, domnişorule, c'abea l'am desbarat de năravul ăsta; când l'am luat dela tată-so trăgea tutun cum îi şarpele".

Nu puteam să-mi stăpânesc râsul; un copil de şapte ani care se lăsase de fumat.

Târziu, cu trupul amorţit de osteneală, am adormit pe prispă şi ochii aceia aprinşi şi negri cum îi mura, au strălucit mereu stându-mi de strajă în somnul adânc şi plin de visuri dulci.

Desdimineaţă, cântecul cucoşilor din sat se întrecea cu sunetul metalic al goarnelor care cântau zorile.

Un: „rămas bun" şi „umblaţi sănătoşi, voinicilor" zis cu'n glas blajin, o privire înduioşată de milă şi de părere de rău şi... la drum!

Din front ne-am aruncat încă odată ochii

în urmă spre casa unchiaşului: pe prispă în pervarzul uşii, se zăreà parc'o umbră cătând în lungul dungei albe a şoselei ce se perdea departe în ciaţa dimineţei.

Pe drum, una din cartuşiere pe care o ştiam deşartă mi se părea prea grea; o deschid şi o găsesc plină cu mure. Mărica mi-o umpluse pe ascuns.

Şi cum mergeam în şir, cătând înainte, nu era chip să scap de ochii aceia, adânci şi negri cari mă urmăreau sclipind la fiecare pas.

Ne apropiam de Otopeni; acolo trebuia să întâlnim inamicul ce avea să atace fortul; — aşa era tema manevrei.

Departe încă de sat, ne întâmpinaseră bicicliştii, călăreţii, trăsurile, toată lumea mare venită din Capitală ca să privească la lupta ce avea să se dea.

Se zicea că Regele, Regina şi miniştrii sunt veniţi la Otopeni ca să observe lupta de pe înălţimea fortului.

In depărtare se zăreau câteva pete negre mişcându-se pe întinsul câmpiei.

Un ofiţer de stat-major urmat de câţiva călăreţi veneau în galop spre noi: „s'a

semnalat inamicul" şi vestea se răspândeşte ca fulgerul printre rânduri. Auzul se ascuţeşte, degetele se încleştează pe curelele armelor, paşii se fac tot mai vii, ochii se deschid tot mai mari, cătând întrebători la acei ce printr'un semn sau o comandă le va porunci ce trebue să facă.

S'au luat formaţiile de luptă.

Plecăm în pas gimnastic să ocupăm o poziţie în aripa stângă. Ce goană nesfârşită prin bulgării arăturilor; câţiva căpitani bătrâni rămân în urmă gâfâind; picioarele abia se mai pot ridicà, suflarea ni se taie; vreo doi soldaţi cad tremurând la pământ, sanitarii îi culeg din urmă.

In aripa dreaptă lupta s'a angajat.

Din ce în ce se înteţeşte ploaia de pocnituri; sunt focurile liniei de tiraliori.

Ne oprim pe marginea unei şosele, culcaţi pe burtă în lungul taluzului deschidem focul.

Fortul începe canonada. Şi când monstrul acesta cu trupul îngropat în pământ, începe să arunce flăcări prin nări, pământul parcă se ridică clătinându-se din temelii şi văzduhul întreg se răscoală cutremurându-se, întunecat în nori de fum.

Bubuitul lung, repetat, al gurelor de foc din cupole, umplând cuprinsul, se pierde în pustiul câmpiei întinse, fără margini.

O baterie de artilerie de câmp, vine în goana cailor să ocupe o poziţie dincolo de drum.

Ajunge în dreptul nostru ca să urce de pe câmp pe şosea şi, când tunul din cap intră smuncit în şanţul şoselei, cei trei soldaţi de pe cheson îşi perd cumpătul şi sunt aruncaţi într'o clipă înainte, sub roatele tunurilor cari trec toate în goană turbată peste trupurile lor.

Infiorat de groază am închis ochii.

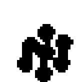
...Când m'am uitat iarăşi, n'am mai văzut decât bucăţi de trupuri omeneşti împrăştiate, creeri răspândiţi şi amestecaţi cu pietricelele şoselei înroşite de sânge cald.

Dar tunurile erau departe, ajunseseră pe poziţie, şi aşezate în baterie, îşi începură tirul. Lumea de sus, de pe înălţimea fortului, în admiraţie privea ca la o reprezentaţie frumoasă şi bine jucată, care redà închipuirea grozăviilor răsboiului.

...Muzicile şi corniştii încep să sune *„atacul“*. Noi o luăm la fugă, din ce în ce

mai repede prin iadul acesta care fierbe de strigăte, clocotind în bubuituri de tun şi'n sunete de trâmbiţe.

Şi alergăm mânaţi de notele metalice ale „*atacului*", acele note aprinse cari îţi smulg parcă picioarele din încheeturi, ne mai dând pas minţei să lucreze, ci numai pieptului să se umfle în strigătele nebuneşti de „ura" nesfârşit... şi alergăm într'o goană din ce în ce mai turbată, aiuriţi şi în. neştire!...

...Tocmai la sfârşit, după ce a sunat „*încetarea manevrei*" mi-am întors privirea în urmă spre şosea.

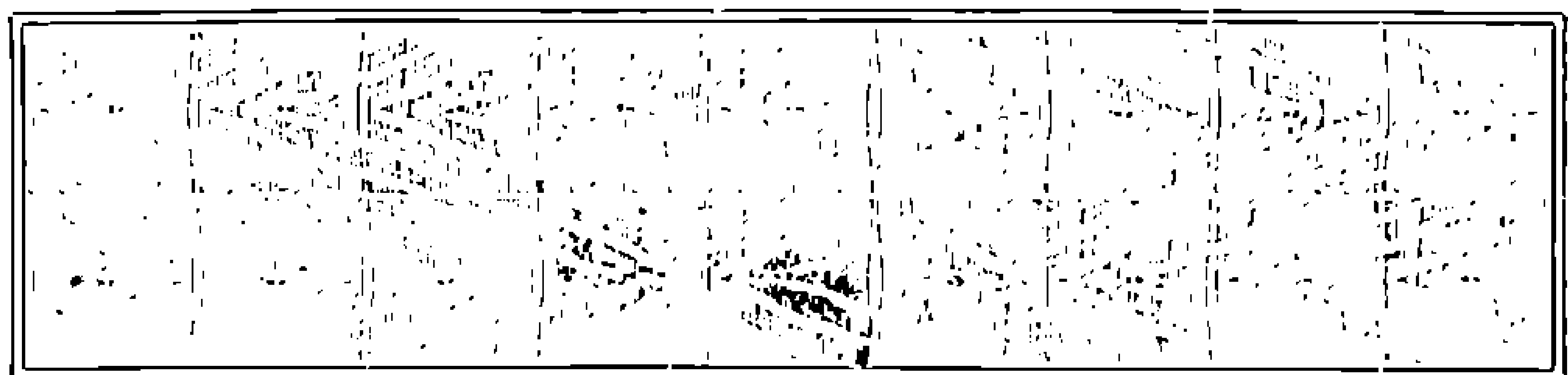
Am zărit crucea roşie a unei căruţe de ambulanţă: le duceau, culese grămadă, acele ţăndări de trupuri omeneşti.

Văzuşi, măi — zicea un ofiţer — *pe nenorociţii ăia, i-au terciuit cu totul*".

„*Ei, ce vrei: victimele manevrei* îi răspunse flegmatic un căpitan bătrân.

...Şi când gândeşti că manevra nu-i decât o palidă imagină a acelui sinistru joc ce se numeşte: **războiul.**

1897

După douăzeci de ani.

D-nei Armonica G...

Ce bucurie am simţit când îmbarcându-mă pe vaporul care cobora Dunărea, am dat cu ochii de Miluţă. Cu ce mulţumire sufletească ne-am strâns în braţe; prieteni buni şi vechi, pe care vremea ne despărţise, aproape să ne pierdem urma.

Mână în mână, ca doi şcolari, ne uitam acum unul în faţa altuia. Ne măsuram din ochi, ne cercetam trăsăturile cunoscute şi totuşi oarecum schimbate de cutele adânci săpate de vreme.

Şi pe când ne admiram *laba de gâscă,* care începuse la amândoi să ne încreţească

pielea dela coada ochilor spre tâmple: acelaş regret ne-lunecă întru'un suspin uşor pe buze:

„Aşa-i că'nbătrânim!... fără să ştim... mereu, pe nesimţite!...“

— Ce iute trece viaţa... numai când o măsuri privind în urmă, o vezi cât de scurtă a fost, şi cum s'a risipit fără s'o preţuim um trebue.

Amândoi parcă simţeam o nevoe ascunsă de a'ne mângâia, încurajându-ne unul pe altul.

Miluţă tăcu o clipă, apoi cu ochii la părul încărunţit, îmi zise: „Altfel te văd destul de verde, doar pe la tâmple a nins cam mult la tine; cât despre mine, adaugă el râzând, pe când îşi descoperea capul chel strălucitor:

— E fildeş curat, nu-i aşa?

— Tot singur, Miluţă? Vecinic, flăcău tomnatic? Nu te-ai mai hotărât să te însori, tu care ai plasat atâtea acţiuni de de simpatie prin toate garnizoanele pe unde ai trecut?

— Tot singur, dragul meu. Tu ştii ce greutăţi am avut de dus. Apoi şi firea mea poate-i de vină... tu mă cunoşti.

Şi după ce tăcu puţin, îmi zise clătinând din cap:

— Şi mai la urmă, pe mine nici o femee nu m'a iubit cu adevărat, aşa de mult pe cât îmi cerea inima.

După ce ni-am ales un loc retras pe punte, în faţa a două halbe spumoase, am început să legăm firul rupt al trecutului, depănând amintiri de tinereţă pe ghemul vremii.

De mai mult de douăzeci de ani îl cunoşteam pe Miluţă. Ce natură ciudată! In viaţa mea n'am mai întâlnit o asemenea alcătuire sufletească.

Şcoala n'o făcusem împreună. Ne-am cunoscut mai târziu ca ofiţeri tineri. Ştiam vag ceva despre origina macedoneană a familiei lui. Suferise şi muncise mult. Pe când noi ceilalţi în câteva zile ne tocam solda, el trimetea regulat o parte la cei rămaşi acasă.

Am legat cu el o prietenie strânsă, pe când ne aflam îmbarcaţi pe acelaş vas, lucrând la harta Dunărei. Câţiva ani i-am trecut trăind viaţa monotonă de mică garnizoană, prin porturile din susul Dunărei.

O vară întreagă am petrecut'o în portul C... Eram vre-o şase, toţi tineri şi, niciunul însurat. Apariţia noastră făcuse oarecare senzaţie în oraş.

Părinţii şi fetele începură de a doua-zi vânătoarea şi *pontajul* pentru căsătorii.

Dar, ce desamăgire! Iluziii pierdute, speranţe înşelate...

Deprinşi cu viaţa „publică" ocoleam societatea, fugeam de viaţa intimă de familie. Stam toată ziua pe apă lucrând şi măsurând pe arşiţa soarelui. Seara ne mulţumiam să ascultăm o serie de cântece răguşite, la o grădină de varietăţi unde ne cheltuiam banii şi tinereţa. Unul făcea teorii ca să-şi îndreptăţească purtarea: „marinarul nu trebue să aibă legături cu uscatul, el e logodit cu apa". Altul, mai sincer, spunea curat: „mi-i frică de încurcătură, sânt păcătos în chestii de inimă; când încep să alunec, mă duc de-a dura ca un bolovan până în fundul prăpastiei".

Singurul care făcuse cunoştinţe era Miluţă; lui, toate uşile i-se deschideau. Avea un talent deosebit de a se alipi de unele familii; ajungea în scurt timp amicul intim

al casei. Noi începurăm a-l tachina. Cum era firesc, la început, n'a fost cruţat de gura lumii. Dar, lucru rar, cu toţii au amuţit când au văzut la dânsul dovezi de prietenie curată.

O trebuinţă sufletească, nevoia de-o inimă amică, îl silea pe omul acesta să-şi lege viaţa de câteva familii.

Devotat până la sacrificiul vieţii, rămânea în serviciul unor femei frumoase, pe care poate că le iubea în taină.

Nici o dorinţă nu arăta pe faţă. Părea cuprins de un fel de pasiune încătuşată, neîmpărtăşită.

Desigur că nu era adevăratul, unicul amor, divina flacără, puterea aceia suverană care-i deasupra oricăror alcătuiri de legi şi stavili omeneşti.

Nici ceia ce se numeşte *flirt* — jocul uşor şi distractiv de galanterii periculoase; şi nici amorul platonic, înclinarea aceia mutuală, de o ideală candoare. Un amestec bizar de sentimente... Une-ori părea robit de-o dragoste fără speranţe, iar alteori legà prietenii de felul celor din melodrame.

Trebuinţa sufletească de a iubi, păreà

să fie la dânsul cu mult mai mare decât aceia de a fi iubit.

Dacă erà mulţumit sufletul lui cu această prietenie durabilă şi senină? Dacă această prietenie se schimba apoi în dragoste adevărată şi mistuitoare? Niciodată n'am putut şti sau distinge felul şi nuanţa iubirilor lui Miluţă. Pe când alţii ne apăreau limpezi ca sticla transparentă, el rămânea acelaş, închis şi neînţeles.

Niciodată n'avea numai o singură legătură. In fiecare oraş aveà două sau trei simpatii, cărora păreà că-i gata să-şi închine viaţa.

Impărţeà tuturor aceiaşi egală iubire... Aşà că s'ar fi putut spune că forţele sentimentale se neutralizau — poate asta îl susţinea să nu cadă. Nu ştiu să fi avut în viaţa lui vre-o aventură.

Nici o umbră de gelozie nu deşteptà în inimele barbaţilor însuraţi. Primea confidenţe, făceà servicii, scrià şi primeà scrisori, dădeà cadouri fără să provoace supărări sau grijă.

Dela dânsul am învaţat că unei femei măritate îi este permis să primească flori,

parfum şi bomboane, căci după cod aceste trei articole nu sânt considerate drept cadouri.

Colegii, că să-l năcăjească, în fiecare zi îi scorneau câte o poreclă nouă:

Miluţă inimă largă.

Sultanul din Bagdad.

Cavalerul servant.

Monopolul confidenţelor...

Inţepătura glumelor, uneori nesărațe, ajungeà până la cruzime:

Salvadentul sexului frumos.

Discreţia garantată.

Curtezanul public.

Domnul Căzăturescu.

Locotenent Crampon.

Dar el nu se supără decât atunci când credeà că una din simpatiile sale ar puteà fi atinsă prin vre-o glumă.

Nu pot să uit o scenă după care am putut cunoaşte firea acestui om.

Erà în oraşul acela o doamnă văduvă cu patru fete mari, frumoase dar fără nici o zestre. Miluţă, în rolul de tutore pe care şi-l luase singur, reuşise să le căpătuiască cum nimeni nu s'ar fi gândit. Un ofiţer

mai tânăr, care erà în vorbă cu cea mai mică, părea că stă încă pe gânduri, căci fata nu aveà zestrea cerută de regulamentele militare.

Atuncea l-am văzut pe blândul Miluţă înfuriat şi hotărât.

— Pentru-ce ai compromis fata? Dacă în trei zile nu înaintezi actele de dispensă de dotă, să ştii că te provoc; te baţi cu mine la zece paşi distanţă, cu „Manlicher!" şi ochii lui mici erau tulburi şi fulgerători.

Scund, slab şi nervos, cu trupul încordat, aveà înfăţişarea unei hiene sburlite.

Un coleg şopti atunci: „Vocea sângelui! numai la furie apare antartul macedonean".

In oraşul în care ne aflam atunci, aveà trei simpatii. După anumite calităţi, el da fiecăreia câte o numire de admiraţie.

Nevasta unui doctor, o pianistă de talent, cu părul mat şi ochii catifelaţi, erà femeia genială. O profesoară mică, vioaie, cu părul rătezat la ceafă, cu pălărie băeţească, — pentrucă fumà şi citeà la berărie pe Nietzsche, erà femeia superioară. Iar Geta Ulmeanu, o blondă cu ochii mari, albaştri,

măritată c'un inginer mai bătrân şi cartofor, erà femeia sfântă.

*

Geta!... „femeia sfântă"... De câteori în viaţa mea nu mi-a venit pe buze numele ei şoptit în taină ca o rugăciune.

Pe femeia asta am iubit-o eu în prima tinereţă.

O iubire ciudată, eterică. Mă întreb şi azi dacă n'a fost numai un vis în prima palpitare a vieţii, numai o umbră a amorului adevărat, a aceluì sentiment unic şi etern. Şi totuşi, în acordul sufletelor noastre de atunci, câtă armonie, câtă căldură; momentele acelea de fericire divină nu pot să le asamăn cu nimic altceva în lume, căci nu le-am mai putut simţì a doua oară în viaţă.

Pe vremea aceia, abia scăpat dintre zidurile şcolii, numai în pragul vieţii, mi se zicea: salbaticul. Privit ca un animal de o specie rară şi curioasă, treceam liber prin lume cătând ţintă înainte, fără a privì în lături; tocmai târziu am căzut târât în vârtejul valurilor vieţii.

Ofiţerii ceilalţi plecaseră în susul Dunărei cu lucrarea hărţii. Miluţă şi cu mine trebuia

să rămânem toată vara în acelaş port, — pe o şalupă mică, cu o singură cabină aşa de strâmtă încât abia ne puteam învârti. Ne îmbrăcam pe rând afară pe punte, căci între cele două paturi era întinsă o masă imensă cu hărţi şi planuri. Pe când prietenul meu se chinuia calculând şi desemnând, eu fumând citeam sau visam.

Pe timpul acela am cunoscut'o pe Geta.

De mai multe ori o zărisem dela distanţă, dar niciodată nu mă apropiasem de ea; o teamă instinctivă mă ţinuse departe.

Ne-am întâlnit într'o zi pe la sfârşitul lui Mai, cu prilejul unei escursii pe Dunăre.

Ne-am dus cu şalupa la o carieră de piatră de pe malul fluviului, să-l luăm pe inginerul Ulmeanu care avea acolo nişte lucrări.

Veniseră şi câţiva ofiţeri şi magistraţi cu familiile lor, bucuroşi că se pot plimba pe apă.

Ce întipărire mi-a lăsat în minte momentul întâlnirii, misterul acelei sclipiri electrice, când ochii noştri s'au oglindit unii în alţii pentru întâiaşi dată!

Am văzut-o pe mal, la capul schelei din

faţa şalupei. Trebuia să păşească încet, cu atenţie, pe-o scândură îngustă, de aceia se uita ţintă în jos. M'am răpezit s'o ajut. Mi-a întins cu graţie mâna ei fină, fără să-şi ridice privirea.

Numai când a călcat ferm pe bordul şalupei şi-a ridicat ochii ei albaştri, adânci, cătând ţintă în ochii mei.

Din clipa celei dintâi priviri părea că licărise scânteia acelui foc lăuntric ce pâlpâe în inimi înăbuşit în taină.

M'am prezentat singur. Miluţă, care tocmai atunci se urcà pe punte, adăugă râzând: „ăsta-i sălbaticul de care-ţi vorbiam".

— Din câte am auzit mi se pare că vă cunosc de mult, răspunse ea învăluindu-mă într'o privire blândă şi prietenoasă.

Simţii o nelinişte şi bătăile inimei deveniră mai repezi. Aveam nevoe să umblu şi n'aveam loc să mă mişc.

Imi găsii de lucru la provă şì începui să sorb până în fundul pieptului unde simţeam un gol, aerul proaspăt şi rece al dimineţei.

După ce am plecat, m'am liniştit puţin. Şi, pe când şalupa alunecà uşor pe oglinda

stràvezie a Dunării, m'am apropiat pe nesimţite, la pupă, de grupul care se formase acolo vorbind şi admirând frumuseţea naturii.

Aşezat la pândă o priveam pe Geta cu atenţie, vroiam să prind toate nuanţele figurii, toate liniile acestui minunat profil femenin. Căutam în linişte să-mi dau seama de unde vine armonia pe care o întrupa această fiinţă, farmecul tainic pe care-l răspândeà, dela prima vedere.

Era înnaltă foarte mlădioasă, delicată, aproape fragilă; cu mişcări încete, elegante, de-o naturaleţă desăvârşită.

Peste bluza uşoară de mătase neagră o dantelă de Irlanda, ca un val de spumă albă, îi acoperea tot bustul. Gâtul gol de tot, ovalul figurii cu trăsături fin modelate, străluceau scăldate în lumină; şi în razele soarelui pielea albă, fragedă, părea o ţesătură satinată.

Vântul nebunatic, ce adiea pe apă, fluturà, plutindu-i în jurul capului câteva bucle desprinse din păru-i auriu-roşietic, cu tonuri de aramă topită.

Câte tipuri de frumuseţă feminină nu

mi-au văzut ochii, prin diferite ţări cât am umblat prin lume, dar nicăeri n'am întâlnit asemenea fiinţă, care să radieze în juru-i atâta farmec atrăgător dela cea dintâi privire...

Mai mult decât în desemnul acelei figuri gingaşe, secretul cred că stă în ochii mari, umbriţi, cu irisul albastru, culoarea peruzelei, în adâncimea cărora o taină sufletească părea că se ascunde.

Atras, învăluit de razele privirii calde, de un zimbet dulce ca o desmerdare, simţeai că te apropii de armonia vieţii, suprema fericire pe care o visăm cu toţii.

Din locul în care stam nu înţelegeam ce spune, deşi îmi ascuţeam auzul; dar glasul ei îmi alinta urechea şi timbru-i muzical mi se părea o melodie dulce. O comparam pe rând cu toate celelalte femei ce se găseau acolo. Nici umbră de asemănare; părea de-o altă rasă străină şi rară.

Cum de se rătăcise aici această creatură? Căzută parcă dintr'o altă planetă în fundul acesta de provincie obscură, într'o lume atât de banală.

După câtva timp apropiindu-mă intrai

în vorbă. Am văzut îndată că ea mă asculta cu atenţie deosebită.

Vorbind, mă însufleţeam pe măsură ce apropierea se stabilea mai muit. Eram de o vervă neobicinuită. Imi aduc aminte că povesteam întâmplări dintr'o călătorie din Scandinavia, unde fusesem c'un an mai înainte. Vorbeam de blondele Nordului, cu părul auriu, cu ochii albaştri şi cuminţi, care stau câte zece ani logodite, aşteptându-şi iubiţii duşi peste ocean, să-şi facă stare, pentru ca apoi, întorşi, să poată întemeia căminul.

Ea asculta cu atenţie, c'un fel de mulţumire sufletească care-i colora obrajii, surîsul şi privirea-i prietenoasă.

O sorbeam privind-o pe furiş cum îşi apleca uşor capul să prindă cuvintele pe care vântul le fura.

Apoi, după ce-am tăcut, ea n'a mai ascultat pe alţii; şi-a tras puţin scaunul lângă balustradă şi a rămas mult cu ochii duşi pe luciul apei. Pierdută, ca'ntr'un vis, părea că urmăreşte ceva, în jocul sclipitor al razelor de soare pe solzii argintii ai undelor de apă.

Tot drumul am fost ca într'un vis frumos, într'o beţie dulce; mi se părea că sorb cu deliciu dintr'o băutură spumoasă, ameţitoare.

Ne-am întors târziu, pe una din acele nopţi clare, când cerul întreg se resfrânge scânteind în adâncul tremurător al Dunărei. Un colţ de lună nouă, ce străpunsese un nour poleit, ne urmărea sclipind pe oglinda apei ca lama unui paloş de argint.

De a doua zi începură a se arătà simptomele acelei boli care se încuibează în noi fără să ştim cum, şi ne copleşeşte viaţa.

In firea mea şi în lumea din jurul meu simţeam ceva schimbat. O putere nouă parcă, mă însufleţea la umblet şi în vorbă. Uneori senin, vioi, călcam sprinten, hotărât, cu pieptul înainte, cu ochii scânteind, vibrând de fericire. Alteori nervos, neliniştit, c'un gol chinuitor în suflet, cuprins parcă de friguri, cu trupul fără vlagă, îngreuiat ca plumbul.

Mâncam puţin şi fumam toată ziua; nu mai puteam dormi decât trei-patru ore, iar de lucrat, deloc—nu-i vorbă că nici înainte nu prêa lucrasem mult. Umblam pribeag pe malul apei ca un şcolar fugar. De zece

ori pe zi treceam prin faţa casei ei. In fiecare seară veneam să văd... dacă luminile erau aprinse acolo şi rămâneam cu ochii la un geam, luminat de razele aurii trecute prin mătasa perdelei care cădeà în falduri.

Dece aş ascunde azi curatul adevăr?

La început mă linguşiam chiar şi de cânele din curtea ei. Cu ce plăcere îi mângâiam blana sburlită şi ce duios cătam în ochii lui cei blânzi şi parcă aşa de iubitori. „Leul", deşi nu erà de rasă, un câne ciobănesc lăţos şi nespălat, dar era în destul de fin să-mi simtă slăbăciunea. Ştiuse aşà de bine să-mi speculeze pasiunea, încât reuşise îndată să fie primit în porţie la cazanul soldaţilor de pe şalupă,

Simţeam bătăile grăbite ale inimii de cum zăream de departe boneta cu panglicele pe spate, pe care o purtà Frau Berta, bona ce venea în fiecare zi să plimbe copilul prin port.

Stăpâna ei ştiam că trebuia să vie în urmă.

Frau Berta, cu care mă deprindeam să vorbesc nemţeşte, avea un păr roş, deslâ-

nat; urâtă, dar foarte simpatică îmi părea pe atunci.

Copilul, purtat în cărucior, un băeţel bălan şi rotofeu mi se părea un îngeraş din cer căzut într'o movilă de horbote legate în panglici albastre.

Bărbatul Getei, inginerul Cristea Ulmeanu trebue să fi fost om frumos în prima lui tinereţă; acum avea figura obosită, părul sburlit şi ochii înroşiţi; erà mai totdeauna nervos şi agitat.

Se spunea despre el că fusese un inginer distins, făcuse şcoli prin străinătate, avusese lucrări însemnate şi câştigase bani mulţi pe care îi pierduse la jocul de cărţi.

Umblà mult pe drumuri după lucrări şi afaceri, iar cât sta în oraş, nopţile le petrecea mai mult la club decât acasă.

Erà dintre bărbaţii cari nu ştiu dece se însoară.

Nu erà gelos deloc; simţindu-se bine, în siguranţă, cu o femee frumoasă, deşteaptă şi cuminte, avea un fel de mândrie — plăcerea stăpânului ce-şi vede calul frumos că-i admirat de toţi câţi îl privesc.

La început făceam plimbări pe malul Dunărei cu toţii împreună. Eu o întovărăşeam pe Geta, bărbatul ei venea în urmă cu Miluţă pe care-l cunoştea demult, înainte de a fi însurat.

După scurt timp inginerul fu nevoit să plece în Germania, pentru comanda unor maşini ce aveà de instalat la nişte lucrări.

De pe puntea şalupei mele aşteptam ora când Geta venea să-şi facă plimbarea zilnică în port. Stam cu binoclul la pândă, o cunoşteam dela distanţă; aveà un fel de ritm în mersul ei sigur şi graţios. Venea întotdeauna cu lucru sau c'o carte, mergeà pe malul apei până la o salcie bătrână unde se aşeza la umbră. Sub salcia aceea am stat şi eu ceasuri întregi robit de glasul şi de privirea ei, trecând prin toată gama emoţiilor nedesluşite ce turbura iubirea înflăcăratei tinereţi.

Când mă gândesc la starea aceea sufletească, la mulţumirea tainică în care pluteam, orele ce le trăiam acolo mi se par cele mai frumoase din toată viaţa mea.

In schimbul de observaţii ce făceam cu ea, avea un chip de a privì şi înţelege

viaţa şi lumea dimprejur care mă încântà şi mă uimeà adânc. In fiecare zi descopeream mai multă putere şi fineţă în judecata ei. Adesea surprindeam câte un val de tristeţă care-i umbrea privirea. Dar nu se plângeà niciodată de soarta ei, deşi simţeam că e nefericită. Cu vorba şi zimbetul cuminte mă potoleà, îmi îmblânzeà asprimea cumplită de câteori mă aprindeam vorbind cu pasiunea şi avântul tinereţii.

Ii sorbeam cuvintele de pe buze şi-i urmăream orice mişcare; un gest, o intonaţie mă încântà, mă urmăreà vibrând în mintea mea zi şi noapte, până o vedeam din nou.

Mă aruncasem în valurile iubirii fără să-mi dau seamă, uneori pluteam deasupra, legănat de undele dulcilor iluzii, alteori mă zbăteam în neştirea chinuitoare a îndoielii. Simţeam dela început că-i place s'o întovărăşesc, că-i e drag să stea cu mine de vorbă mai mult decât cu ceilalţi; în strângerea de mână în fiecare zi înţelegeam din ce în ce mai bine acordul stabilit în inimile noastre.

Şi totuşi niciodată n'am reuşit să-i spun ce-aveam pe inimă, deşi în fiecare zi mă

hotăram să încep. Avea un fel de tact în vorbă şi'n purtare, care mă desarma. Era la ea un echilibru sufletesc, un resort puternic, care simţeam că mie îmi lipseşte.

Văzusem că-i place cum citesc. Şi uneori pe când lucra la o broderie şi eu citeam alături, o surprindeam cum se oprea din lucru şi rămanea aşa privind în nemişcare. Fără să-mi ridic ochii simţeam cum mă ardea privirea ei. Dar într'o clipă îşi revenea şi-mi arâta în zarea albăstrie vre-o pânză de barcă ce flutura în vânt, sau vre un stol de păsări călătoare care sburau spre baltă.

Odată, într'o seară când ne întorceam din port sub pletele de sălcii de pe mal, tăcurăm amândoi; părea că ne ascundem sub calmul aparent furtuna ce-o simţeam gata să isbucnească în sufletele noastre.

Ne-am oprit din drum. În faţa noastră o parte din cer ardea în asfinţit şi soarele roşu aluneca în apă ca într'o bae strălucitoare,—amestec de purpură şi aur topit.

Era răcoare şi ea era cu braţele goale, c'o bluză de vară; i-am învelit umerii cu pelerina mea.

Pe când mă apropiam ca s'o închei la gât, aprins şi tulburat de răsuflarea-i caldă care-mi suise tot sângele în obraz, m'am aplecat într'o pornire bruscă strângându-i mânile amândouă pe cari le apăsai pe buze şi pe ochi c'o patimă arzătoare.

Până în adâncul inimii simţii înfiorarea ei. Vibrând şi isbucnind în lacrimi, cu gesturi furioase îşi smulse pelerina şi, fără nici o vorbă, mi-o aruncă plecând cu lacrimile în ochi.

Ameţit, cu braţele întinse, am rămas pe loc fără s'o pot oprì şi fără să scot o vorbă. Simţeam că lacrimile sânt gata să mă înăbuşe. Ca un copil umilit m'am aplecat să râdic pelerina şi'n loc să mă întorc acasă, am luat-o înapoi pe malul apei, şovăind, abea târându-mi picioarele, până sub salcia bătrână la rădăcina căreia de-atâtea ori am stat.

Acolo m'am trântit jos, pe pământul umed, sdrobit, învins, rănit de moarte. Imi erà parcă groază de mine însumi, ruşine de stângăcia mea; mă judecam şi mă găseam vinovat, nenorocit şi ridicol. Până târziu noaptea am zăcut aşà părăsit, în

nedumerire, cu mintea zăpăcită de sbuciumul lăuntric, de vijelia stârnită dintr-odată, care-mi zdrobise viaţa c'o singură suflare.

In zadar făceam sforţări să prind firul gândirii clare. Nimic, nici o rază de lumină. Nici un sprijin de nicăeri. Resturi de gânduri frânte se 'ncrucişau în jurul aceleiaşi idei fixe şi negre care mă chinuia în disperare:

S'a sfârşit... am pierdut totul dintr'o dată... viaţa par'că s'a întrerupt brusc... Ciudat... cum numai într'o clipă se poate schimbà soarta unui om...

Ce-mi mai rămâne de făcut?... Cu mâna mea, singur mi-am zdrobit viaţa, mi-am distrus fericirea... Ce mai am de aşteptat?... Ce sens mai poate avea viaţa, viitorul, lumea, întreaga omenire fără ea?...

Simţeam mereu că mă înăbuş, un nod chinuitor mi se oprise în gât, un gol dureros părea că se lărgeşte în mine şi în jurul meu; peste tot erà pustiu şi întuneric. Părea că mă cufund în adâncul mării pe-o noapte întunecoasă.

Cu capul gol, cu haina descheiată cătam o uşurare oftând adânc; răsuflând din

plin simţiam cum năvăleşte în mine aerul rece al nopţii. Un vânt ascuţit suflà pe faţa apei gonind val după val, iar murmurul apei care bătea în ţărm, se îngână cu un şopot prelung de trestii îndoite sub biciuri de vânt.

A doua-zi i-am scris o scrisoare.

Tot ce nu putusem să-i spun prin grai: scuze, mărturisiri, jurăminte, lacrimi, toate le-am aşternut în scrisoarea aceia lungă şi disperată.

Vre-o zece zile am fost bolnav; mă aflam într'o cumplită stare nervoasă. Pe Miluţă îl ocoleam; de câteori încercà să-mi vorbească îl opream şi plecam furios.

Ce zile grozave. Rătăceam tot timpul în voia întâmplării, stingher, părăsit, simţindu-i lipsa, parcă aş fi perdut o călăuză care mă conducea în viaţă. Hoinăream aşà, mut, cu fălcile încleştate, cu ochii tulburi, despreţuindu-mă, simţindu-mi slăbiciunea ca o povoară care-mi zdrobia viaţa necăjită.

Numai noaptea mă apropiam pe furiş de casa ei, privind lung la geamul cu perdeaua de mătasă aurie. Cu'n fel de laşitate mă

strecuram pe stradele întunecoase, târziu noaptea şi adormeam apoi în visuri nebune şi obositoare.

Mă sălbătăcisem de tot.

Când negura albăstrie se risipea de boarea dimineţii, plecam c'o carte şi cu puşca spre baltă.

Treceam Dunărea c'o lotcă mică, trăgând singur la lopeţi şi mă afundam în ostroavele pustii şi păduroase.

Câte-o zi întreagă nu întâlneam ţipenie de om. Eram într'o lume aparte, pe-un petic de pământ rămas parcă fără stăpân şi fără legătură, uitat în singurătatea tainică a bălţii.

Pe deasupra mea vedeam sburând stoluri de raţe stângace, de lişiţe cernite cari fugeau la adăpost prin foile de nufăr, caravane de cocori care pluteau în unghiuri înşirate cu şefii lor în cap. Şi uneori, cum mă simţeau departe, se înalţa în şir câte un cârd de lebede sfioase, care-şi mişcau domol aripele în zare ca nişte steaguri albe de pace, lin fâlfâind în vânt.

Stam lungit cu faţa în sus, cu braţele sub cap, în lotca mică şi neagră, legănat

pe apa bălţii, cu ochii ţintă în albastrul cerului de vară.

Nu mişcam nici dintr'un deget, zăceam singur în mijlocul naturei primitive şi mă afundam perdut în voluptatea durerii mele.

Cum stam aşa întins în amorţire ceasuri întregi, adesea mă urmărea câte un vultur care plutea pe bolta văzduhului albastru. Zărindu-l printre gene îl observam cum se lăsa plutind în cercuri mari, rotindu-se pe sus în jurul lotcei negre, aşa de mică şi îngustă încât părea din depărtare un sicriu rămas fără capac, ce rătăceşte perdut, mânat de vânt pe apa moartă a bălţii.

Puşca o luam de geaba; nu-mi venea să trag nici un foc. Zadarnic îmi încordam mintea să pot citi, nu eram în stare să urmăresc în şir câteva rânduri.

Voiam să dorm, să uit totul. Mă hotăram cu toată voinţa, dar cum închideam ochii îmi apărea imaginea ei aşa cum o văzusem atunci, în seara aceia: ochii ei albaştrii şi cuminţi înecaţi în lacrimi, buzele fragede cu zâmbetul lor blând şi dulce, strânse de o indignare furioasă.

Ca o mustrare chinuitoare mă urmărea

neînduplecat aceiaş imagine, mereu şi pretutindeni.

La fiecare pas îmi reveneau aceleaşi gânduri cu'n avânt copilăresc:

Ce-i de făcut? Cum pot să-i dovedesc cât o iubesc de tare? Să sufăr orice... să risc totul, să sacrific totul... să dispar, să-mi dau pentru ea viaţa, cu zâmbetul pe buze...

Rar, când aţipiam puţin, decum alunecam pe nesimţite din lumea reală, mă pierdeam în vise nebune şi fantazii rătăcitoare.

De la o vreme mă prinsese o teamă; mi se părea că încep să înebunesc. Oarecum, ca să mă controlez, mă apropiasem iar de Miluţă a cărui blândeţă îmi aţâţa mai mult nervii bolnavi.

Intr'o seară, pe când ne plimbam amândoi prin port, ne eşi drept în faţă Geta şi cu o prietenă a ei.

De departe, cum am zărit pălăria ei albă, pe care o cunoşteam aşa de bine, simţii cum începe inima să-mi bată mai tare tulburată. Se îndreptau spre noi, trebuia să ne întâlnim. In clipele acele de aşteptare aveam o sensaţie ciudată: o bucurie de-mi veneà să strig în gura mare, în acelaş timp

o teamă copilărească mă împingea s'o iau la fugă înapoi.

Cu acelaş ritm uşor şi elegant în mers, senină, păşeà în faţa noastră. Se oprì şi ne întinse mâna c'o graţie prietenoasă, cu acelaş surâs alinător de altădată, şi pe buze şi în ochii ei albaştri.

— Ce scumpi sânteţi la vedere, îi spuse prietena ei lui Miluţă, care începù a râde cu pofta lui obicinuită.

Toţi patru o luarăm încet de-alungul malului. Micşorând pasul, rămăsei cu Geta mai în urmă.

Călcam rar şi în acelaş tact, dar nu scoteam o vorbă, mergeam aşà cu ochii în pământ: ne apăsa, ca o mustrare parcă, pe amândoi aceleaş gânduri.

De-odată ridicai ochii, hotărât să încep o explicare ce atâta vreme imi frământase mintea, dar în acelaş timp ea se oprì şi c'o privire dulce, rugătoare, mă îmblânzi — păreà că instinctiv îmi ghicise gândul.

Apoi şoptì cu glas moale, tremurător: „Te rog mult să-mi promiţi că n'o să mai scrii... e mai bine pentru amândoi..."

Pe când vorbea, îmi furişai o clipă pri-

virea pe chipul ei: mai trasă şi mai palidă la faţă, avea în ochii umezi altfel de lumină şi în surâsul ei părea că se resfrânge secretul unei mâhniri ascunse.

Indoioşat, învins, îmi venea să-i cad în genunchi, să-i spun cât sânt de vinovat de cele întâmplate. Zadarnic mă încercam să încep, ea nu mă lăsa să vorbesc; şi apucându-mi braţul, plecarăm înainte. Cu încetul redeveni senină, calmă, stăpână pe sine în resemnarea ei.

— Eşti vinovat desigur, îmi spuse cu o asprime dulce în glasu-i blând şi protector; ca pedeapsă n'ai să vorbeşti de loc; să mă asculţi pe mine: în viaţă ai să suferi mult, căci eşti o fire aprinsă şi pasionată. Rău ai făcut fugind. Unde ai umblat de atunci de când nu ne-am văzut? Eu nu vreau să suferi din cauza mea, din contra, vreau să-ţi fiu o prietină, un sprijin sufletesc... Şi îmi vorbi mult, cuminte, ca un prietin vechiu.

Iar când ne-am despărţit, odată cu strângerea de mână hotărâtă, caldă, mi-a şoptit c'o graţie intimă, c'un fel de gingăşie în

vorbă şi'n privire: „Aşa-i că ne-am împăcat?.., Şi pentru totdeauna".

Toată noaptea n'am putut închide ochii. Strângerea ei de mână pe care o simţisem tare, ferbinte, din toată inima, îmi pricinuise atâta emoţiune şi bucurie încât nu mă puteam linişti. De adouazi începui iar să calc sprinten, cu pieptul înainte şi capul sus, cu ochii senini, scânteetori, căci eram mândru, eram fericit.

După trei zile primesc o telegramă. Trebuia să mă prezint imediat la Ministerul de Războiu. Urmà să plec pentru doi ani de stagiu în Marina Italiană.

Am rămas împetrit, cu telegrama în mână.

— „Nu plec" îi spun scurt şi hotărât lui Miluţă care se uità nedumerit la mine.

— Ce, eşti nebun? — îmi răspunse el răstit. N'ai să sfârşeşti odată cu toate copilăriile tale, nici acum când ţi-i în joc soarta şi viitorul tău?

Cu telegrama în buzunar am plecat întins acasă la ea.

N'a fost chip s'o văd atunci.

M'am întors necăjit şi nehotărât.

Miluţă i-a anunţat pe toţi prietenii că adouazi dimineaţa plec cu vaporul.

N'am dormit toată noaptea. Am fumat şi am oftat.

Miluţă mi-a făcut bagajele şi m'a spovăduit până dimineaţa. La plecare au venit să mă petreacă vre-o două familie cunoscute; Geta nu era singură; venise întovărăşită de bărbatul ei.

Am surprins un moment când toţi priveau la maşina vaporului care forfotea sub presiune şi, luând'o pe Geta de braţ, am ieşit pe punte. De-odată am simţit încleştarea braţului ei care tremurà strângându-mă. O privii cu spaimă — n'o mai recunoşteam. Faţa-i erà palidă, buzele strânse de-o sfâşietoare durere, ochii înroşiţi sclipeau în lacrimi. Tresărea înfiorată şi respira adânc ca să-şi revie în fire.

I-am strâns mâna, care mă frigea, şoptindu-i apăsat: „Spune un cuvânt, un singur cuvânt... să ştiu ce trebue să fac".

— „Să pleci... e mai bine pentru amândoi", îmi răspunse ea încet dar hotărât, pe când îşi chinuià nervoasă batista făcută ghem între degetele strânse.

O clipă avui un gest nestăpânit de disperare mută şi în acelaş timp zării pe Miluţă, cu toţi ceilalţi în urmă, urcându-se pe punte. Am înaintat câţiva paşi, făcându-mă că-i arăt ceva pe Dunăre, departe. Ea aplecându-se să vadă, pe când îmi strângea mâna înfiorată, îmi suflă aproape în ureche: „Să ai încredere... curaj... nu vreau să te pierd... să-mi scrii, ca să ştiu ce-mi rămâne de făcut şi mie în viaţă".

Nu mai aveam niciun moment de stat, lumea era lângă noi. Clopotul bordului suna ora de plecare. Sirena vaporului începu să fluiere, să se vaite ca o fiară rănită, pe când ne deslipeam uşor de mal.

Rămas singur pe marginea punţii vaporului care se depărtà treptat, îmi ascuţii vederea, o clipă împânzită de-un val trecător de lacrimi ferbinţi. Mă siliam să prind cu ochii încă odată, să reţiu, să sorb din depărtare forma aceia armonioasă care se micşora pe mal, îmbinarea acelui desemn de umbre şi linii graţioase în care ştiam un suflet înlănţuit de-al meu, în taină părtaş la aceiaşi suferinţă, o inimă vibrând la unison cu-a mea.

Zadarnică sforţare... vaporul aluencând pe apă ne depărta unul de altul din ce în ce mai mult. Malul păreà că fuge în urmă, ştergându-se în zare şi forme şi colori. Până târziu când se perdù de tot, am urmărit un fulg plutind în ceaţa diafană: erà voalu-i alb ce-l desfăcuse şi-l flutura în vânt.

Apa, depărtarea, lumea, păreau puse anume între noi, să ne despartă. Am plecat având amintirea ei aşa de vie şi luminoasă încât mă însoţeà plutind în jurul meu, în mintea, în inima mea; purtând-o parcă în mine, o simţeam pretutindeni în drumurile mele pe mări şi prin ţări, pe unde am umblat. Şi-acum mi-aduc aminte cum o chemam în gând, cu ochii ei cuminţi, să 'mpărtăşesc cu dânsa bucuria de cele ce vedeam când admiram răpit frumuseţele de artă şi natură ce le întâlneam în cale.

Pe mare, în quarturi lungi de noapte, singur sub cerul ţintuit, cu ochii perduţi la câte-o steà ce scânteia în spaţiu, mă întrebam dacă în aceiaş clipă şi ea nu urmăreşte aceiaş steà pe bolta uriaşă, sub care stam amândoi la atâta depărtare.

Căzusem tocmai în timpul manevrelor escadrei italiene, încrucişam tot timpul în largul mării şi rar ne opream prin rade şi prin porturi. Poştă aveam foarte neregulat. Scrisorile către ea le adresăm lui Miluţă care trebuia să i le dea în taină.

I-am scris scrisori pline de iubire înflăcărată, de durere sfâşiitoare, de desperare cumplită.

Nimic, nici un răspuns.

Târziu am primit dela Miluţă o scrisoare lungă, cu sfaturi prieteneşti: „să mă gândesc la viitor... la viaţa mea... la a ei... stric o casă... distrug o familie... o vei uita... vremea care trece şi vindecă toate"... şi celelalte obişnuite sfaturi.

De-atunci multă vreme a trecut... resorturile sufleteşti s'au ruginit cu încetul, şi s'au distrus aproape; totuş, privirea acelei femei care mi-a scăparat în suflet scânteia divină a iubirii, supremul bun al vieţii, eu n'am putut s'o uit.

*

Sânt douăzeci de ani de-atunci.

Şi cum ne minte vremea! Cu-atâta repegiune zi după zi s'a scurs ştergînd totul în

urmă, de parcă nimic nu poţi să vezi când te întorci o clipă cu ochii înapoi.

Nimic nu pare că s'a schimbat de-atunci pe locurile acestea, unde-am trecut o parte din tinereţea mea.

Dunărea, liniştită şi largă, cu aceiaş nepăsătoare maestate de mii de ani alunecă spre mare în leneşe încovăiri.

Deoparte şi de alta aceleaşi maluri joase se prelungesc în zare. Zăvoae mari de sălcii îşi schimbă haina verde în fiecare an. Ostroave, pustii şi păduroase, se leagă în depărtare cu întinderea de mlăştini în care vieţuesc şi acum sălbătăciuni în cârduri. In ochiuri de luminiş, prin stuh, luceşte apa bălţii ca cioburi dintr'o oglindă spartă. Şi în ele se resfrânge acelaş cer albastru, întins deasupra mării verzi de trestii şoptitoare.

Imprejurul nostru şi locuri şi prevelişti parcă au rămas aceleaşi.

Dar noi?

Noi cât ne-am schimbat de-atunci!

Mergând încet, vaporul se apropia de mal; făcându-i-se semn că n'are nimic

de încărcat, se îndreptă la vale pe drumul obişnuit.

Noi tăceam cu halbele, de mult golite, dinainte, privind apusul şi cerul înroşit deasupra oraşului tăcut, în care viaţa începe de vreme să aţipească.

Trecutul tot şi fapte perdute, depărtate, se înlănţuiau în minte şi parcă le trăiam a doua oară, pe când treceam dealungul acelui mal pe care-l cunoscusem cu deamănuntul odată.

In capăt, unde se termină portul, văzui şi salciea bătrână sub care am suspinat peatunci.

Şivoiul apei, rozând acolo malul, slăbise rădăcina, şi acum salciea zăceà, culcată, cu trunchiul în două despicat, cu pletele în apă, osândită să fie smulsă de Dunărea ce curăţă orice stavili ca să-şi lărgească patul.

— „De când n'ai fost pe aici?“ mă întreabă Miluţă într'un târziu.

— „A, eu, de mult, de atunci chiar de când am plecat în Italia; am trecut adesea dar niciodată nu m'am hotărât să mă opresc aici. Amintirea acelui timp, vezi tu, mi-a rămas în minte ca un vis frumos, o reve-

rie dulce; mi se pare ecoul unui cântec din vremea tinereţii ce-mi place să-l ascult; mi-i milă ca să-l tulbur".

— „Ba eu am fost aci acum un an, cu prilejul unei comisii de rechiziţii".

— „Ei, ia spune-mi ce mai fac simpatiile tale... ale noastre adică; le-ai văzut? Trebue să fi îmbătrânit şi ele. Biata Geta!.. ce admirabilă fiinţă... ştii, *femeia sfântă*" cum îi spuneai tu". Cînd stau şi mă gândesc acum la timpurile acele, mi se pare că n'am fost eu, cineva care a trăit pe aicia, care a iubit şi-a suferit odată, cu focul şi frăgezimea vrîstei.

Ţi-aduci aminte cum mă înflăcărasem eu? Ce patimă cumplită mă sbuciuma pe-atunci— uite, mă crezi, emoţii ca acele aşa de dulci şi gingaşe, chinul şi fericirea care mă înspăimântau şi mă îmbătau pe-atunci, pasiuaceia aşa de furtunoasă, eu n'am întâlnit-o a doua oară în viaţă. Nu pot să spun că n'am avut mai târziu şi alte legături, dar întotdeauna a fost altceva şi nu aceia ce-a fost întâia dată. Nu, dragul meu, e sigur... acuma înţeleg pe cei care susţin că numai odată iubeşte omul în viaţă. Ţi-aduci aminte

ce speriat erai tu? Ce luptă a fost pe tine ca să mă potoleşti. Zău, nu ştiu fără tine unde-aş fi ajuns cu pasiunea mea. In neştire, cu ochii închişi, fără să ştiu să înot, mă aruncasem în valurile oceanului iubirii. Parcă îmi dasem drumul într'o prăpastie fără să ştiu unde aveam să mă opresc, unde aveam s'o târăsc şi pe ea. Poate ajungeam să pătez viaţa ei, care era aşa de senină şi curată încît o slăveam amândoi"

Pe când vorbeam, furat pe nesimţite de parfumul trecutului duios, Miluţa sta mut cu ochii duşi pe luciu apei. Tăcui şi eu cu gândul dus departe, sub vraja atâtor amintiri tainice.

Târziu fără să-şi ridice ochii, el mă întrebă încet, vorbind aproape în şoaptă:

— De când n'ai mai văzut-o?

— „Acum doi ani odată la teatru în Bucureşti. Era într'o lojă cu fata ei mai mare. Ce asemănare! Mi se părea c'o văd pe ea în vremea tinereţii noastre. Inchipui-ţi, nu m'am dus nici să-i vorbesc. Nu m'am putut hotărî, nu ştiu de ce, parcă m'a reţinut ceva. Simţeam un fel de vină, era ca

o mustrare, că odată voisem să tulbur seninătatea aceia.

Din locul meu de jos am salutat-o: ea a înclinat uşor capul şi o clipă am recunoscut acelaş surâs dulce şi trist pe care îl văzusem de atâtea ori că-i flutura pe buze.

Nu ştiu nimic din ce s'a jucat pe scenă în seara aceia. Cu ochii într'acolo am stat cătând la cele două chipuri în care găseam atâta asemănare — păreau două portrete ale aceleiaş figuri la vrâste diferite.

In sclipirea luminilor din sală zăream părul sur, argintiu, parcă pudrat anume pe la tâmple. Ciudat, niciodată nu mă gândisem că femeia asta putea să îmbătrânească. Am surprins de câteva ori privirea ei alunecând pe de-asupra capetelor, oprindu-se la mine cu aceiaş senină blândeţă din trecut.

M'am simţit parcă atins de un fior dulce şi dureros.

Cutele de pe obraz desigur dela distanţă nu s'au putut vedea, dar capul meu aşa de sur cum i-o fi părut oare?

Miluţă căzuse iar pe gânduri. O durere surdă părea că-l stăpâneşte, cum sta aşa

pierdut, cu ochii aproape închişi, cu capul rezemat pe pumnul strâns sub tâmplă.

Deodată se ridică în picioare, şi apucându-mă strâns de umeri mă privi ţintă în ochi.

— Tu niciodată n'ai să poţi şti cât te-a iubit femeia asta.

Tu singur ai fost şi ai rămas în inima ei. Pe mine ea mă urăşte. Nu niciodată n'are să mă ierte că am oprit-o să facă pasul la care se hotărâse atunci. Tu nu ştii tot ce s'a întâmplat după plecarea ta în Italia.

E mult de atunci şi pot să-ţi spun acum. Din câte scrisori mi-ai trimis ca să i-le înmânez, le-am rupt când am văzut ce luptă se dă în sufletul acestei femei nefericite. Totuşi la un moment dat s'a hotărât să-şi părăsească totul: casa, bărbatul şi copilul pe care-l adora. Era gata să înceapă procesul de divorţ când, după un complot pe care-l organizasem cu părinţii, am reuşit s'o împac şi s'o aduc iarăş în căznicia ei. Părea apoi că s'a resemnat. Vezì tu, aveam pe-atunci credinţa fermă că fac un bine. Voiam să sting dela început iubirea asta dintre voi.

„Mi se părea o cădere, o învingere pen-

tru ea; parcă perdeam un ideal; în mintea mea îmi apărea ca o statue coborâtă depe un piedestal de unde o văzusem dominând senină, stăpână, triumfătoare. Ce vrei, aşà vedeam, aşà judecam pe vremea aceia. Azì văd altfel, dar e prea târziu. Am crezut că fac un bine şi am fost cauza unui imens rău ce nu se mai poate îndrepta.

„Iţi spuneam că acum un an am venit acì şi, cum am sosit, m'am repezit să văd pe Geta. N'a fost chip. Incredinţat că mă ocoleşte, i-am scris şi, după vre-o zece zile, mi-a răspuns.

Ce rău îmi pare că nu am la mine scrisoarea aceia ca să vezi câtă durere concentrată e în rândurile acele.

„După ce se scuză de faptul că nu m'a primit, îmi descrie nefericita ei viaţă, mie, care, după cum spune ea, am fost amestecat în întâmplările vieţii ei, încât am o parte mare de răspundere, de care nu mă pot descărca.

„Imi mărturiseşte că ani de zile mi-a purtat picà pentru faptul că am contribuit să nu se despartă şi am lucrat să sting iubirea dintre voi. „Cu drept cuvânt, biata

femeie, mă întreabă azi cui credeam că fac bine? Ei? bărbatului? sau ţie ca prieten al meu?

„Nici unul din toţi trei nu sunt fericiţi. Pe când dacă o lăsam să se despartă... cine ştie?

„Bărbatul ei din ce în ce a ajuns mai rău, căci, bolile şi patimile cresc cu vârsta. Au venit apoi copii şi ea s'a resemnat. Când stai şi te gândeşti la atâtea alegeri nepotrivite... doi oameni cari nici nu se pot măcar stima, forţaţi să trăiască alături continuu în ceartă mută, zilnic în luptă surdă de roadere şi istovire...

Lanţul pe care nu l-ai rupt la timp se strânge din ce în ce mai mult. Dar omului slab îi trebue stăpân, termină ea, rugându-mă s'o iert şi s'o plâng".

Stam mut şi ascultam. Dar nu mai puteam urmări şirul cuvintelor care-mi sunau în minte prelung şi fără legătură. Urechile îmi vâjâiau şi sub palmele, care-mi sprijineau capul greu, ameţit, simţeam bătaia tâmplelor ferbinţi.

Cuvintele lui mi se înfipsese în minte şi le auzeam mereu chinuitor: „Iubirea aceasta

voiam s'o stâng chiar de la început" „Vremea a stins-o. Dar oare sub cenuşă, acolo, n'a rămas nimic?...

Dela o vreme nici o vorbă nu mai puteam auzi, căci începù pe punte să sufle un vânt răutăcios. Se întunecase de tot. Am rămas amândoi tăcuţi, într'un fel de amorţire vagă, cumplit de dureroasă. Noi singuri mai stam încă afară pe puntea vaporului în neagra întunecime a nopţii. Dar nu puteam vorbi. Nici un cuvânt n'am mai schimbat tot drumul.

Ce-aveam să ne mai spunem?

Căci inimile noastre erau acum golite până la fund de tainele păstrate atâta vreme acolo. Ştiam mai mult decât ar fi trebuit. Acum ne apăsà mai greu povara acelor noui mărturisiri, căinţa pentru cele ce au fost *odinıoară* şi regretul pentru cele ce n'au *putut să fie.*

Târziu de tot m'am ridicat cu trupul amorţit de vântul tăios ce suflà pe apă. Eram pătruns până la oase de umezeala nopţii reci de toamnă întărziată. Nicăiri nimic nu se vedea. Cerul înourat şi totul în jurul nostru cuprins de întuneric.

Vaporul vechiu, cu încheieturi slăbite ce scârţâiau mereu, luptà din răsputeri să în-

vingă apa şi vântul dimpotrivă. Iar sgomotul maşinii cu piesele uzate, care băteau suflând greoiu şi în cadenţă, părea o răsuflare de om bătrân şi gârbov ce-i pus să facă o muncă prea grea pentru puterea lui. De câteori ne apropiam de mal, se desprindeau din ceaţă un şir de umbre negre cari se clătinau trezite de ropotul de valuri.

Erau sălcii bătrâne cu trunchiuri scorburoase, cu crăngile plecate, ca nişte vrăjitoare din basme cu pletele încâlcite, spălându-se în apa aceia neagră, răscolită de helicea vaporului în mers.

Inainte de-a adormì am mai privit odată în golul depărtărei să văd de se zăreşte ceva în calea noastră. Nimic nu se mai desluşea înainte, nimic nu se arătà în haosul pustiu şi plin de întuneric spre care goneam orbiş, fără răgaz.

Pe când în urma noastră, pe drumul ce-l făcusem, o dungă de fum rar se prelungea plutind uşor un timp, până se topea de tot perdută în spaţiu.

Şi mai departe, nu rămânea nimic... nimic în urma noastră.

Noembrie 1915.

ULTIMELE PUBLICAŢII

aparute în

EDITURA LIBRARIEI H. STEINBERG

Lei

JEAN BART

Jurnal de Bord 3.50

H. SANIELEVICI

Cercetări critice şi filosofice 3.50

D. D. PATRASCANU

Istoria Veche 3.75

Candidat fără noroc . . 2.50

L. REBREANU

Golanii . . . . 2.—

V. MESTUGEAN

Getta 1.50

CONST. A. GIULESCU

Dragostea unui trubadur 1.50

Dr. O. MELLER

Higiena Sexuala . . . . 2.—

Medicul Familiei 1.50

LUDOVIC LEIST

Napoleon I . . . . 1.—

Le Français Parlé . . . 2.50

B. MARIAN

Dicţionar de citate şi locuţiuni străine . . . . 2.—

MIHAIL SORBUL

Patima Roşie . . . . . 2.—

Praznicul Calicilor . . . 1.—

V. DEMETRIUS

Cântăreaţa, Nuvele . . . [illegible]—

C. R.-MOTRU

F. W. Nietzsche . . . . 2.—

Lei

MIHAIL NEGRU

Omul superior . . . . . 2.—

VANDA MIHAIL

Versuri . . . . 2.—

ION AL.-GEORGE

Acvile, Versuri . . . . 2.—

Domus Taciturna, Versuri 2.—

Dr. V. GHIDIONESCU

Introducere în Pedologie şi Pedagogie Experimentală 3.50

I. C. VISSARION

Nevestele lui Moş Dorogan . . . . 2.—

V. GR. BORGOVANU

Ist. Pedagogiei 3.50

G. I. SIMEON

Bazele Studiului Copilului 3.—

Psihologie şi Educaţie . 2.50

MIHAIL DRAGOMIRESCU

Critica Dramatică . . . 2.50

Dramaturgia Română . . 2.50

FR. BOURNETT

Lordul [illegible] Mititel . . 2.—

LAZĂR ŞEINEANU

Dicţionar Român-German legat în pânză 3.50

I. SANIELEVICI

Călăuza asiguratului . . 2.50